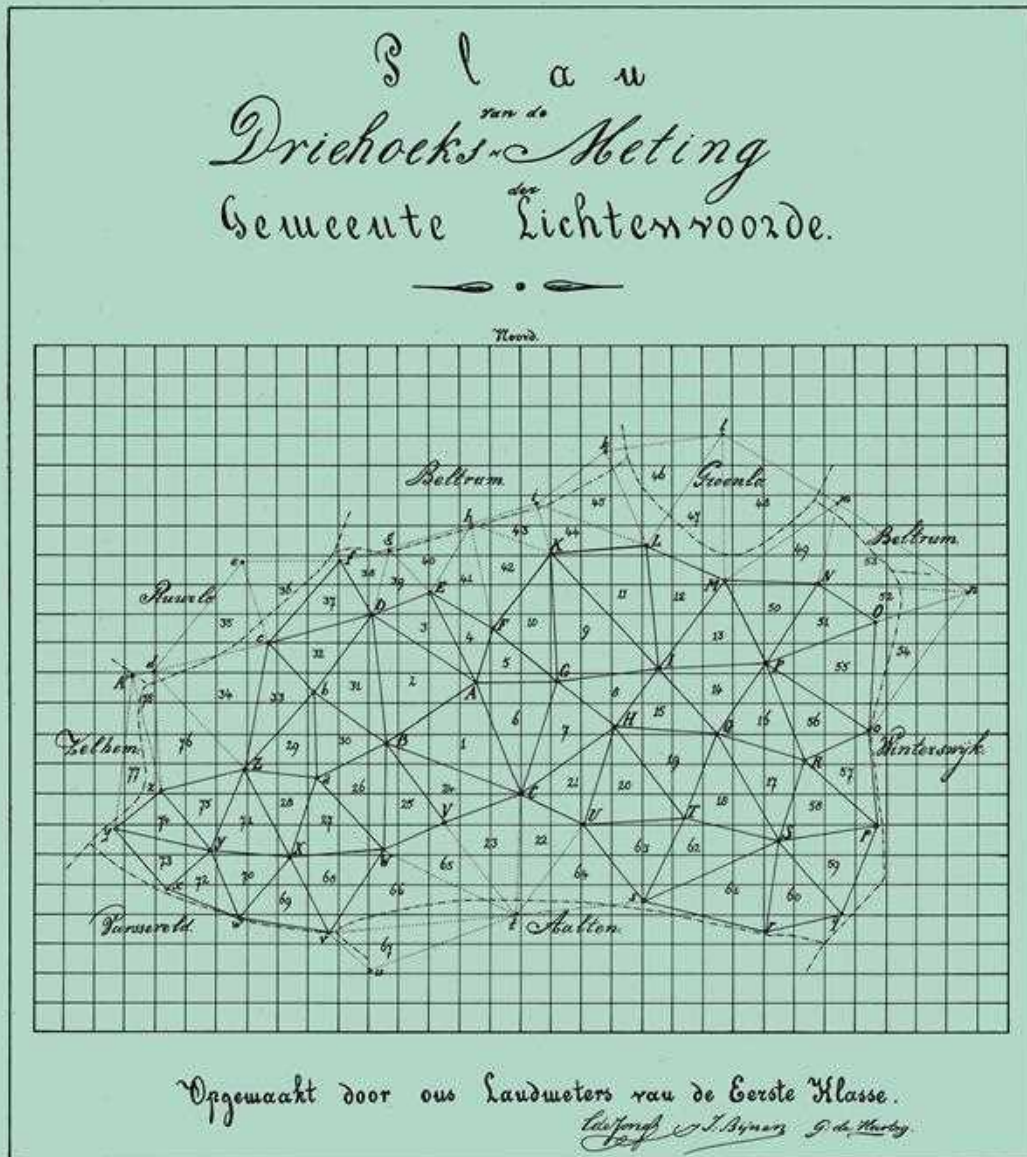

DE LICHTE VOORDE

PERIODIEK VAN DE
VERENIGING VOOR OUDHEIDKUNDE TE LICHTENVOORDE

No. 60
april 2010
ISSN: 0927-6688

De Lichte voorde is een halfjaarlijkse uitgave van de Vereniging voor Oudheidkunde te Lichtenvoorde. De vereniging stelt zich ten doel het onderzoek naar de geschiedenis van de voormalige gemeente Lichtenvoorde in de breedste zin van het woord te stimuleren en te bevorderen.

Redactie: Frits van Lochem, Frans Bonnes, Henk Hanselman en Arnold Pluimers
Tekstcorrectie: Antoon Driessen en Nic Adema
Vormgeving: Henk Hanselman en Benny Lammers
Druk: McWinDo's print- en copyservice, Lichtenvoorde

Bij de afbeelding op de voorkant
Kaart van het: *Plan van de Driehoeksmeting der gemeente Lichtenvoorde* uit 1828.
Zie de artikelen op bladzijde 49 en 57.

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen is alleen toegestaan met schriftelijke toestemming van de auteur.

Inhoud nummer 60

<i>Frits van Lochem</i> Voorwoord	2
<i>Theo Withag</i> Frans ten Bosch, een vermoorde missionaris	3
<i>Peter Westerman</i> Stamboom Westerman	10
<i>Arnold Pluimers</i> Lichtenvoorde en de kerkdorpen, bekeken vanuit een veterinair perspectief. Deel 1	21
<i>Gerard Willemsen</i> Vanuit het midden, deel 4	40
<i>Nic Adema</i> Gatvlege, blinze en peerdevlege	46
<i>Henk Hanselman</i> Driehoeksmeting, de basis van de kadasterkaarten in 1832	49
<i>Stichting Werkgroep Kadastrale Atlas Gelderland</i> Hoe zag ons dorp of stad er vroeger uit?	57
<i>Gerhard Eppingbroek</i> Zoekplaatje	59
Los inlegvel Intekenformulier voor de Kadastrale Atlas Groenlo - Lichtenvoorde	

Voorwoord

Door Frits van Lochem
redactie-coördinator

“Bun i-j no helemaol zestig ?” Ja, deze periodiek is de 60e in het bestaan van onze vereniging. Dat is zeker een mijlpaal. En er volgt er nog één dit jaar. Volgend jaar zal het veertig jaar geleden zijn dat onze vereniging werd opgericht. Maar dat is pas volgend jaar en daar zal ik het nu nog niet verder over hebben.

Ook deze keer is het weer gelukt om een aantal interessante artikelen te verzamelen voor de eerste periodiek van 2010.

De vaste redactiecommissie is dit jaar niet gewijzigd en ook de werkwijze is gecontinueerd.

Het uitbrengen van een periodiek vergt veel tijd, of feitelijk de voorbereidingen daartoe.

In dit nummer is een artikel van Peter Westerman opgenomen met de stamboom van de familie Westerman vanaf begin 18^e eeuw met waarschijnlijke voorgeneraties in de 17^e eeuw.

Vervolgens een artikel van Arnold Pluimers over de ontwikkeling van de diergeneeskunde in de loop der tijden. Het belang van de diergeneeskunde staat buiten kijf en wordt met dit artikel nog verder onderbouwd.

Theo Withag beschrijft het leven van missionaris Frans ten Bosch, die zijn leven verloor door oorlogsgeweld. Met de naam Frans ten Boschstraat en Frans ten Boschschool wordt hij geëerd, maar wie hij was is bij velen maar oppervlakkig bekend. Tot nu toe, wellicht.

Dan het artikel: *Hoe zag ons dorp of stad er vroeger uit*, een inleiding over de uit te geven Kadastrale atlas van Lichtenvoorde en Groenlo uit de beginperiode van het kadaster in 1832. De atlas wordt uitgegeven door de Stichting Werkgroep Kadastrale Atlas Gelderland. Bij voldoende subsidie, sponsoring en voorintekening zal het boek met cd-rom in november verschijnen. Een los bestelformulier treft u bij deze periodiek aan. Alledrie de oudheidkundige verenigingen binnen de gemeente Oost Gelre werken mee aan de uitgifte van deze bijzonder interessante uitgave. Vanaf 1992 is door vrijwilligers in onze gemeente meer dan 600 uur aan voorbereidend werk verricht. Henk Hanselman schreef een korte inleiding over wat aan de invoering van het kadaster voorafging.

Gerard Willemsen vervolgt zijn serie: *Vanuit het midden* en Nic Adema schrijft over een bijzonder soort vlieg. Tenslotte hebben we de vaste rubriek: *Ons zoekplaatje*.

Hebt u als lezer ook interessante onderwerpen voor onze periodiek, laat het ons weten.

We zullen graag bekijken of het een geschikt artikel kan worden.

De redactie wenst u veel leesgenot!

Mededeling van de VVV

Na de gemeentelijke herindeling is in 2005 het boek: *De gemeente Lichtenvoorde 1815-2005* uitgegeven door Hans de Beukelaar in samenwerking met Anton Hulshof en Henk Klein Gebbink en de gemeente Lichtenvoorde, respectievelijk Oost Gelre. Dit boek is zolang de voorraad strekt nog verkrijgbaar bij de VVV te Lichtenvoorde voor de speciale prijs van €12,50. Dat is aanmerkelijk lager dan de uitgifteprijs in 2005.

Frans ten Bosch, een vermoorde missionaris

Door Theo Withag

Frans ten Bosch werd op 25 november 1964 in Belgisch Kongo vermoord omdat hij op het verkeerde moment op de verkeerde plaats was. Hij was in Stanleyville, omdat hij zijn parochie aldaar, ondanks waarschuwingen dat levensgevaar dreigde, niet in de steek wilde laten.

Wat was er dan aan de hand?

Tot 30 juni 1960, toen Kongo, op initiatief van de MCM (*Mouvement National Congolais*) leider Lumumba, onafhankelijk werd, was het een welvarende Belgische kolonie.

De eerste onafhankelijke Kongolese regering, met Joseph Kasavubu als president en Lumumba als eerste minster, kreeg het meteen zwaar te verduren.

Katanga, de aan delfstoffen zeer rijke provincie van Kongo, wilde onafhankelijk zijn van de nieuwe regering. Met steun van de Belgische regering riep Moïse Tsjombe op 11 juli 1960 de onafhankelijkheid van Katanga en ook die van de diamantprovincie Kasai uit.

De Kongolese regering riep de VN te hulp om de opstandige provincies tot de orde te roepen, maar de malaise hield aan. Uiteindelijk riep Lumumba de Sovjet Unie te hulp. Hij werd daarop door het Westen bestempeld als een gevaarlijke communist en het Westen spoorde daarop president Kasavubu aan om zijn eerste minister (Lumumba) te ontslaan, wat uiteindelijk ook lukte.

Op 14 september 1960 was kolonel Joseph Mobutu het gekonkel zat, pleegde een staatsgreep en wist uiteindelijk de opstandige provincie Katanga en Kasai weer onder regeringsgezag te brengen. Toen Lumumba op 17 januari 1961 in een militaire gevangenis werd vermoord kwamen zijn door de Sovjet Unie gesteunde aanhangers (MCM) in opstand tegen de Westers georiënteerde regering van Mobutu. De rebellen van het MCM kregen steeds meer de overhand en vermoordden veel blanken. De blanken - met uitzondering van de paters, broeders en zusters - die allen op hun post bleven - sloegen voor de rebellen op de vlucht. In Stanleyville raakten ze echter ingesloten door de rebellen en op 24 november 1964 ondernamen Belgische parachutisten een actie om de blanken daar te bevrijden. In veel gevallen kwamen zij echter te laat.

Het Eindhovens Dagblad schreef in 1964:

Brussel, 30 nov.- Het Kongolese drama brengt steeds meer droevige berichten. De Kongolese rebellen hebben weer vier Nederlandse missionarissen van de congregatie der priesters van het Heilig Hart vermoord. De missionarissen zijn dit weekeinde te Stanleystad begraven. Over eenendertig andere Nederlandse missionarissen van dezelfde congregatie maakt men zich ernstige zorgen.

Volgens de laatste berichten waarover men daar gisteravond beschikte zouden de 19 Nederlandse missionarissen van het bisdom Wamba door rebellen gevangen zijn genomen, terwijl twaalf Nederlanders van het aartsbisdom Stanleystad als gijzelaar zouden zijn weggevoerd naar Bafwazende.

De vier Nederlandse missionarissen vielen allen in een massaslachting waarbij 31 religieuzen en leken het leven lieten. Zij vonden de dood in een buitenwijk van Stanleystad, aan de overzijde van de Kongo rivier. Dit stadsgedeelte is thans weer in de handen van de rebellen. De Nederlandse slachtoffers zijn: Pater Frans ten Bosch (51) geboren te Lichtenvoorde, die sinds 1946 in Kongo verbleef; Pater Hendrik van der Vecht (55) geboren te Enschede en sinds 1939 in Kongo; Pater Hendrik Verberne (40) geboren te Asten en missionaris in Kongo sinds 1956; Broeder Damianus Brabers (59) geboren te Breda en werkzaam in de Kongo sinds 1931.

Zij werden allen op afschuwelijke wijze vermoord samen met vijf andere paters, elf zusters en elf leken voor de missiekerk van de H. Martha, die aan de paters van het H. Hart toebehoort. De laaghartige moord gebeurde daags na de landing van de Belgische parachutisten te Stanleystad. Slechts één missionaris overleefde het bloedbad, de Luxemburgse pater Schuster, die een schot in de long kreeg. Twee dagen lang lag hij roerloos tussen de opeengestapelde lijken. De minste beweging zou ook zijn einde hebben betekend.

Wie was pater Frans ten Bosch?

Pater Frans ten Bosch werd geboren op 5 augustus 1913 te Lichtenvoorde. In zijn jeugd woonde hij in een huis aan de Raadhuisstraat net voor het postkantoor. Zijn vader Bernard ten Bosch werkte als boekhouder bij H.B. Sterenborg (schoenfabriek aan de Nieuwe Maat) en zijn moeder Hedwig ten Bosch was naaister. Frans had twee broers: Jozef en Karel en vier zussen: Johanna, Hedwig, Detty en Gerda. Na zijn lagere school in Lichtenvoorde ging hij naar de ULO en daarna naar het seminarie om opgeleid te worden tot priester. Op 7 september 1935 trad hij in bij de congregatie van de Priesters

Foto gemaakt 3-9-1944 ter gelegenheid van het 40-jarig priesterjubiläum van zijn oom pater Eusebius ten Bosch.

Voorste rij vlnr: Frans, Jos, Detty en Ben Schröer. Tweede rij vlnr: mevr.(Tenteman), Pater Frans J.J.ten Bosch geb. 5-8-1913, Johanna ten Bosch, pater Eusebius F. ten Bosch, J.B.F. ten Bosch, geb.2-3-1867, mevr.S.H. (Hedwig) ten Bosch-Schäpers, pastoor Ev. van der Snoek. Derde rij vlnr: pater Hildebertus Saes, pater Gentianus Hogenelst, heer Nijhoff (Groenlo), mevr. Joh.M.H. Schröer - ten Bosch, geb. 21-5-1901, H.A. Schröer, geb. 6-5-1899, Bernadette ten Bosch, geb. 26-11-1916, Henny Schonebeek, Lies Thesseling (relatie), Bernard Hulshof (Brul), kapster Konings (Groenlo), Joseph ten Bosch (onderwijzer), pater Nazarius de Wit. Achterste rij vlnr: Jan Wieggers, Willem Wieggers, mevr. Wieggers-(geb.Wolters?) Harreveld, hr. ? Manschot, mevr. ? Manschot.

Fotocollectie: Familie Schröer

*Als neomist op 2 augustus 1942.
Fotocollectie: Anatole Sala*

van het Heilig Hart¹ en op 19 juli 1942 werd hij in Hees bij Nijmegen tot priester gewijd. Hij is toen als pastor ingevallen tijdens de Tweede Wereldoorlog tot hij in 1946 naar de Kongo vertrok om te gaan werken als missionaris. In het plaatsje Batáma heeft hij jarenlang op de missiepost gewerkt. Hij was pastoor in Stanleyville toen hij op 25 november 1964 door de rebellen werd vermoord. De Belgische parachutisten waren net te laat om hem te bevrijden.

Zijn parochie was zeer uitgestrekt. Om al zijn parochianen te kunnen bezoeken moest hij soms wel 380 km reizen, want de dorpjes lagen erg ver uit elkaar. De eerste jaren had Frans ten Bosch een VW-kever, later een VW-busje. Hij bezocht de dorpjes en als die nog geen kerkje hadden, bouwde hij er met de mensen een van palen, modder/leem en bladeren, ter grootte van ongeveer 4 bij 8 meter. Hij

zorgde dat er scholen kwamen en bleven. Als hij zeker wist dat ze de catechismus goed kenden doopte hij wel 30 tot 40 volwassenen en kinderen tegelijk. Ook kon hij er op één morgen zo'n 5 tot 10 paartjes

Pater Frans ten Bosch, met een kind op de arm, voor het ziekenhuis op zijn missiepost in de Kongo. Foto genomen in de jaren vijftig van de vorige eeuw.

Fotocollectie: Familie Schröer

trouwen. Als hij in de dorpjes aankwam waren de bewoners erg blij en ontvingen hem al zingend. Op de missiepost zelf hadden ze een kerkje, een school, een ziekenhuis en een koffieplantage.

Zaterdag 28 nov. l.l. bereikte ons het bericht, dat Pater Frans ten Bosch in Stanleystad, Belgisch Kongo, vermoord was. Aanvankelijk de stille hoop koesterend, dat het een gerucht zou zijn, bleek na informatie bij de Missieprocurer te Rotterdam en de Ambassade te Brussel helaas de juistheid van dit bericht. En dan komt in de verslagenheid zijn beeld steeds duidelijker boven: Een man in de kracht van zijn leven, 51 jaar oud.

In 1942 werd hij in Hees bij Nijmegen priester gewijd; hij moest wegens de oorlog enkele jaren wachten voor hij in 1946 als missionaris kon vertrekken naar de Kongo, waar hij 18 jaar zou werken.

Hoe hij daar arbeidde, zal wel niemand precies kunnen vertellen, want Pater Frans was een optimist, echt een „vrolijke Frans“, die met z'n opgewekt karakter niet met de moeilijkheden van het missionarisleven te koop liep. Als hij op verlof was, prakkiseerde hij liever van alles om z'n mensen in Kongo goed te kunnen doen bij z'n terugkomst. Dan was hij blij en dankbaar aan z'n weldoeners, zoals te lezen was in de „E.L.N.A.“, waarin hij enthousiast over de geslaagde „Klerenactie Kongo“ schrijft: „twaalf grote kisten zijn volgepakt met zeer waardevolle kleding voor armen en gebrekkigen; 't zal daarginds met vreugde ontvangen worden“.

Toch bleek uit z'n verhalen wel eens, dat het niet altijd meeviel en dat er naar de mens gesproken weinig succes viel te oogsten. Typerend voor de primitieve levensomstandigheden, waarin hij zelf verkeerde, is zijn laatste brief, die hier in Lichtenvoorde werd ontvangen. Daarin vraagt hij - hij is dan Pastoor in Stanleystad - een pakje scheermesjes, 'n paar sokken, een tandenborstel en een paar pakjes naalden voor de Zusters.

Zijn laatste vertrek in 1963 moet hem moeilijk zijn gevallen. Bij vroegere onlusten in Kongo had hij al eens voor hete vuren gestaan, maar hij was er ongederd vanaf gekomen. Hij voorzag deze keer, dat er opnieuw gevaren konden dreigen. Toen iemand hem voor z'n vertrek de raad gaf: „blijf dan hier, er is daar toch niets te bereiken - wacht liever tot de rust is weergekeerd“ was z'n antwoord: „m'n medebroeders hebben hun verlof ook nodig; als ik niet ga, moet een ander daar blijven“. En hij is gegaan.

Z'n familie, z'n confraters, z'n vele vrienden en bekenden zullen hem missen, maar dit is zeker: Frans ten Bosch zal in de herinnering van allen voortleven als een echte Missionaris, die z'n leven aan God gegeven heeft voor zijn volk. En allen zullen hem dikwijls in hun gebed herdenken.

Woensdagmorgen werd in de parochiekerk een Requiem-mis opgedragen. Velen maakten van de gelegenheid tot condoleren gebruik om de familie deelneming te betuigen met het smartelijk verlies. Onder hen waren ook enige Paters van het H. Hart van Jezus.

IN MEMORIAM

**Pater
Fr. ten Bosch S.C.J.**

perend voor de primitieve levensomstandigheden, waarin hij zelf verkeerde, is zijn laatste brief, die hier in Lichtenvoorde werd ontvangen. Daarin vraagt hij - hij is dan Pastoor in Stanleystad - een pakje scheermesjes, 'n paar sokken, een tandenborstel en een paar pakjes naalden voor de Zusters.

Zijn laatste vertrek in 1963 moet hem moeilijk zijn gevallen. Bij vroegere onlusten in Kongo had hij al eens voor hete vuren gestaan, maar hij was er ongederd vanaf gekomen. Hij voorzag deze keer, dat er opnieuw gevaren konden dreigen. Toen iemand hem voor z'n vertrek de raad gaf: „blijf dan hier, er is daar toch niets te bereiken - wacht liever tot de rust is weergekeerd“ was z'n antwoord: „m'n medebroeders hebben hun verlof ook nodig; als ik niet ga, moet een ander daar blijven“. En hij is gegaan.

Z'n familie, z'n confraters, z'n vele vrienden en bekenden zullen hem missen, maar dit is zeker: Frans ten Bosch zal in de herinnering van allen voortleven als een echte Missionaris, die z'n leven aan God gegeven heeft voor zijn volk. En allen zullen hem dikwijls in hun gebed herdenken.

Woensdagmorgen werd in de parochiekerk een Requiem-mis opgedragen. Velen maakten van de gelegenheid tot condoleren gebruik om de familie deelneming te betuigen met het smartelijk verlies. Onder hen waren ook enige Paters van het H. Hart van Jezus.

De Elna van 2 december 1964 schrijft over Frans ten Bosch in een In Memoriam het volgende:

Zaterdag 28 november jl. bereikte ons het bericht, dat Frans ten Bosch in Stanleystad, Belgisch Kongo, vermoord was. Aanvankelijk de stille hoop koesterend, dat het een gerucht zou zijn, bleek na informatie bij de Missieprocurer te Rotterdam en de Ambassade te Brussel helaas de juistheid van dit bericht. En dan komt in de verslagenheid zijn beeld steeds duidelijker naar boven: een man in de kracht van zijn leven, 51 jaar oud.

In 1942 werd hij te Hees bij Nijmegen priester gewijd; hij moest wegens de oorlog enkele jaren wachten voor hij in 1946 als missionaris kon vertrekken naar de Kongo, waar hij 18 jaar zou werken.

Hoe hij daar arbeidde, zal wel niemand precies kunnen vertellen, want pater Frans was een optimist, echt een „vrolijke Frans“, die met z'n opgewekt karakter niet met de moeilijkheden van het missionarisleven te koop liep. Als hij op verlof was, prakkiseerde hij liever van alles om z'n mensen in Kongo goed te kunnen doen bij zijn terugkomst. Dan was hij blij en dankbaar aan z'n weldoeners, zoals te lezen was in de ELNA, waarin hij enthousiast over de geslaagde „Klerenactie Kongo“ schrijft:

“ twaalf grote kisten zijn volgepakt met zeer waardevolle kleding voor armen en gebrekkigen; 't zal daarginds met vreugde ontvangen worden”.

Toch bleek uit zijn verhalen wel eens, dat het niet altijd meeviel en dat er naar de mens gesproken weinig succes viel te oogsten. Typerend voor de primitieve levensomstandigheden waarin hij zelf verkeerde, is zijn laatste brief, die hier in Lichtenvoorde werd ontvangen. Daarin vraagt hij - hij is dan pastoor in Stanleystad - een pakje scheermesjes, 'n paar sokken, een tandenborstel en een paar pakjes

IN MEMORIAM

†

In dankbare herinnering aan

Franciscus Johannes Josephus ten Bosch

Priester van de Congregatie van het H. Hart

Hij werd geboren te Lichtenvoorde op 5 aug. 1913; 7 september 1935 trad hij in de congregatie van het H. Hart; 19 juli 1942 werd hij priester gewijd en in augustus 1946 vertrok hij als missionaris naar Congo. Daar stierf hij te Stanleystad op 25 november 1964 een geweldige dood.

„Niemand heeft groter liefde dan deze, dat hij zijn leven geeft voor zijn vrienden“ (Jo. 15, 13) Toen pater Frans na een vakantie in 1963 naar Congo terugging, kende en vreemde hij de grote gevaren die hem daar wachtten. „Ik kan mijn mensen toch niet in de steek laten en ik moet mijn confraters toch aflösen!“ En hij ging . . . en hij heeft zijn leven gegeven . . .

Het was de liefde van Christus, die hem droeg. Allen die hem gekend hebben, zullen beamen, hoe hij altijd aan anderen dacht; altijd voor anderen bezorgd was; 't laatste wat hij had, aan de anderen wegaf. En het was alles zo „Acht“ in hem. „Eerlijk, vroom en zonder gemaaktheid.“ zo tekende hij eens in een preek voor Anderen ongewild zichzelf.

Nu heeft God deze goede en blijde mens, die alles gaf om Gods heil aan anderen te verkondigen, - naar wij vast vertrouwen - opgenomen in zijn eeuwige vreugde en heerlijkheid.

De Frans ten Boschschool.
Foto: Theo Withag

Het gedenkteken in de hal van de school. Op het schild de tekst: 'Frans ten Bosch 1913-1964, Ik kon mijn mensen toch niet in de steek laten'.
Foto: Theo Withag

Zijn familie, z'n confraters, z'n vele vrienden en bekenden zullen hem missen, maar dit is zeker: Frans ten Bosch zal in de herinnering van allen voortleven als een echte Missionaris, die zijn leven aan God gegeven heeft voor zijn volk. En allen zullen hem in zijn gebed herdenken. Woensdagmorgen werd in de parochiekerk (van Lichtenvoorde TW) een Requiem-mis opgedragen.....

Pater Frans ten Bosch correspondeerde veelvuldig met zijn neef Ben Schröer in Lichtenvoorde, wiens huwelijk met Ria Lelivelt hij tijdens zijn verlof in Lichtenvoorde in 1957 mocht inzegenen. Ben Schröer was de zoon uit het huwelijk van Hendrik Schröer (geb.te Lichtenvoorde 6-5-1899) met Johanna ten Bosch (geb.te Bocholt 21-5-1901), de zuster van Frans ten Bosch.

Op 17 juni 1964, een paar maand voor zijn dood, schreef Frans ten Bosch nog een brief aan Ria en Ben en hun drie kinderen. Een kopie van deze brief is op de vorige bladzijde afgedrukt. De inhoud ervan getuigt van de grote materiële nood op zijn missiepost, terwijl over het dreigende gevaar met geen woord wordt gerept. Of Frans ten Bosch de gevraagde spullen voor de reparatie van zijn Volkswagen nog in ontvangst heeft kunnen nemen valt te betwijfelen.

De opofferingsgezindheid van de Lichtenvoordenaar Frans ten Bosch heeft zo'n diepe indruk achtergelaten, dat kort na zijn dood

te zijner ere de Eerste Broekdijk in Lichtenvoorde op initiatief van de leerlingen van de toenmalige Mulo werd omgedoopt tot Frans ten Boschstraat.

Op 1 december 1967 werd aan de Rode van Heeckerenstraat 26 een geheel nieuwe lagere school in gebruik genomen. Om Frans ten Bosch te eren en om hem nooit te vergeten werd zijn naam aan deze nieuwe school verbonden. In de hal bevindt zich een gedenkteken met zijn beeltenis.

Bronnen:

Wikipedia

Persberichten

Werkstuk, getiteld 'Frans ten Bosch', van Wiebe Hoenderboom, een kleinkind van Ben Schröer. Wiebe schreef dit werkstuk in 2001, als leerling van groep 7 van de basisschool Frans ten Bosch aan de Rode van Heeckerenstraat. Bij dit werkstuk was ook de brief gevoegd die Frans ten Bosch op 17 juni 1964 schreef aan Ben Schröer.

Met dank aan Ria Schröer-Lelivelt voor haar medewerking.

Voetnoten:

¹ De Priestercongregatie van het Heilig Hart van Jezus (in het Latijn: Congregatio Sacerdotum a Corde Jesu, afgekort SCJ) is een congregatie in de Katholieke Kerk die in 1877 door Leo Dehon in het Franse Saint-Quentin werd gesticht. De priesters worden ook wel Dehonianen, naar de stichter, genoemd. De congregatie richtte in 1911 een Nederlandse 'provincie' op. Sinds kort vormt de Nederlandse provincie samen met Vlaanderen de Confederatie van de Vlaamse-Nederlandse Provincie. De priestercongregatie telt elf gemeenschappen in Vlaanderen en Zuid-Nederland, waaronder Asten. De congregatie telt in totaal zo'n 2.200 leden en is actief in 35 landen. Binnen de Nederlandse congregatie worden geen priesters meer opgeleid. Wel zijn er opleidingscentra in de missielanden. Kenmerkend is de sociale bewogenheid van de congregatie. Van Langen: "Oorspronkelijk stelde de congregatie de ellendige toestand van arbeiders in de fabrieken aan de kaak en wilde het de mentaliteit van werkgevers veranderen."

STAMBOOM WESTERMAN

Door Peter Westerman

Oorsprong en betekenis van de naam

De naam Westerman kwam veel voor in het Duitse Westfalen en duidt op de bewoner (en zijn familie) van een boerderij gelegen ten westen van het dorp (of de burg).

Voorgeneraties.

WESTERMAN (waarschijnlijke relaties)

? WESTERMAN gehuwd. Kinderen¹:

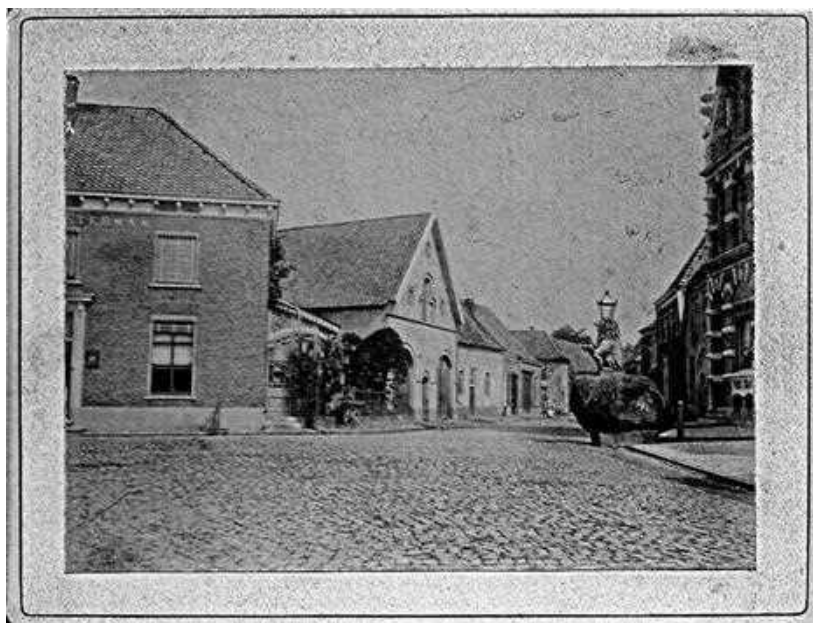
- **Herman** WESTERMAN, gehuwd te Lichtenvoorde, gestorven vóór 3 mei 1692 Kinderen:
 - o **Geesken** WESTERMAN, dochter van wijlen **Herman** WESTERMAN uit Lichtenvoorde, gehuwd op 3 mei 1692 te Groenlo met **Jurrien** SCHULTEN, zoon van **Willem** SCHULTEN uit Groenlo.
 - o **Herman** WESTERMAN, gehuwd in 1695? te Lichtenvoorde. Kinderen
 - **Jan Berent** WESTERMAN, geboren in 1700? te Lichtenvoorde, gehuwd met **Aleijda** STERENBORGH. Zie verder.
- **Jan** WESTERMAN, gehuwd te Lichtenvoorde, gestorven voor 4 september 1694. Kinderen.
 - o **Jan** WESTERMAN, gehuwd op 4 september 1694 te Groenlo met **Jenneken** MENTINCK, dochter van wijlen **Teunis** MENTINCK. Hij sterft vóór 15 mei 1740. Kinderen
 - **Janna Elisabeth** WESTERMAN, geboren te Lichtenvoorde, gehuwd op 15 mei 1740 te Groenlo met **Jan Derk** VAN DEVENTER, weduwnaar van **Elisabeth** PROS.

Eerste generatie

WESTERMAN - STERENBORGH

Jan Berent WESTERMAN, gehuwd op 20 juni 1723 te Lichtenvoorde met **Aleijda** STERENBORGH, dochter van **Jan** STERENBORGH. Zij hebben drie kinderen²:

- **Hermanus** WESTERMAN, geboren vóór 1725, gehuwd met **Catharina** HA(K)CKENBROE(C)K. Zie verder
- **Jan Berent** WESTERMAN, geboren op 6 juli 1738, gehuwd met **Jo(h)anna (Janna)** RENTIN(C)K. Zie verder
- Onbekend

Markt Lichtenvoorde, zicht op de Korte Rapenburgsestraat, links de rechtervleugel van Hotel Westerman, begin 20e eeuw

Tweede generatie

WESTERMAN-HACKENBROECK

Hermanus WESTERMAN, zoon van **Jan Berend(t)** WESTERMAN uit Lichtenvoorde, gehuwd op 15 april 1747 te Groenlo met **Catharina** HA(K)CKENBROE(C)K, dochter van **Jan Derk** HAKKENBROECK en **Anna Berendina** HAKKENBROEK uit Groenlo. Zij krijgen acht kinderen:

- **Anna Berendina** WESTERMAN (I), gedoopt te Groenlo op 9 november 1748. Zij sterft als kind vóór 26 september 1758.
- **Johannes Theodorus** WESTERMAN, gedoopt te Groenlo op 20 juni 1750.
- **Agnes (Angenis)** WESTERMAN, gedoopt te Groenlo op 29 november 1751, gehuwd op 5 mei 1775 te Groenlo met **Johannis Henricus (Jan Hendrik)** STRUE(IJ)(S), stadsraadslid. Zij hebben zeven kinderen:
 - o **Antonius Johannes** STRUIJ(S), gedoopt op 16 juni 1776 te Groenlo, gehuwd met **Joanna Bernardina** TER BOGT. Hij is koopman. Hij sterft, 47 jaar oud, op 18 februari 1824 te Groenlo.
 - o **Jacobus Joannes** STRUIJ, gedoopt op 20 juli 1779 te Groenlo
 - o **Christina Aleijda Antonia** STRUIJ(S), gedoopt op 5 juni 1782 te Groenlo, gehuwd op 27 oktober 1808 met **Joannes (Jan)** SCHOEMAKER, gedoopt te Groenlo op 25 december 1776, wonende te Groenlo, oudste zoon van **Joannes (Jan)** SCHOEMAKER en **Maria Elisabeth (Marie)** BATENBURG. Zij sterft op 12 juli 1830. Uit het huwelijk:
 - **Johannes Hendricus** SCHOEMAKER, geboren in 1813, weduwnaar van **Maria Francisca** BO(A)RBECK, gehuwd op 23 mei 1848 (cum dispensatione) te Groenlo met **A(E)ngeline(a)** WESTERMAN* uit Lichtenvoorde, 28 jaar oud, geboren op 16 november 1819, dochter van **Hermanus** WESTERMAN en **Geertruida** HULSHOF. (zie verderop). Hij is bakker. Hij sterft, 63 jaar oud, op 21 december 1876 te Groenlo. Ze hebben drie kinderen:
 - **Jan (Johannes) Franciscus** SCHOE(N)MAKER, geboren te Groenlo in 1849 of 1850. Hij is bakker. Hij sterft, 68 jaar oud, op 30 maart 1918 te Groenlo. Hij is ongehuwd.
 - **Franciscus Andreas** SCHOEMAKER, geboren in 1853 te Groenlo. Hij is bakker. Hij sterft, 47 jaar oud, op 5 februari 1900 te Groenlo.
 - **Geertruida Aleida Johanna (Trui)** SCHOEMAKER, geboren 27 december 1854 te Groenlo, gehuwd op 5 juni 1882 te Groenlo met **Johannes Eduardus (Jan)** FRANK, molenaar, bakker, geboren op 5 april 1854 te Auburn (New York, USA), zoon van **Johannes Arnoldus** FRANK, tapper, en **Frederika Wilhelmina** WANTIA. Zij sterft, 75 jaar oud, op 14 januari 1930 te Groenlo
 - o **Joannes Theodorus Hermanus** STRUIJ, gedoopt op 8 november 1784 te Groenlo
 - o **Bernardus Josephus** STRUIJ gedoopt op 3 mei 1786 te Groenlo
 - o **Anna Berendina** STRUIJ gedoopt op 13 feb 1789
 - o **Catharina Isabella (Elisabeth)** STRUIJ(I), gedoopt op 26 november 1791 te Groenlo, grutster, weduwe van **Johannes Godo(e)fridus Johannes** TER BOGT, gehuwd, 29 jaar oud, op 20 februari 1821 (burgerlijk) en op 22 februari d.a.v. kerkelijk (cum dispensatione in 3^e gradu) met **Henricus** KUI(J)PER, 35 jaar oud, gedoopt op 31 december 1785 te Groenlo, zoon van **Hermanus Johannes** KUIJPER en **Maria Sus(s)ana(e) Aleijda** HACKENBROECK. Zij sterft, 87 jaar oud, op 2 april 1879 te Groenlo.
- **Joannes Henricus** WESTERMAN, gedoopt op 8 december 1753 te Groenlo, priester gewijd in 1776, kapelaan te Groenlo van 1776 tot 1805, pastoor te Lichtenvoorde van 1805 tot 1823³, gestorven, 77 jaar oud, op 4 februari 1831 te Groenlo.

¹ Dat Herman Westerman, vader van Geesken Westerman, een broer is van Jan Westerman, vader van Jan Westerman, is slechts waarschijnlijk.

² Dat Herman Westerman, gehuwd met Catharina Hackenbroek, een broer is van Jan Berent Westerman, gehuwd met Janna Rentinck is slechts waarschijnlijk. Wel is zeker dat het geslacht Westerman al vóór 1700 in Lichtenvoorde woonachtig was.

- **Joannes Arnoldus WESTERMAN** gedoopt op 1 december 1755 te Groenlo
- **Anna Berendina WESTERMAN (II)** gedoopt op 26 september 1758 te Groenlo, gehuwd op 14 januari 1785 te Groenlo met **Gerardus Theodorus VELDEERS**, weduwnaar van **Helena Theresia WILLEMSSEN** en wonende te Anholt.
- **Maria Gerard(in)a WESTERMAN**, gedoopt op 28 september 1761 te Groenlo, gehuwd op 5 januari 1792 kerkelijk met **Joannes Henricus (of Hendrikus) TOPS**, landbouwer, winkelier, zoon van wijlen **Antonij ANTINCK** (daarna TOPS genoemd) onlangs gewoond hebbende te Zwolle bij Groenlo. Getuige is haar broer **Josephus WESTERMAN**. Zij sterft vóór 10 november 1796. Uit het huwelijk:
 - o **Catharina Henrica TOPS**, gedoopt op 13 maart 1793 te Groenlo, gehuwd met **Antonius Johannes KOLKMAN**. Zij sterft, 62 jaar oud, op 8 oktober 1855 te Groenlo. Uit het huwelijk:
 - **Maria Aleida KOLKMAN**⁴, geboren in 1827, burgerlijk gehuwd, 27 jaar oud, op 7 juli 1854⁵ (en op 12 juli d.a.v. kerkelijk, cum dispensatione) te Groenlo met **Henricus WESTERMAN**, 31 jaar oud, geboren te Lichtenvoorde op 22 september 1822, zoon van **Hermanus WESTERMAN** en **Geertruida HULSHOF**. Zij hebben geen kinderen. Zie verder.
 - o **Joannes Henricus TOPS** hertrouwd op 10 november 1796 met **Aleijda WILLINCK**, getuige is **Hermanus WESTERMAN**. Zij hebben zes kinderen..
- **Josephus Franciscus WESTERMAN**, geboren op 21 mei 1764 te Groenlo, kerkelijk gehuwd op 4 november 1791 met **Aleijda HULSHOFF**, dochter van **Gerrit Jan HULSHOF** uit Lichtenvoorde. Hij sterft 63 jaar oud in 1827 (?). Uit het huwelijk:
 - o **Hermanus Arnoldus Josephus WESTERMAN**, gedoopt op 23 augustus 1792 te Groenlo

WESTERMAN - RENTINK

Jan Berent WESTERMAN geboren op 6 juli 1738 te Lichtenvoorde, zoon van **Jan Berent WESTERMAN**, gehuwd (N.H.) op 7 of 28 oktober 1768 te Lichtenvoorde met **Jo(h)anna (Janna) RENTIN(C)K**, geboren te Lichtenvoorde als dochter van **Gerrit RENTINCK** en **Janna HUMMELINK**. Een fiscaal proces tegen hem c.s. in 1776. **Jan Berent** sterft in of voor 1797. **Janna R** sterft in of voor 1797. Zij hebben negen kinderen:

- **Jan Berent WESTERMAN**, geboren op 7 oktober 1768 te Lichtenvoorde, gestorven in 1768?
- **Joannes Antonius (Antoon)WESTERMAN**, geboren op 24 juli 1772 te Lichtenvoorde. Waarschijnlijk in 1792 gehuwd met **Be(e)r(e)n(ar)dina/e (Diena/e) TEN BRUNDEL**. Hij wordt nog vermeld in de volkstelling van 1830, niet meer in 1840. Uit het huwelijk:
 - o **Jo(h)anna WESTERMAN** geboren op 8 november 1793 te Lichtenvoorde Vermeld in volkstelling van 1830. Niet in volkstelling van 1840.
 - o **Jan Ber(e)nd WESTERMAN** geboren op 1 september 1796 te Lichtenvoorde. Vermeld in volkstelling van 1830 en 1840.
 - o **Joannes WESTERMAN** geboren op 17 mei 1800 te Lichtenvoorde. Niet vermeld in volkstelling van 1830.
 - o **Aleida WESTERMAN**, geboren op 3 januari 1803 te Lichtenvoorde. Niet vermeld in volkstelling van 1830.
 - o **Joannes Antonius WESTERMAN**, geboren op 17 april 1806 te Lichtenvoorde. Niet vermeld in volkstelling van 1830.

³ Zijn voorganger is **Nicolas BRUGGINK**.. Aanvankelijk valt de zielzorg in Lichtenvoorde onder de parochie Groenlo. In 1602 is er wel een priester gevestigd in Lichtenvoorde. Als in 1672 het bisdom Münster het gezag in de Gelderse Achterhoek overneemt wordt Lichtenvoorde een zelfstandige parochie. In 1823 gaat zij over naar de Hollandse Zending en wordt pastoor **WESTERMAN** opgevolgd door **J.A. NIESSINK**, franciscaan. Hij is in 1793 geboren te Vreden (Duitsland) en blijft tot 1856. Vanaf het herstel van de R.K. hiërarchie in 1853 hoort de parochie Lichtenvoorde tot het aartsbisdom Utrecht. In 1856 wordt de parochie toevertrouwd aan de Nederlandse Franciscanen, ter compensatie van het verlies van de parochie van Leeuwarden.

⁴ De hier vernoemde **Engelina** en **Henricus WESTERMAN** zijn kinderen van het echtpaar **WESTERMAN-HULSHOF (I)** (zie verderop). Een dispensatie in de derde graad moet voor beiden worden afgegeven voor hun huwelijk met resp. **Johannes H. SCHOEMAKER** en **Maria A KOLKMAN**, achterkleinkinderen van het echtpaar **WESTERMAN-HACKENBROEK** (zie boven). De echtgenoten zijn kennelijk verwant als achternicht en achterneef.

⁵ Volgens gemeentearchief. Zie www.genlias.nl

- **Leijde** WESTERMAN, geboren op 25 oktober 1774 te Lichtenvoorde, gehuwd met **Harmanus** KOLKMAN. Zij wordt niet vermeld in de volkstelling van 1830. Zij hebben de volgende kinderen
 - o **Fredericus** KOLKMAN, geboren op 26 december 1794 te Lichtenvoorde
 - o **Joannes Bernardus** KOLKMAN, geboren op 1 februari 1804 te Lichtenvoorde
 - o **Reindina Joanna** KOLKMAN, geboren op 7 juni 1808 te Lichtenvoorde
- **Frederica Joanna (Frederike)** WESTERMAN, geboren op 11 april 1777 te Lichtenvoorde, gehuwd op 2 juni 1797 met **Anton Joannes** STERENBORG, geboren op 17 maart 1778, zoon van **Harmanus** STERENBORG en **Anna** TILLER. Zij wordt nog vermeld in de volkstellingen van 1830 en 1840. Uit het huwelijk:
 - o **Jan Berend (Joannes Bernardus)** STERENBORG, geboren op 1 februari 1798 te Lichtenvoorde, gestorven voor 1803?
 - o **Hermannus Joannes** STERENBORG, geboren op 15 januari 1801 te Lichtenvoorde, gestorven in 1886.
 - o **Joannes Bernardus** STERENBORG, geboren op 31 oktober 1803 te Lichtenvoorde
 - o **Joannes Henricus** STERENBORG, geboren op 17 januari 1806 te Lichtenvoorde
 - o **Anna Jo(h)anna** STERENBORG, geboren op 20 februari 1808 te Lichtenvoorde.
 - o **Jo(h)anna** STERENBORG, geboren op 15 oktober 1810 te Lichtenvoorde, gestorven 7 april 1887
- **H(e)armanus** WESTERMAN, geboren op 11 juni 1779 te Lichtenvoorde. Jong gestorven.
- **Jo(h)anna Hendrika** WESTERMAN, geboren op 5 oktober 1780 te Lichtenvoorde, wordt niet meer vermeld in de volkstelling van 1830.
- **He(a)rman(n)us Joannes Jacobus (Herman, Manus)** WESTERMAN, geboren op 22 juli 1782 te Lichtenvoorde, gehuwd met **Geertrui(j)(d)(a)** HULSHOF. Zie verder
- **Johannes Bernardus (Jan Berend(d))** WESTERMAN geboren op 10 december 1784, te Lichtenvoorde landbouwer, daghuurder, gehuwd te Lichtenvoorde op 16 januari 1812 met **Johanna** NIJENHUIS, geboren op 24 mei 1767 (cf Willemsen) of 9 januari 1768. Woont in 1826 aan de Korte Rapenburgsestraat om de hoek achter Hotel Westerman aan de Markt, woonhuis van Herman Westerman. Geen kinderen. Hij sterft op 13 november 1863 te Lichtenvoorde
- **Johanna Agnes** WESTERMAN, geboren op 18 april 1787 te Lichtenvoorde, wordt niet vermeld in de volkstelling van 1830.

Hotel Westerman aan de Markt, voorgevel, begin 20e eeuw

Derde generatie

WESTERMAN – HULSHOF (I)

He(a)rman(n)us Joannes Jacobus (Herman) WESTERMAN, geboren op 22 juli 1782 te Lichtenvoorde. Hij wordt vermeld als winkelier en zadelmaker. In 1808 koopt hij op een openbare veiling het hotel De Roode Leeuw aan de Markt (hoek Korte Rapenburgsestraat) te Lichtenvoorde, later Hotel Westerman genoemd, nu afgebroken en vervangen door een winkelpand. Gehuwd op 20 juli 1810 met **Geertrui(j)(d)(a) HULSHOF**, geboren op 17 september 1786 te Lichtenvoorde. Zij wordt vermeld als winkelierster. Hij sterft, 51 jaar oud, in 1834. Ze hebben zeven kinderen:

- **Antonij (Antoon) WESTERMAN** geboren op 17 mei 1811 te Lichtenvoorde. Hij sterft, nog net niet 21 jaar oud en ongehuwd, op 16 mei 1832 te Lichtenvoorde.
- **Johannes Bernardus (Bernard) WESTERMAN**, geboren op 4 november 1813 te Lichtenvoorde, gehuwd met (1) **Anna Johanna Rebecca HULSHOF** en hertrouwd met (2) **Aleida BALINK**. Zie verder.
- **Johanne(i)s (Jan) WESTERMAN**, geboren op 31 oktober 1816 te Lichtenvoorde. Hij wordt priester gewijd voor het aartsbisdom Utrecht op 21 september 1836. Hij is pastoor te Doornenburg en vanaf 11 januari 1859 pastoor te Duiven, deken van Doesburg en kanunnik van het metropolitaan kapittel. Hij sterft, 83 jaar oud, op 15 maart 1900 te Lichtenvoorde.
- **A(E)ngeline(a) (Lien) WESTERMAN** geboren op 16 november 1819 te Lichtenvoorde, gehuwd op 19 mei 1848 (burgerlijk) en op 23 mei d.a.v. (kerkelijk cum dispensatione) te Groenlo met **Johannes Hen(d)ricus (Jan) SCHOEMAKER**, 34 jaar oud, geboren in 1813 te Groenlo, weduwnaar van **Maria Francisca BA(O)RBECK**. Zij sterft, 72 jaar oud, op 6 februari 1892 te Groenlo. Zij is winkelierster. Zij hebben drie kinderen. Zie verder boven.
- **Hendrikus (Henricus, Hendrik) WESTERMAN**, geboren op 22 september 1822 te Lichtenvoorde, wordt niet meer vermeld in de volkstelling van 1840 te Lichtenvoorde, gehuwd, 31 jaar oud, burgerlijk op 7 juli 1854⁶ en (kerkelijk, cum dispensatione) op 12 juli d.a.v. te Groenlo met **Maria Aleida KOLKMAN**, 27 jaar oud, geboren in 1827, dochter van **Joannes Antonius KOLKMAN**, huis schilder, en **Catharina Henrica TOPS** (zie boven). Hij wordt vermeld als borstelmaker en winkelier, gekozen als stadsraadslid van Groenlo op 14 juni 1872 en neemt zitting op 28 augustus van dat

*Bidprentje pastoor
Johannes Westerman
1816-1900*

⁶ Volgens gemeentearchief. Zie www.genlias

⁷ Aldus V. Smit, Groenlo in de verte, 1993, p.201

⁸ Volgens gemeentearchief. Zie www.genlias

⁹ V. Smit, op. cit. p.173 geeft als datum 21 maart.

jaar⁷. Hij staat bekend om zijn innemende vriendelijkheid en zijn gulle rondborstigheid. Hij sterft, 58 jaar oud, op 29 januari⁸ (of 21 maart ⁹) 1881 te Groenlo. Zij sterft op 5 maart 1903 te Groenlo. Zij hebben geen kinderen.

- **Aleida** (Leida) WESTERMAN, geboren op 20 maart 1825 te Lichtenvoorde, huishoudster van heerbroer **Jan**, pastoor te Doornenburg, later te Duiven.
- **Johanna** WESTERMAN, geboren op 19 mei 1828 te Lichtenvoorde, gehuwd op 26 mei 1855 met **Rutger Johannes** HOLTUS, 34 jaar oud, geboren in Doornenburg (Bemmel), zoon van **Hermanus** HOLTUS en **Theodora** VAN DRIEL. Hij is aannemer te Doornenburg. Zij hebben drie kinderen.

Vierde generatie:

WESTERMAN-HULSHOF (II)

Johannes Bernardus (Bernard) WESTERMAN, geboren op 4 november 1813 te Lichtenvoorde. Hij is zadelmaker en hotelhouder. Wordt ook vermeld als koopman en winkelier. Hij sterft, 69 jaar oud, te Lichtenvoorde op 18 mei 1883. Zijn naam wordt vermeld op het schilderij voorstellende St. Franciscus van Assisi, in 1860 geschonken aan de eerste Bonifatiuskerk te Lichtenvoorde.

(1) Gehuwd, 23 jaar oud, op 14 september 1837 met **Anna Johanna Rebecca (Anna)** HULSHOF, 25 jaar oud, geboren op 27 september 1810 (?) te Lichtenvoorde, dochter van **Bernardus Josephus** HULSHOF, koopman, geboren in 1776 te Lichtenvoorde, en **Harmin(e)a** WICHERS WIECH(G)ERS, geboren in 1781 te Lichtenvoorde (Zieuwent). **Anna** sterft, 29 jaar oud, in het kraambed op 20 juli 1841 te Lichtenvoorde., Uit het huwelijk:

- **Gezina He(a)rmina Antonetta** WESTERMAN, geboren op 23 februari 1839 te Lichtenvoorde, gehuwd 26 jaar oud, op 13 november 1865 met **Albertus Johannes (Albert)** GROENEN*, 27 jaar oud, geboren op 26 augustus 1838 te Bemmel, zoon van **Petrus** GROENEN, opzichter, en **Petronella** BOS(CH)MAN. Hij is ook opzichter te Bemmel. Zij sterft, 65 jaar oud, op 16 oktober 1904 te Lichtenvoorde. Hij sterft, 83 jaar oud, op 22 januari 1922 te Lichtenvoorde. Zij hebben zes kinderen:
 - o **Maria Johanna Aleida (Marie)** GROENEN, geboren op 8 december 1866 te Arnhem. Zij sterft ongehuwd op 23 februari 1942 te Lent.
 - o **Petronella Margareta Maria** GROENEN, geboren op 22 februari 1869 te Arnhem, geprofeest bij de Zusters van Liefde op 28 september 1893 als Zuster **Maria Antonie**. Zij sterft op 16 december 1926 te Nijmegen.
 - o **Aleida Joanna Maria (Lei)** GROENEN, geboren op 13 januari 1871 te Arnhem. Zij sterft ongehuwd op 29 december 1951 te Lent.
 - o **Anna Maria Rebecca** GROENEN, geboren op 15 augustus 1872 te Arnhem, gehuwd, 32 jaar oud, op 9 mei 1905 met **Henricus Christianus Petrus (Henri)** WINKELS, 34 jaar oud, geboren op 16 december 1870 te Boxmeer, zoon van **Johann** WINKELS, orgelmaker, en **Clara Francisca** VAN DER PUTTEN. Hij is orgelmaker. Zij sterft op 9 oktober 1956 te Driel. Hij sterft op 9 oktober 1939 te Boxmeer. Zij hebben één kind:
 - **Clara (Klaartje)** WINKELS, geboren in 1906? te Boxmeer, gehuwd met **Franciscus (Frans)** BALTUSSEN, burgemeester te Groesbeek. Zij sterft te Berg en Dal.
 - o **Hermine Antonia Maria (Mine)** GROENEN, geboren op 28 oktober 1874 te Arnhem. Zij sterft, ongehuwd, 65 jaar oud, op 13 januari 1940 te Lichtenvoorde.
 - o **Albertus Johannes (Albert)** GROENEN, geboren op 9 juli 1877 te Arnhem. Hij wordt priester gewijd op 15 augustus 1901, en is pastoor te Hattermerbroek, vanaf 26 augustus 1927 te Bornerbroek. Hij sterft op 20 juli 1945 te Bornerbroek
- **Johanna Antonetta** WESTERMAN, geboren op 20 juli 1841 te Lichtenvoorde. Zij sterft 15 maanden oud, op 26 september 1842 te Lichtenvoorde.

* broer van **Joannes Bartholomeus** GROENEN, geboren op 25 augustus 1842 te Pannerden, gehuwd met **Catharina Joanna Elisabeth** BRUYNS. Hij sterft op 17 november 1911 te Bussum. Waarschijnlijk zijn zij de ouders van

250
89

15 Januarij 1862 D 21/99

De ondergetekenden

1. Johannes Bernardus Westerman, wijkheer, wonende te Lichtenvoorde.
2. Dioniskus Westerman, wijkheer wonende te Groenlo
3. Jan Westerman, Pastoor en diaken, wonende te Duiven
4. Angelina Westerman, gehuwd met, en ten'clere byge-
staand en gemachtigt door Jan Hendrik Schreemaker bakker
wonnende te Groenlo en door staate voor soveel nodig
in eigen naam.
5. Alida Westerman, ingehuwd en buiten beroep,
wonnende te Duiven
6. Johanna Westerman, gehuwd met en ten'clere byge-
staand en gemachtigt door Johannes Antgenis Ibolhuis
wonnende te Drenenburg wonende, in door staate
voor soveel nodig in eigen naam.

Verklaren by clere, en haren hoedanigheid van
eenige handreid of bekwamheid van vryen de
vechtbaarheid Jhermannus Westerman, overleden inden jaar
1832 en Geertina Iukshof, overleden in'clere jaar 1854
beide zonder wettige nabestemmingen te hebben gemaakt
te willen overgaan tot de verhouding en verdeling hanner
en'clere nalatenschappen, maer'toe zij rooaf opmerken

dat de ~~verdelings~~ beoefde steeds in'clere
eigendom door de ondergetekenden wettig, bekwam en
daarvoor minner come beoefde bevestiging wettig opgemacht
dat het en'clere huis te Lichtenvoorde staet door
den wettig ondergetekende wettig bevestigd en door hem
wettig eigen beest wettig verbaand en vrybaand.

Verbaand beest

alleen gelogen in'clere of en'clere de gemeneite Lichtenvoorde,
hantreidte gemeneite van dien naam

1. Ten huise in vry wettig wettig duarwaert gelogen van
den doopweg, hantreidte Sectie n. 2035, groot drie roeden
te elken, door hantreidte wettig gewaardere, op de
wonnende, die hantreidte wettig wettig had, van twee
duisend gulden
2. Ten perceel bewonende en hantreidte wettig wettig
den Drenenburg, hantreidte Sectie n. 58
groot 35 roeden 30 ellen en n. 59, bewonende
groot 17 roeden, gewaardere op eenen som van
drie honderd twintig gulden
3. Ten perceel bewonende en hantreidte wettig wettig
Sectie n. 3, wettig wettig

2000	00
320	00

[Handwritten notes and signatures]

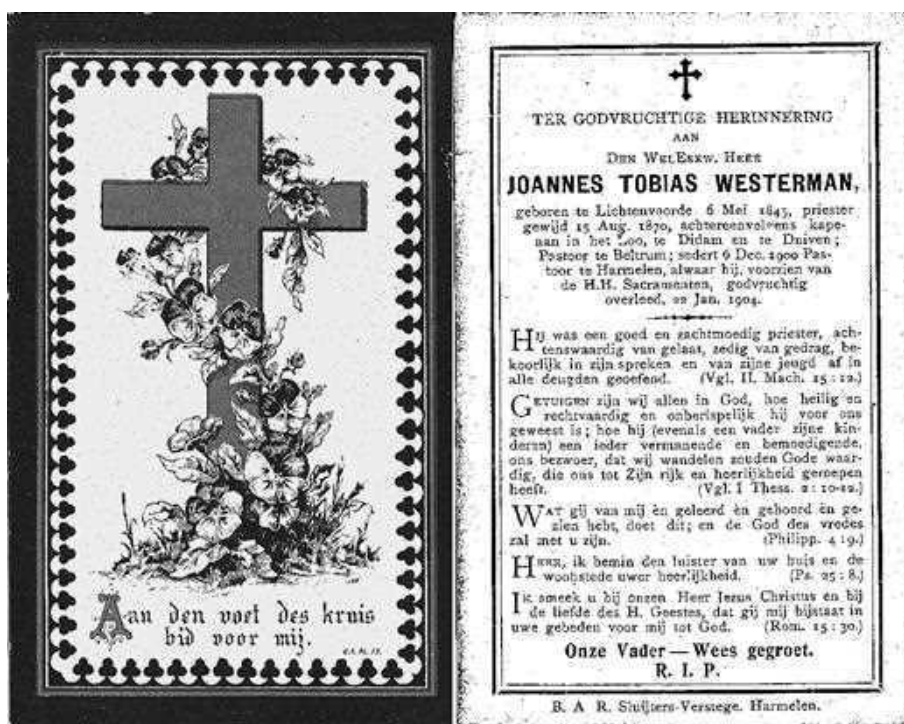
Koopakte met vermelding van de naam Johannes Bernardus Westerman 1813-1883

- **Petrus Gerardus (Piet?) GROENEN**, geboren op 30 september 1876 te Middelburg, priester gewijd op 15 augustus 1899. Mgr. en Prof.. (grootseminarie van het bisdom Haarlem?). Hij sterft op 21 februari 1945 te Den Haag

WESTERMAN - BALINK

Johannes Bernardus (Bernard) WESTERMAN hertrouwd op 17 februari 1843 te Winterswijk met (2) **Aleida BALINK**, 23 jaar oud, geboren 3 februari 1820 te Winterswijk, dochter van **Tobias BALINK**, landbouwer, en **Anna Maria Geertruid WISSING**, landbouwster, uit Winterswijk. Zij sterft, 57 jaar oud, op 17 juni 1876 te Lichtenvoorde. Zij hebben acht kinderen:

- **Anna Johanna Rebecca (Anna) WESTERMAN**, geboren in 1843 te Lichtenvoorde, gehuwd met **Bernardus (Bernard) Franciscus HULSHOF** uit Lichtenvoorde. Zie verder.
- **Johannes Tobias (Jan) WESTERMAN**, geboren in 1845 te Lichtenvoorde. Hij is priester gewijd in 1870 voor het aartsbisdom Utrecht. Hij is pastoor te Beltrum en later te Harmelen. Staat bekend om zijn ascetische levenswijze. (Slaapt hij op takkenbossen?) Hij sterft te Harmelen in 1904.
- **Ha(erman)nus Antonius (Herman) WESTERMAN**, geboren in 1847 te Lichtenvoorde. Hij neemt na de dood van zijn vader op 18 mei 1883 het hotel over. Hij sterft, 51 jaar oud, op 17 juli 1898 te Lichtenvoorde. Ongehuwd
- **Aleida Maria Geertruida (Leida) WESTERMAN**, geboren te Lichtenvoorde op 20 augustus 1849, gehuwd met **Florentinus EYSINK**. Zij hebben twee kinderen. Zie verder.
- **Franciscus (Fransje)**, geboren in met 1851 te Lichtenvoorde. Hij sterft, 2 maanden oud, op 29 juli 1851 te Lichtenvoorde.
- **Franciscus Johannes Antonius (Frans) WESTERMAN**, geboren in 1852 te Lichtenvoorde, gehuwd met **Theodora (Dora?) Hermina HULSHOF**. Zie verder..
- **Geertruida Anna Maria (Trui) WESTERMAN**, geboren op 15 mei 1855 te Lichtenvoorde, gehuwd, 42 jaar oud, op 12 oktober 1897 te Lichtenvoorde met **Wilhelmus Bernardus STEFFENS**, 46 jaar oud, uit Dalen, zoon van **Geert Hendrik Rudolph STEFFENS** en **Anna Maria WESSELS**, weduwnaar van **Antoinetta Aleida OLDENKOTTE**.. Hij is hoofdonderwijzer in Haaksbergen. Zij sterft in 1932 (of 1902?) te Haaksbergen. Zij hebben geen kinderen
- **Maria Josef(ph)ina (Mietje) WESTERMAN**, geboren 29 januari 1858 te Lichtenvoorde, gehuwd, 41 jaar oud, op 20 april 1899 met **Joseph Albertus (Jozef) KELLERHUIS**, 40 jaar oud, uit Losser, zoon

*Bidprentje pastoor Johannes Tobias Westerman
1845-1904*

van **Gerrit KELLERHUIS**, grutter, en **Johanna Maria Frederic(k)a WAGELAAR**. Hij is koopman. Getuige bij het huwelijk is **B.J. WESTERMAN**, Lichtenvoorde, priester-assistent is **J.Th. WESTERMAN**, pastoor te Beltrum. Zij sterft 64 jaar oud, op 9 mei 1922 te Groenlo. Hij sterft, 75 jaar oud, op 16 augustus 1934 te Groenlo. Zij hebben geen kinderen

- **Bernardus Josephus (Bernard) WESTERMAN**, geboren in 1862 te Lichtenvoorde., gehuwd met **Maria Francisca (Marie) RISSENBEEK**. Zie verder.

Vijfde generatie

HULSHOF-WESTERMAN

- **Anna Johanna Rebecc(kk)a WESTERMAN**, geboren te Lichtenvoorde in 1843, gehuwd, 32 jaar oud, op 14 februari 1876 te Lichtenvoorde met **Bernardus Franciscus (Bernard) HULSHOF**, 47 jaar oud, uit Lichtenvoorde, zoon van **Hendrikus HULSHOF** en **Johanna Hendrika SIEBELDER**, en weduwnaar van **Aleida F. VAN DER GRINTEN**. Hij is koopman, eigenaar van Korte Rapenburgsestraat 4 (later het zg. oude huis) t.o. hotel Westerman. Hij sterft, 72 jaar oud, op 22 juni 1901 te Lichtenvoorde. Zij sterft, 65 jaar oud, op 29 oktober 1909 te Groenlo. Zij hebben drie kinderen Zie verder hieronder.
- **Hendrikus Bernardus Theodorus (Hendrik) HULSHOF**, geboren in 1877 of 1878 te Lichtenvoorde Hij sterft, 12 jaar oud, op 6 augustus 1890 te Lichtenvoorde
- **Aleida Hermine Josephine HULSHOF**, geboren in 1880 te Lichtenvoorde, gehuwd, 27 jaar oud, op 9 juli 1907 te Lichtenvoorde met **Eugenius Petrus (Eugène) FORNIER**, uit Groenlo, 26 jaar oud, zoon van **Wilhelmus Franciscus FORNIER**, kassier, en **Gerharda Christiena WIEGERINCK**. Hij is kassier. Hij verkoopt in 1910 het pand Korte Rapenburgsestraat 4 (het zg. oude huis voor de familie WESTERMAN-RISSENBEEK) t.o. de stalling achter hotel Westerman, aan **Bernardus Josephus WESTERMAN**. Zij sterft, 29 jaar oud, op 26 januari 1910 te Groenlo. Hij sterft na zijn vrouw.
- **Johanna Engeliena Maria HULSHOF**, geboren in 1883. Zij sterft, 15 jaar oud, op 13 februari 1899 te Lichtenvoorde.

EYSINK-WESTERMAN

Aleida Maria Geertruida (Leida) WESTERMAN geboren op 20 augustus 1849 te Lichtenvoorde, gehuwd, 32 jaar oud, op 6 februari 1882 te Lichtenvoorde met **Florentinus Rudolphus Christianus (Floris) EYSINK***, 41 jaar oud, logementhouder te Haaksbergen, zoon van **Gerhardus Johannes EYSINK** en **Hermana Helena SCHUURMANS**. Hij is weduwnaar van **Wilhelmina Maria Elisabeth BÖCKERS**, geboren in 1856 te Heek (Dld.), op 6 februari 1877 gehuwd te Haaksbergen, gestorven in 1880 te Heek (Dld.). **Aleida** sterft in 1908 te Haaksbergen. Zij hebben twee kinderen:

- **Wilhelmina (Mine) Johanna Bernarda EYSINK**, geboren in 1886, gestorven in Zwolle (?), gehuwd in 1913 met **Eduard Leo TEN BRINK**, geboren te Losser op 8 mei 1881. Hij sterft te Zwolle op 3 Februari 1924. Zij hebben één kind.
 - o **Adelheid Antonia Maria TEN BRINK**, geboren op 12 juni 1914 te Gronau (Dld.). Zij sterft op 4 november 1989 in Zwolle.
- Na de dood van **Eduard Leo** is **Mine** gehuwd met haar zwager **Hugo TEN BRINK**.
- **Florentinus (Floris) EYSINK** geboren in 1892 (?), winkelier, gehuwd met **Adele BÄRENTELG**, geboren in Mettingen (D). Beiden sterven te Deventer. Zij hebben meerdere kinderen.

WESTERMAN-HULSHOF (III)

Franciscus Johannes Antonius (Frans) WESTERMAN, geboren in 1852 te Lichtenvoorde, gehuwd, 47 jaar oud, op 5 februari 1900 te Lichtenvoorde met **Theodora Hermina (Dora) HULSHOF**, 29 jaar oud, geboren te Zieuwent, dochter van **Jan HULSHOF**, landbouwer, en **Mechthild Johanna METZ**. Hij is leerlooier en melkhandelaar, wordt ook vermeld als landbouwer. Zij wonen aan de Dijkstraat te Lichtenvoorde. Zij hebben vier kinderen. Zij sterft, 40 jaar oud, op 30 juli 1911 te Lichtenvoorde. Na haar dood wordt het jongste

kind, **Lyd**, ondergebracht bij de familie **BALINK** in Winterswijk. Hij sterft, 64 jaar oud, op 19 december 1916 te Lichtenvoorde.. Na zijn dood worden de andere kinderen als minderjarig toevertrouwd aan hun oom **Bernard J. WESTERMAN** en tante **Marie**..

- **Johannes (Jan) WESTERMAN**, geboren op 23 februari 1901 te Lichtenvoorde. Hij wordt in 1924 priester gewijd van het aartsbisdom Utrecht en is daarop kapelaan in Deurningen (Beuningen?), Hilversum, Sneek en pastoor te Martenshoek en Driebergen-Rijsenburg. Hij sterft op 21 februari 1986 te Driebergen.
- **Mathilda (Thil) WESTERMAN**, geboren in 1902 te Lichtenvoorde, gehuwd met **Antonius (Antoine) STOKMAN**. Zij sterft te Gendringen. Hij sterft te Gendringen. Zij hebben één kind:
 - o **Dorien STOKMAN**, geboren te Gendringen, gehuwd met **Walther OOMEN** uit N. Brabant. Zij sterft te Gendringen. Zij hebben drie kinderen.
- **Helena Aleida Johanna (Leentje) WESTERMAN**, geboren op 7 november 1903 te Lichtenvoorde. Zij sterft, elf dagen oud, op 18 november 1903 te Lichtenvoorde
- **Helena Aleida Johanna (Leen) WESTERMAN**, geboren in 1904 te Lichtenvoorde, gehuwd met **Hubertus Jacobus Josephus (Hub) PRÖPPER**, geboren op 25 februari 1903 te Zutphen. Hij sterft op 11 juni 1973 te Venlo. Zij sterft in 2000 te Dongen. Zij hebben één kind.
- **Aleida (Lyd) WESTERMAN** geboren in 1907 te Lichtenvoorde, gehuwd met **Cor VAN DE WEERD**. Hij sterft te Sneek. Zij sterft in 2001 te Sneek. Zij hebben zes kinderen:

WESTERMAN- RISSENBEEK

Bernardus Josephus (Bernard) WESTERMAN, geboren in 1862 te Lichtenvoorde, gehuwd in 1899 met **Maria Francisca (Marie) RISSENBEEK** geboren op 12 februari 1871 te Groesbeek ('t Groenweoud, nu Nijmegen). Hij neemt na de dood van zijn broer Herman in 1898 het hotel over. Hij koopt in 1910 het huis aan de Korte Rapenburgsestraat 4 (het zg oude huis voor de familie **WESTERMAN-RISSENBEEK**) van **Eugenius Petrus (Eugène) FORNIER**, weduwnaar van zijn nicht **Aleida Hermine HULSHOF**. Hotel Westerman wordt in hetzelfde jaar verhuurd. Hij neemt na de dood van zijn broer Herman in 1898 het hotel Westerman over. Hij is logementhouder, herbergier, hotelhouder, zadelmaker en koopman. Hij koopt in 1910 het huis aan de Korte Rapenburgsestraat 4 (het zg *oude huis* voor de familie) van **Eugenius Petrus (Eugène) FORNIER**, weduwnaar van zijn nicht **Aleida Hermine HULSHOF**. Hotel Westerman wordt in hetzelfde jaar verhuurd. Hij sterft op 27 februari 1919 te Lichtenvoorde. Zij sterft op 19 november 1956 te Lichtenvoorde. Zij hebben zes kinderen:

- **Bernardus Johannes Franciscus (Bernardje) WESTERMAN**, geboren op 21 januari 1901 te Lichtenvoorde. Hij sterft op 22 januari 1901 te Lichtenvoorde
- **Bernardus Josephus Franciscus (Bernard) WESTERMAN**, geboren op 17 april 1902 te Lichtenvoorde, gehuwd met **Allegonda Antonia Maria (Gon) STEVENS**. Hij sterft op 5 november 1980 te Winterswijk. Zij sterft op 14 mei 1995 te Winterswijk. Zij hebben zes kinderen, onder wie:
 - o **Robertus Gerardus Maria (Rob) WESTERMAN**, geboren op 15 mei 1941 te Winterswijk, gehuwd in 1967 te Enschede met **Maria Anna (Marianne) STEVENS**. Gescheiden. Zij hebben twee kinderen. Hij sterft op 12 juni 1992 te Perigueux (Fr.).
- **Maria Aleida (Marietje, Miep) WESTERMAN**, geboren op 4 november 1903 te Lichtenvoorde, ongehuwd. Zij is mede-leidinggevende in Albert Westerman, tricotagefabriek te Lichtenvoorde. Zij sterft op 12 maart 1991 te Lichtenvoorde aan de gevolgen van een auto-ongeluk.
- **Franciscus Johannes Antonius (Fransje) WESTERMAN**, geboren op 30 september 1905 te Lichtenvoorde. Hij sterft, een maand oud, op 31 oktober 1905 te Lichtenvoorde
- **Franciscus Antonius Dominicus (Frans) WESTERMAN**, geboren in 1910 te Lichtenvoorde, gehuwd met **Johanna (Jo) BALTUSSEN**. Zij sterft 27 februari 2005 te Doetinchem (De Wiemelink). Hij sterft op 25 september 2005 te Doetinchem (De Wiemelink). Zij hebben zes kinderen.
- **Albertus Gerardus Antonius (Albert), WESTERMAN** geboren op 17 september 1912 te Lichtenvoorde, gehuwd met **Elisabeth (Liesel) HEININGER**, geboren op 16 december 1914 te Stuttgart, dochter van **Karl (Karel) HEININGER** en **Catharina HALDER**. Hij is fabrikant, mede-oprichter, mede-eigenaar van Albert Westerman, tricotagefabriek te Lichtenvoorde. Zij sterft op 31 mei 2004 te Winterswijk. Hij sterft op 12 maart 2007 te Lichtenvoorde. Zij hebben vijf kinderen.

Bronnen

- Akten, documenten en bidprentjes in familiebezit.
- Gemeentearchief Groenlo en Lichtenvoorde, gepubliceerd op www.genlias.nl
- R.K. Parochie-archief van Groenlo, gepubliceerd in de volgende verzamelingen:
 - Boekelder, J.B.F., Alfabetisch Register uit de Doopboeken van de R.K. Parochie over de periode 1743-1811 (= Groenlose Historische Reeks, Nr 4), Groenlo 1992.
 - Boekelder, J.B.F., Het Overlijdensboek der R.K. Parochie 1833-1920 (= Groenlose Historische Reeks, Nr 6), Groenlo 1993.
 - Boekelder, J.B.F., Grolsche huwelijken 1766-1942. Een bewerking van de trouw-boeken van de R.K. Kerk van Groenlo (= Groenlose Historische Reeks, Nr 7) Groenlo 1995.
- R.K. Doopboek Lichtenvoorde, 1750-1811, samengesteld door J.Ch. Wansing en J.B. Baneman, 15 januari 2005. Zie: Genealogie in de Achterhoek - www.genealogiedomein.nl
- R.K. Trouwboek Lichtenvoorde, 1792-1811, samengesteld) door J.Ch. Wansing en J.B. Baneman, 15 januari 2005. Zie: Genealogie in de Achterhoek - www.genealogiedomein.nl
- Volkstelling Lichtenvoorde 1830, Zie: Genealogie in de Achterhoek - www.genealogiedomein.nl
- Volkstelling Lichtenvoorde 1840, Zie Genealogie in de Achterhoek - www.genealogiedomein.nl
- Willemsen, Gerard, Vanuit het midden, in: De Lichte voorde, Periodiek van de Vereniging voor Oudheidkunde te Lichtenvoorde, No 58, september 2009, 32 -37
- Verschillende stamboomgegevens onder de naam Westerman op www.genealogieonline.nl
- De foto's zijn uit het familiearchief Westerman.

Opmerking van de auteur.

De gegevens zijn zeker niet volledig. Hier en daar is de verwantschap niet meer dan waarschijnlijk. Ik houd mij aanbevolen voor correcties en aanvullende gegevens. Zoals gebruikelijk worden nog levende familieleden niet vermeld.
Peter Westerman, Kloosterstraat 5, 7137 MZ Lievelede

Foto-expositie gehouden in zaal de Koppelpaarden te Lichtenvoorde.

Theo Withag.

Tijd: kerstklokkenzondag 6 december 2009 van 11.00- 18.00 uur.

Werkgroep exposities Gerard Eppingbroek-Theo Withag, met hulp van Arnold Pluijmers, Willy Waalder en Frits van Lochem (met speciale vermelding).

Tentoongesteld: 53 foamboard panelen met elk minimaal 6 foto's van ca. 20 x 30 cm en ca 60 losse foto's met naamlijsten die door bezoekers ingevuld konden worden. Totaal ca. 380 foto's Eerste bezoekers waren twee leden van de oudheidkundige vereniging uit Zieuwent, die jaloers waren op onze expositie. Zij waren om 10 uur al aan de deur van de zaal geweest.

Daarna nam een gestaag groeiende stroom bezoekers bezit van de zaal. Zij bleven lang en waren vol lof. Naamlijsten bij foto's werden ijverig ingevuld.

Aantal bezoekers geschat op ca. 500. Er konden 6 nieuwe leden ingeschreven worden.

Lichtenvoorde en de kerkdorpen, bekeken vanuit een veterinair perspectief. Deel 1

Tekst en afbeeldingen: Arnold Pluimers

Als dierenarts-practicus in de regio Abcoude/Vinkeveen/Amsterdam en later als keuringsdierenarts in Lichtenvoorde, probeer ik een blik te werpen op de ontwikkeling van het beroep veearts/dierenarts in samenhang met ontwikkelingen van landbouw en vooral veeteelt en de daarvan afgeleide beroepen en producten, voornamelijk gericht op Lichtenvoorde en de kerkdorpen. Voor een goed begrip en een totaal overzicht is een duik in de historie onvermijdelijk.

In de loop van de eeuwen zien we dat er zich twee veterinaire aspecten naast elkaar ontwikkelen : primair de vleeskeuring en daarnaast de behandeling van zieke dieren. Deze twee zaken lopen als een rode draad door deze beschouwing.

In de oudheid werd in de vleesvoorziening voorzien door de jacht, pas later kwam de veeteelt, dus de gedomesticeerde dierhouderij, in opkomst. Daarvoor moeten we terug tot 8000 – 6000 v. Chr. Het rund was het belangrijkste slachtdier, daarna volgden kleine herkauwers en varkens. De keuring van vlees vindt zijn oorsprong in de offercultuur, want als offerdier kwamen uitsluitend reine/gezonde dieren in aanmerking. Rituelen, ge- en verbodsbepalingen bepaalden de voedings- en consumptiepatronen. Grieken en Romeinen hadden al vormen van vleeskeuring. In Rome werd afgekeurd vlees in de Tiber gegooid. Uit een oogpunt van hygiëne en overdracht van besmettelijke ziekten niet de beste oplossing. De controversie rein-onrein bleef basaal in het gebruik van vlees. Zieke en gestorven dieren, bloed, rauw vlees, soms varkensvlees en paardenvlees behoorden tot de onreine sector. Sommige oosterse volkeren waren de mening toegedaan dat varkens schurft en melaatsheid zouden overbrengen.

Pas vanaf de 12e eeuw is er sprake van vleeshallen en vleeshuizen van waaruit vlees wordt verkocht. De slagersgilden komen tot ontwikkeling en deze gilden streefden naar een monopoliepositie en dat lukte ook vrij goed. Ook de overheid probeerde een graantje mee te pikken en bedacht een vleesaccijns, het ‘Bestiaal op het geslacht’. In de eerste helft van de 19e eeuw liep dit Bestiaal op tot 38 % !! (1832-1842)

Het Bestiaal is één van de oudste belastingen. Slecht en bedorven vlees belandde buiten de stadsmuren, maar werd wel verhandeld – klandestien dus. Er waren regels omtrent de keuring voor en na het slachten, een taak die werd uitgevoerd door vinders of schouwers. Ze werden door ervaring gevormd en letten o.a. op vinnen (tussenstadia van lint- en rondwormen), maar ook op sterk gevulde galblazen, donkere tot zwarte milten (miltvuur) en gasvorming tussen de weefsels. Deze situatie duurde in Europa tot ongeveer 1750, de periode waarin de eerste veterinaire scholen in Frankrijk tot ontwikkeling kwamen. Wie verwacht dat daarmee de situatie verbeterde komt bedrogen uit, want veel dierziekten werden als niet besmettelijk voor de mens verklaard en daarmee werden ook veel verordeningen naar de prullenbak verwezen. De diergeneeskunde in de lage landen stelde, keuringstechnisch, maar ook praktisch, nog niets voor.

De klinische diergeneeskunde begint met de geneeskunde van het paard, voor het eerst op schrift gesteld door Absyrtus (300-360 n.Chr.), nog steeds de patroon van elke veterinair (“Absyrtus dir gehör ich, dir wünsche ich ewig blühn” zijn de eerste regels van het eerste couplet dat iedere veterinair MOET kennen.).

In de loop der eeuwen is weinig toegevoegd aan de zienswijzen van Absyrtus, tot in 1644 de paardenarts de Solleysel (1617-1680) een verhandeling over de praktische beoefening van de paardengeneeskunde te boek stelt.

Het eerste Nederlandse veterinaire wetenschappelijke boek is van de hand van Pieter van Naaldwijck en dateert van 1631. Van Naaldwijck heeft van 1614 tot 1624 o.a. filosofie, theologie en medicijnen gestudeerd. Als medicus had hij de verantwoording over de paarden van een steenfabriek en die voor de aanleg van een haven in Gotenburg.

Vervolgens duurt het tot 1688 voor Pieter Almanus van Coer – een meester hoefsmid – zijn 40-jarige ervaring in boekvorm publiceert, onder de titel ‘Toevlugt of Heylsame Remedien voor allerhande Siektens en Accidenten die de Paerden soude kunnen overkoomen’.

Het boek over paardenziekten van P.A. van Coer

Fig. 11. Entnaalden van Geert Reinders.

Zijn boekje heeft tot 1822 als leidraad gefunctioneerd. Hoefsmiden, paardenmeesters en veevilders maakten – als empiristen – tot dan toe de veterinaire dienst uit. Dat het paard hoofdzakelijk in de belangstelling stond had o.a. als oorzaken :

1. de edelen en gegoeden hadden de middelen om hun dieren te laten behandelen,
2. het paard was noodzakelijk voor de vele oorlogen die her en der werden uitgevochten . De kennis werd dan ook vaak doorgegeven in kazernes en garnizoenen.

Het was in de lage landen, vooral door de macht van de Hollanden en Zeeland, tot 1750 gebruikelijk het geld te verdienen met de handel. Toen de macht van de kooplieden minder werd nam de aandacht voor landbouw en veeteelt, als voedselbron, toe en daarmee ook de behoefte aan kennis. Voorts waren er in de 18e eeuw grote uitbraken van veepest die ook om kennis riepen.

In Frankrijk waren de eerste ‘écoles vétérinaires’ opgericht, met als bekendste de school van Alfort.

Inmiddels had de boer-autodidact Geert Reinders (1737-1815), ook wel Geert Enter genoemd, een weliswaar omstreden, maar toch werkzame vaccinatie tegen veepest bedacht

Jenner heeft het principe van de methode Reinders gebruikt voor zijn koepokenting. Deze Reinders werd door zijn kiesdistrict afgevaardigd naar Den Haag en vroeg daar de aandacht om ook in Nederland tot de oprichting van een veeartsenschool te komen. Door zijn impulsen is toen een Veefonds opgericht, de voorloper van het Fonds voor de Landbouw (1799), waaruit de eerste veeuimingen t.g.v. veepest werden betaald en veel later ook de Rijksveeartsen. Toch heeft het nog 25 jaar geduurd voordat er iets in de steigers kwam te staan wat leek op een veterinaire opleiding. Natuurlijk had ook de Napoleontische tijd hier mee te maken, want met

De entset van Geert Reinders

Napoleon verloren we ook onze vrijheid op onderwijsgebied. Inmiddels zijn wel de eerste, in Frankrijk afgestudeerde veterinairen in Nederland aangesteld (1809) en is er ook een protocol opgesteld waaraan al werkzame empiristen moesten voldoen. Als ze de toets doorstonden kregen ze ook een veterinaire bevoegdheid. De diergeneeskunde was toen ondergebracht bij de geneeskunde. De ‘Instructie voor veeartsen’ van 1819 kende geen enkel artikel betreffende vleeskeuring.

Zonder Napoleon was de kans groot geweest dat rond 1810, door Gelderse initiatieven, een veeartsenijsschool in Zutphen was gesticht. Zutphen bleef ook in de napoleontische tijd hoog op de lijst staan, maar verloor deze status toen Napoleon “zijn” Waterloo had gevonden. Het was Lodewijk Napoleon, die hier als zetbaas van zijn broer functioneerde, ook opgevallen dat het met de veterinaire toestand in de lage landen beduidend minder was gesteld dan in Frankrijk, reden voor hem om een commissie te benoemen, bekend als ‘de Leidse Commissie’, die regels opstelde waar veterinairen aan moesten voldoen. Het waren voornamelijk medici die de voorwaarden bepaalden. Koning Willem I heeft er op aangedrongen dat de veterinaire opleiding in Nederland verzelfstandigd werd.

De 19e eeuw is van geweldige betekenis geweest voor de ontwikkelingen binnen de geneeskunde en daarmee ook binnen de diergeneeskunde. Het was de scheikundige en bioloog Pasteur (1822 –1895) die afrekende met de theorie van de ‘Generatio Spontanea’, een theorie waarbij men dacht dat ziekteverwekkers uit het niets tevoorschijn kwamen. Aan Pasteur danken we de pasteurisatie- en sterilisatiemethodes, maar ook de ontdekking van de rabiësverwekker. Zonder alle grote namen uit die periode te noemen mogen we Robert Koch (1843 – 1910) niet vergeten, die, voortbordurend op de microbentheorie van Pasteur o.a. de tuberkel- cholera- slaapziekte- en runderpestverwekkers isoleerde.

1821 - Oprichting van de ‘Rijksveeartsenijsschool’ te Utrecht onder de leiding van professor Alexander Numan. Deze hooggeleerde had naast de taak de opleiding tot veearts gestalte te geven, ook kennis van de deugdelijkheid van vlees voor menselijke consumptie. Hij droeg die kennis ook over. In 1828 was Utrecht de eerste Nederlandse stad die een ‘Instructie voor de keurmeester’ had en ook een Ordonnantie op het verkopen en de keuring van vlees. Van de meningen over de dierziekten die al of niet besmettelijk waren voor de mens kan men achteraf bezien niet vrolijk worden. Ook de aanwezigheid van veel arsenicum- en kwikpreparaten voor de medicatie van ziekten bij dieren zouden ons heden ten dage niet erg plezieren. In 1826 kwamen de eerste gediplomeerde veeartsen ter beschikking. Zij die als paardenarts in het leger gingen werken werden prima betaald en stonden in aanzien. Dit in tegenstelling tot de collega’s die de praktijk in gingen, want die moesten een positie veroveren tussen de toen werkzame empiristen, castreurs en verloskundigen. De tussenweg was een ambtelijke functie als Rijks- of Gemeentevaearts, of een functie in het onderwijs.

Ook al waren de bedoelingen van o.a. Numan zeer prijzenswaardig, de verschillen van meningen over het al of niet geschikt zijn van vlees voor menselijke consumptie bleven bestaan en er ontstond een situatie waarin de vilders vrijwel ongestoord hun gang konden gaan. Kadavers werden van heinde en ver opgehaald en soms zelfs opgedolven om vervolgens met chloorkalk te worden bewerkt om de stank eraf te krijgen. Daarna werd koolzure kalk gebruikt en was het vlees wit. Met zout en salpeter werd er weer kleur opgebracht en vervolgens werd er vooral worst van gemaakt. Vanaf 1850 werden oude, versleten en ook dode paarden verwerkt tot o.a. ‘runderrookvlees’. Honden, katten, bejaarden of dorpsgekken werden soms als proefkonijn gebruikt. De verkoop werd pas gestart als de consumenten de volgende dag nog leefden. Dit uitproberen van dubieus vlees heb ik in de praktijk (1965) nog meegemaakt!! De proefpersonen hebben het overleefd.

Toch had Thorbecke in zijn Gemeentewet van 1851 al het één en ander geregeld over het toezicht op slachten en de verkoop van vlees. De gemeenten waren echter niet erg gecharmeerd van deze verplichtingen en lieten het, ook doordat er noch rijkscontrole, noch een sanctiebeleid was, op zijn beloop. Het zou tot 1875 duren, met het in werking treden van de Hinderwet, om de nodige slachtdwang op te leggen. De grotere gemeenten gingen over tot het bouwen van inrichtingen waar de

slagers konden slachten. Op andere plekken werden slachtactiviteiten verboden. Op de slachtplaatsen werkten keurmeesters onder leiding van een daartoe aangestelde veearts. De meeste gemeentelijke slachtplaatsen dateren echter van na 1900. De vleeskeuringswet liet nog tot juli 1919 op zich wachten.

In 'de Gelderse Landbouw beschreven omstreeks 1825' wordt een beeld gegeven van landbouw en veeteelt in die periode in onze regio. Beide onderdelen waren onlosmakelijk met elkaar verbonden. De ontginning van de schrale gronden hier ter plaatse vroeg om stalmest en het vee vroeg om producten van die schrale grond. In deze streek is de verhouding gras/hooiland versus landbouwgrond ongeveer 40/60. Het type koeien hier ter plaatse was kleiner dan de koeien van de kleigronden, maar wel aangepast aan de schralere omstandigheden. Het vetgehalte van de melk was zodanig dat het rendabel was hier boter van te maken en de karnemelk kon zowel voor menselijke consumptie als voor de varkens gebruikt worden. Lichtenvoorde kende rond 1850 zelfs een boterwaag waar de handel van boter was geconcentreerd. In de topjaren ging het om 60.000 kg per jaar. Ook de productie van eieren was van belang. Verbeteringen in de productie van melk kon in onze regio meer gevonden worden in voedselverbetering dan in de aankoop van zwaardere stieren. Door die voedselverbetering groeiden de koeien beter uit. In de 2e helft van de 19e eeuw zien we pas dat ook stieren van elders meehelpten aan rasverbeteringen. Omtrent de aantallen landbouwhuisdieren zie afbeelding 3

	Getal												
	Huizen	ruinen	moeren	Wolven	Stieren	Ossen	Koeien	Kalveren	Schape	Schape hooiland	veekont	botken	geiten
Op 1 ^o Januari 1851	5	100	84	8	12	122	1170	736	111	2	137	1	26
" " " 1852	4	111	93	4	4	128	1298	722	112	2	374	3	98
Albuis	2	11	6	.	.	6	128	.	1	.	.	2	42
Minderop	.	.	.	1	5	.	.	14	.	.	63	.	.

Uit het gemeenteverslag van 1852

Als prototype rund werd hier voornamelijk het Munsterse ras gehouden met de basiskleur rood. Werden bij ons ter verbetering stieren aangekocht, in Munsterland kocht men in de IJsselstreek juist zware kalfkoeien aan ter verbetering van type en kleur. Dat gaat echter beduidend langzamer dan het gebruik van stieren. De mix van het vee in de riviergebieden met het Munsterse ras, heeft de basis gevormd voor het MRIJ-ras (Cattle breeds of the world). Een 'dual purpose' ras dat hier goede resultaten voor melk en vlees gaf.

De schapen die hier werden gehouden waren belangrijker voor hun mest dan de wol of het vlees. Het waren schrale dieren die de sobere omstandigheden goed konden verwerken. De mest werd gemengd met 'schadden' of plaggen. Het ras of de kruisingen die hier rondliepen werden wel Heidschnucken of Heidschnacken genoemd, vergelijkbaar met het Drentse heideschap. Op de nattere gronden was het ongans (leverbot) een gevreesde ziekte, die regelmatig slachtoffers eiste.

Varkens waren heel belangrijk in onze regio, want het Gelderse spek was zeer gewild. Er kwamen hier verschillende types varkens voor waarvan het kleine steilorige varken zeker genoemd moet worden. Dit is later geheel verdrongen door het grote grootorige varken, een hangoorvarken. Dit varken had vaak de naam van de streek waarin het voorkwam. (bijv. Gelders varken, Almelo's varken etc.). In de late 19e eeuw is dit varken gekruist met Engelse rassen. Dit is de basis geweest van de twee soorten varkens die in de lage landen uiteindelijk overbleven, het Yorkshire varken met steile oren en het Landvarken met hangoren. Naast vlees was natuurlijk ook de mest heel belangrijk in vroeger tijden.

Om een indruk te krijgen van de ontwikkelingen in landbouw en veeteelt en de bijbehorende veterinairen en/of daaraan gerelateerde dienstverleners, in Lichtenvoorde, is gebruikgemaakt van het gemeentearchief Lichtenvoorde.

Vanaf 1850 worden er jaarverslagen bijgehouden over het reilen en zeilen van de gemeente in het 'Verslag van den toestand der gemeente Lichtenvoorde'. In 1850 valt er omtrent 'den gezondheidstoestand van het vee' niets ongunstigs te vermelden, hoewel niet alles florissant is.

45

Toestand van den veestapel.

De toestand van de veestapel is goed. Ten gevolge der laag prijs wordt niet zoveel goed stalvee ingeslagen en door de aanlok groot. en de uitvoer belemmerd is blijft het aantal groot. deweer is het. in het algemeen mager de ontwikkeling van jongvee tijd duur ook door, zodat indien dien toestand ernstig aanhoudt de veestapel veel slechter wat kwaliteit betreft zal worden.

In die tijd is er sprake van een vrij omvangrijke eierhandel. De kippen voeden zich op het erf, de mestvaalt, in de schuren en de achterhuizen. 's Winters krijgen ze ook graan. Week- of jaarmarkten waren er niet, maar wel beduidende handel in varkensvlees ter grootte van 100.000 pond per jaar (à 30 cent per kg). Een gedeelte ging de grens over richting Pruisen, zonder dat er 'regten' waren voldaan, ook toen al! De leerbewerking hield ongeveer 100 mensen aan het werk. Een maatschappij ter bevordering van de landbouw was hier niet. Het laatste had waarschijnlijk ook te maken met een flink stuk achterdocht ten aanzien van wat 'geleerden' hadden bedacht. En dan ook nog vaak geleerden uit het westen.

Landbouw.

De toestand van den landbouw, ofschoon meer raauw dan teruggaande, blijft nagenoeg op dezelfde hoogte. Nieuwigheden worden in den landbouw weinig of niet ingevoerd. Leer gebeurt aan het oud, waarbij de landbouwer zich wel bevindt, en waanop hij zijne berekeningen bouwt, gaat

Rond 1860 - de gemeente had toen een schuld van f 18.000, - was er voor het eerst sprake van een aan te leggen spoorwegverbinding en daartoe waren 'kunstwegen' nodig richting dat spoor. De gemeente had de centen niet, dus gebeurde er aanvankelijk ook niets. Eerst in 1870 kwam de spoorlijn van het Nederlandsch-Westphalisch spoor in de ontwerpfasen, waardoor Zutphen en Winterswijk met elkaar konden worden verbonden. In 1876 volgt een gemeentelijke deelname van fl 25.000,00 in het maatschappelijk kapitaal van de vermelde spoorlijn. De spoorlijn heeft Lichtenvoorde dichterbij de omliggende wereld gebracht en omgekeerd. Vanaf dat moment zien we groei in bedrijvigheid en een bevolkingsaanwas.

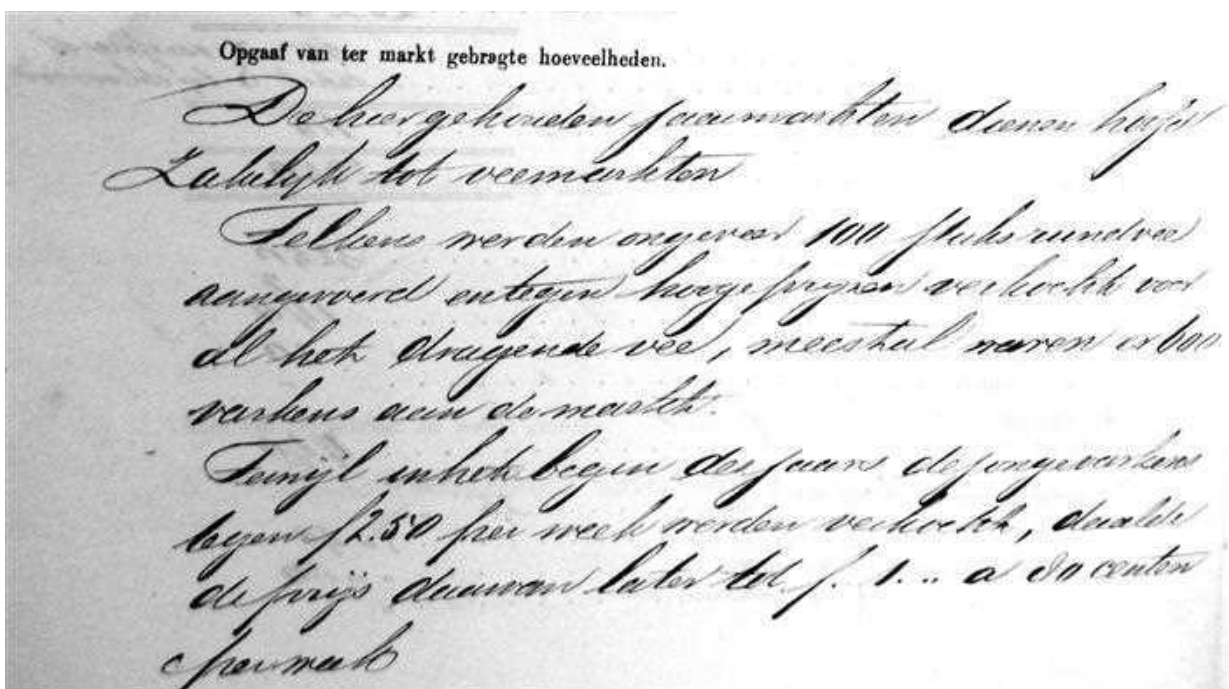
De veeteelt begint wat te groeien, mede door enkele goede landbouwopbrengsten achter elkaar. Er is een duidelijke relatie tussen voeropbrengsten, aantallen vee en de prijzen die worden gemaakt voor koeien en varkens. De schapenhouderij neemt af, mede door de verdeling der marken.

In de jaren 1864 en volgende wordt regelmatig melding gemaakt van vossenplagen, die schade toebrengen aan het jachtveld en de kippenhouderij.

In het gemeentelijk jaarverslag staat ook een vraag over de keuring van levensmiddelen. Het antwoord op die vraag luidt hier: "Keurmeesters van levensmiddelen zijn hier niet". En derhalve ook geen maatregelen. Toch neemt de gemeente op 13 maart 1866 een plaatselijke verordening op, houdende 'Maatregelen om de verspreiding van besmettelijke ziekten onder het vee te voorkómen en het vermeerderd toezigt op het vee, geslagt door of voor vleeschhousers'. Er is weer veepest in het land, maar de ziekte maakt hier gelukkig geen slachtoffers. In de verordening is voor het eerst sprake van een keurmeester. Wie met deze taak belast was is niet duidelijk. Of de in 1865 ingevoerde Hondenbelasting iets met de verspreiding van Veepest te maken had wordt ook niet duidelijk.

Vanaf 1866 komt er meer structuur in de gemeenteraadsverslagen om, wat we nu 'non informatie' noemen, te voorkomen. Voor het eerst een vóórgedrukt jaarverslag. Dit is te beschouwen als de eerste vorm van automatisering, hoewel dat woord toen waarschijnlijk nog niet bestond. Veeziekten worden dat jaar niet vermeld, dus de veepest laat ons gelukkig met rust.

In de volgende jaren wordt in de gemeenteverlagen voor het eerst gesproken over vrachtrijders die min of meer reguliere diensten met de 'buitenwereld' onderhouden. Vanaf 1868 is er voor het eerst sprake van een jaarmarkt voor de handel in vee. Deze veemarkten worden in volgende jaren meerdere keren per jaar gehouden. Gedeputeerde Staten geven er toestemming voor en de handelaar die de meeste koeien aanvoert krijgt 15 gulden premie. Ook toen al bonusregelingen!!

Schommelende prijzen van varkens ook in de 19e eeuw.

In 1870 zien we een begin van behoefte aan meer kennis, als er in het gemeenteverslag melding wordt gemaakt van het feit dat enkele veehouders lid werden van de afdeling Winterswijk van de Landbouwmaatschappij. Ook worden er gezamenlijk ondergrondsploegen gekocht om de bodem beter te kunnen bewerken. De varkensstapel maakt een sterke groei door en de afzet van spek aan Pruisen en aan de Marine stijgt aanzienlijk. De transportdiensten nemen toe, zowel op Arnhem en Aalten, als ook op Zutphen en Deventer.

Het toezicht op levensmiddelen is nog steeds geen item waar men zich druk over maakt. Wel zien we een toename van Lichtenvoordse boeren als lid van de Landbouwkundige vereniging in Winterswijk. In 1871 wint ene B. Sterneborg een eerste prijs op een veetentoonstelling. Ook wordt melding gemaakt van de gezamenlijke aankoop van een fokstier. Gebrek aan mest remt de ontginning van grond. Toch zien we een geleidelijke stijging van aanvoer op de markten van runderen en varkens. Inmiddels is de enting tegen koepokken (Jenner) voor mensen beschikbaar en dokter te Welscher neemt deze activiteit voor 30 gulden aan. De entingen zijn verplicht op basis van een uitgevaardigde landelijke wet van 4 december 1872.

Tijdens de raadsvergadering van 3 juni 1873 komt de wenselijkheid aan de orde tot de oprichting van een landbouwvereniging. Staande de vergadering wordt een commissie van uitvoering benoemd.

Het toezicht op de levensmiddelen is nog steeds geen noodzaak, maar er wordt door slagers gedurig vlees in consumptie gebracht waar veel op valt aan te merken. De constatering van het feit had geen nadere maatregelen tot gevolg. Men liet 'de markt' kennelijk zijn gang gaan. In formele taal deed het economisch liberalisme zijn intrede en daarmee raakte het wettelijk verplichte gemeentelijke toezicht in verval. Dat leidde tot de praktische stellingname dat de consument de beste keurmeester was. De uitvoer naar Pruisen stagneert en de prijzen dalen dus. De gemeenteraad spreekt in de vergadering van 13 augustus 1874 de wens uit de jaarmarkten van Lichtenvoorde te laten vermelden in de Deventer-, de Emmerichse en de Westphalaise almanakken. Lichtenvoorde gaat internationaal.

In 1876 is er voor het eerst sprake van weekmarkten waar op jaarbasis 30.000 kg boter en 50.000 eieren worden aangevoerd. Enkele jaren later worden voor het eerst steenkolen aangevoerd en is er sprake van een omnibus naar Aalten. Met de economische groei groeit ook de bevolking en in 1882 gaat Lichtenvoorde over de 4.000 inwoners. Het goederenassortiment waarin gehandeld wordt neemt ook toe. Onder andere lijnzaad en lijnzaadkoeken behoren tot de handelswaar. Ook wordt er jongvee aangekocht uit andere streken ter verbetering van het aanwezige vee, met name uit de IJsselstreek. Hondsdolheid maakt in die tijd slachtoffers onder de schapen. Ook toen was ruimen de gekozen oplossing. Wie niet meewerkte kon onteigening van zijn schapen tegemoetzien. Veearts Snellen uit Winterswijk biedt voor 300,00 gulden per jaar zijn diensten aan, aan de gemeente Lichtenvoorde. In de raadsvergadering van 15 november 1879 wordt dit aanbod afgewezen waarmee de eerste formele veterinaire activiteit in ons dorp om zeep is gebracht.

(Een besluit in de raadsvergadering van 18 december 1879 heeft verstrekkende gevolgen voor het dorpsbeeld van Lichtenvoorde. De schoenmakers in Lichtenvoorde stellen voor een beeld van hun schutspatroom Chrispijn op een steen in de Keistraat te plaatsen. De raad wijst dit af en besluit een LEEUW op de steen te zetten.)

Rond 1880 is de grondprijs ongeveer 1000 gulden per hectare en bedraagt de huur van een hectare ongeveer 40 gulden per jaar. Een bruto rendement van 4% . Ook in 1886 wordt toezicht op levensmiddelen niet nodig geacht, dit ondanks de aanwezigheid van vijf varkensslachterijen en twee slagerijen. De afvoer van vloeibaar afval verliep waarschijnlijk via de goot, omdat hiervoor reinigingsverplichtingen bestonden. Er doet zich miltvuur voor. Wie dat onderzocht is geheel onduidelijk.

In de loop van de volgende jaren zien we een steeds verdere stijging van de welvaart. De handel in varkensvlees, boter, eieren, lijnzaad, lijnzaadkoeken, leer en borstelwerken draagt daaraan bij. Ook andere neringdoenden profiteren hier van. De aankoop van jong fokvee uit de regio's Zutphen, Zwolle en zelfs Amersfoort duidt op ontwikkeling van een groeiend besef van kwaliteitsverbetering van de veestapel.

Met de intrede van de Hinderwet in 1875, waarin vrijwaring van gevaar en schade voor derden door de ondernemer een plicht wordt, krijgen we een iets duidelijker beeld over personen achter de diverse inrichtingen voor vleesproductie. Controle op de levensmiddelenproductie heeft nog steeds weinig

aandacht. Een nadere blik in de aanvragen voor een hinderwetvergunning geeft een aardige blik op de vleessector. Het 'Register van aanvragen om vergunning tot het oprichten van inrichtingen die gevaar, schade of hinder veroorzaken en van de beslissingen daarop genomen' herbergt de historie van toenmalige bedrijven.

Op 5 maart 1877 vraagt H. Sterenborg een vergunning voor het oprichten ener slachterij. Deze vergunning wordt op 7-4-1877 ook verleend, met de verplichting dat bloed en afval direct na het slachten moeten worden verwijderd. Waarheen dat afval wordt afgevoerd is niet duidelijk. Aan de vergunning was een ultieme opstartdatum verbonden. Was het bedrijf niet opgestart vòòr die datum dan verviel de vergunning.

Dit overkwam Antonius Aloijsius Maria ten Bosch (geb. 30-5-1839) op zijn op 3-7-1889 ingediende aanvraag voor een Stoomvarkensslachterij in een deel van zijn huis (mogelijk op nummer A 227). De verplichting om de inrichting op 1-1-1890 in bedrijf te hebben werd niet gehaald. Op 26-1-1893 doet hij opnieuw een aanvraag, maar nu voor de oprichting van een stoomspekslagerij, worstmakerij, rokerij en een HOUTzagerij. Voor het eerst zien we in de eisen dat het slachten binnenshuis moet geschieden, dat er in tras gemetselde vloeren moeten zijn. Ook de broeipot moet van steen worden gemetseld. De afvallen moeten in een goed af te sluiten gemetselde put worden opgevangen. Ook voor de stoommachineruimte en de rokerij zijn aparte eisen gesteld.

In 1888 en volgende jaren wordt er ook scheikundig onderzoek op drinkwater gedaan met als gevolg dat het water uit de gemeentepomp als 'schadelijk voor de gezondheid' wordt verklaard. Ook het putwater had een bedenkelijke kwaliteit. Enkele jaren later werden de openbare pompen buiten gebruik gesteld en deden Nortonpompen hun intrede. Of de in 1888 aangestelde geneeskundige D.J. van Rijn hier debet aan is geweest is niet navijnsbaar. Het idee dat dit besmette water ook voor reiniging en spoelen van slachtdieren werd gebruikt doet het ergste vrezen voor de kwaliteit. Maar toezicht, nog steeds niet.

In 1890 komen er gemeentelijke heffingen op marktstaanplaatsen en op het weegwezen. Dit geldt met name voor boter.

In een gemeenteraadsbesluit in dat jaar wordt besloten een bijdrage te leveren in de jaarwedde van een Rijksveearts in Groenlo.

De organisatiegraad van de landbouwers en veehouders wordt steeds groter, hetgeen blijkt uit de oprichting van een afdeling Lichtenvoorde van de Gelders-Overijsselse Maatschappij van Landbouw, die al vrij snel 120 leden telde.

De doelstelling wordt het gezamenlijk aankopen van zaaigoed, kunstmest, fokstieren en fokberen. Ook de instelling van een jaarlijkse stierenmarkt draagt bij aan het streven van de boeren om vooruit te willen met de kwaliteit van de veestapel.

De vee- en varkensprijzen schommelen mee met goede oogsten en misoogsten. Daarnaast heeft ook het al of niet kunnen exporteren van vlees of levend vee zijn invloed op de prijzen.

Inmiddels zit men ook elders in de wereld niet stil waar het de productie van vlees betreft en ook dat beïnvloedt de prijzen.

Er komt langzamerhand iets van de grond dat lijkt op keuring en toezicht op levensmiddelen en vlees. Verdacht vlees wordt vernietigd.

In 1892 komt er een raadsbesluit tot aanstelling van een gemeenteveearts en wordt er een daarbij behorende instructie gemaakt. De naam van deze functionaris is V.J.J. van Hinsbergh die ook een gemeentewoning kreeg toegewezen. Ook krijgt hij toestemming om in Zieuwent twee zittedagen te houden.

In 1893 is de man echter alweer vertrokken.

In 1897 wordt een besluit genomen door de Raad van de gemeente Lichtenvoorde om H.J. Odé tot gemeenteveearts te benoemen. Ook deze functionaris heeft geen wortel geschoten in Lichtenvoorde,

c. Gemeente-ambtenaren en bedienden.

NAMEN.	BETREKKING.
G. R. C. M. Raupp } Burgerl. J. B. Hulschop } Handl. R. Arends	Ambtenaar van den Burgerlyken Stand. id. id.
L. S. M. van Baillensalenburg B. van Harsen W. te Melsker J. van der Kamp D. J. van Rijn } Genees- C. F. J. Reickmann } kundige S. E. Hermanns } Heint.	Secretaris. ambtenaar ter secretarie Ontvanger gemeente - weerd gemeente - genees heer (stad) geneeskundige / Heint. waerdman
Politie { B. Halink W. H. Tevelaers H. J. van Thiel	waldwaarder " waldwaker
Brandweer { J. B. Sterenberg H. A. Hulschop	opper brandmeester commandant - brandwacht
Belaudingen { J. W. te Melsker J. de Vliet } J. de Vliet } J. Beunink } J. H. Dondoumitel } W. Pankermans }	geveerd. ambtenaar beunink van plaatsel. der Belaudingen Schalter der drankloosalen Marktmeester Tolganger.
Markten { J. Beunink A. Heint	markt - schryver waerdmeester.
Plaatsplaats & G. Straat	grasgraver.
Verspreide Ambtenaren { J. B. van Harsen R. Beunink J. Heint B. de Vliet } J. F. L. Ounkamp } E. J. Reunink } H. J. van Thiel	aanplakker id. id. id. id. overzager.

Het gemeentelijk jaarverslag van 1892, waarin voor het eerst een ambtelijk veearts wordt opgevoerd.

want in april 1901 is hem ontslag verleend. Er schijnen problemen met de arbeidsvoorwaarden te zijn, toegespitst op vrije dagen en ziekteverlof. De buurgemeenten Winterswijk en Ruurlo zijn wat royaler dan Lichtenvoorde.

INSTRUCTIE VOOR DEN VEEARTS
DER GEMEENTE LICHTENVOORDE.

Art. 1.

De veearts gedraagt zich in de uitoefening zijner bediening, naar de deswege bestaande of vast te stellen wettelijke bepalingen, verordeningen van den Raad en ter uitvoering daarvan door Burgemeester en Wethouders te geven voorschriften.

Art. 2.

Hij houdt woonplaats in de kom der gemeente. Tot het houden van zittingen buiten de gemeente heeft hij vergunning noodig van Burgemeester en Wethouders.

Art. 3.

De veearts houdt een algemeen toezicht op de gezondheids-toestand van het vee in de gemeente. Indien hij bemerkt, dat daar eenige besmettelijke ziekte onder het vee voorkomt, geeft hij daarvan onmiddellijk kennis aan den Burgemeester.

Art. 4.

Hij dient het gemeentebestuur en den Burgemeester van bericht en raad, zoo dikwijls dit van hem gevorderd wordt.

Art. 5.

Hij is verplicht, het ter markt aangevoerde vee gratis te keuren. Hij verricht voorts gratis: de keuring van gestorven, afgemaakt of uit nood geslacht vee, in deze gemeente en geeft z dienaangaande advies aan den Burgemeester, of Burgemeester en Wethouders.

Art. 6.

Hij is gehouden, zijne diensten te verleenen, indien hij daartoe door Gedeputeerde Staten wordt opgeroepen.

Art. 7.

In de gemeente en daarbuiten, binnen den door Burgemeester en Wethouders aan te wijzen kring, verleent hij zijne hulp aan ieder, die deze inroept.

Art. 8.

De veearts begeeft zich zonder voorkennis van den Burgemeester niet langer dan één dag buiten de gemeente.
Hij behoeft verlof van den Burgemeester om langer dan één dag, van Burgemeester en Wethouders om langer dan acht dagen, van den Raad om langer dan een maand buiten de gemeente zich op te houden.

Art. 9.

Wangedrag, waaronder

De rond 1900 geldende instructie voor de veearts. Let op de zeer beperkte bewegingsvrijheid.

Vervolg Instructie voor den veearts der gemeente Lichtenvoorde.

Art. 9.

Wangedrag, waaronder misbruik van sterken drank, en plichtsverzuim terzake zijner bediening heeft voor den veearts tengevolge, naar gelang der omstandigheden, berisping of schorsing met inhouding der jaarwedde voor hoogstens zes weken door Burgemeester en Wethouders, die ingeval van schorsing daarvan mededeeling doen aan den Raad.

Art. 10.

Hij mag zijne betrekking niet nederleggen, noch zich elders metterwoon gaan vestigen, dan na 3 maanden te voren aan den Raad ontslag te hebben gevraagd.

Aldus vastgesteld door den Raad der gemeente Lichtenvoorde in zijne vergadering van den 15n Februari 1912.

-O-O-O-O-O-O-O-

Ms/17.

uitbreidel 2/12 1901.

Op voorstel van den Heer F.B. Hulshof wordt verder nog besloten, voor den nieuw benoemden dezelfde instructie vast te stellen als voor den Heer Ode, doch hieraan de volgende bepaling toe te voegen:

"Hij mag zijne betrekking niet nederleggen, noch zich elders met der woon gaan vestigen, dan na drie maanden tevoren aan den Raad ontslag te hebben aangevraagd".

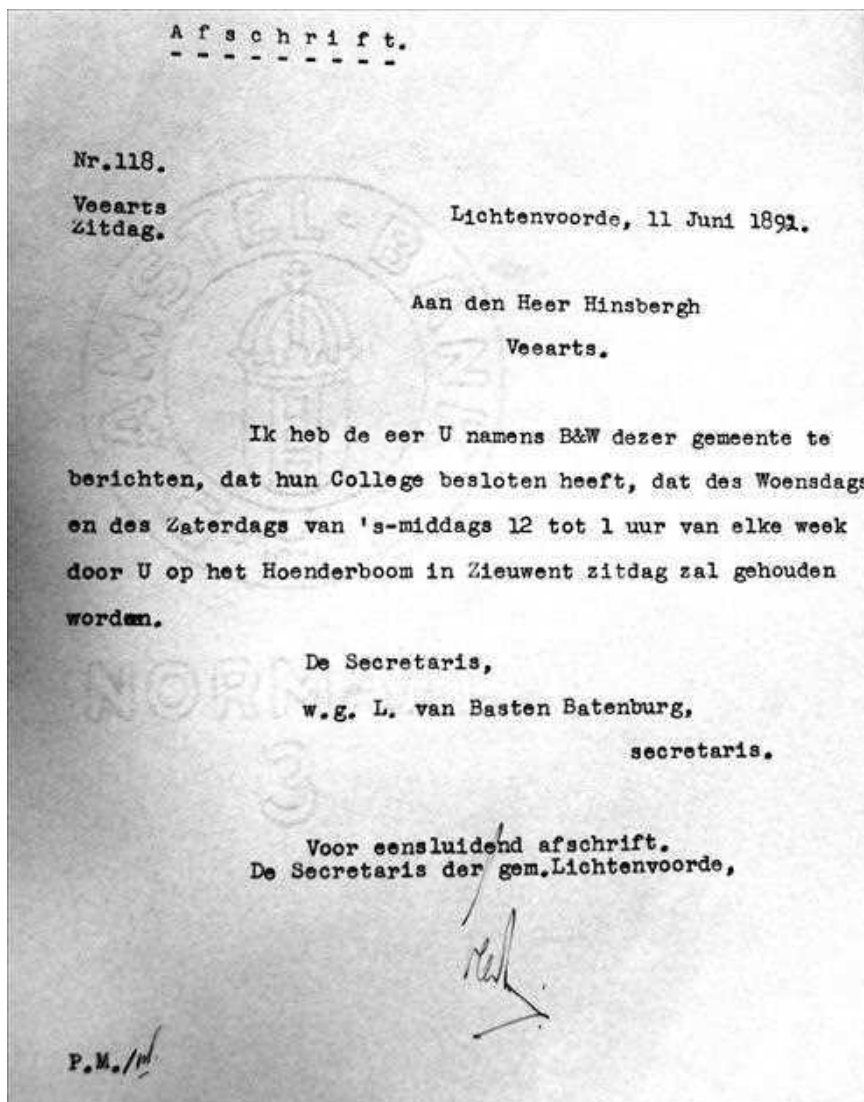
Bij gebreke hiervan zal hij verplicht zijn, eene som van f. 100.-- aan de gemeente te restitueeren.

4.....

Voor eensluidend afschrift.
De Secretaris der gem. Lichtenvoorde,

P.M./M.

Boetebeding bij voortijdig vertrek uit de gemeente.

Vergunning om in Zieuwent spreekuur te houden.

Lichtenvoorden, 21 Maart 1902.

28

Bij dezen heeft onderge-
teekende de eer te in kennis te
stellen, dat hij bereemd is te
Gronovo, gemeente in die gemeente
Amre het Sagen te houden en wel
Dinsdag- en Vrijdagmiddag van elke
week van 3 tot 6 uur, ingaande 1 April e.k.

Ihopende te tegen bovengesande
benoeming gunstelijk bevestigd
mocht hebben, heb ik de eer

te zijn

met de meeste hoogachting

uw. Dien. de.

L. A. Welman.

aan
den Edelachtbaren Heer
Burgemeester
van
Wethouders
van
Lichtenvoorde.

De benoeming van veearts Welman in Gronovo in 1902, om daar twee zittingsmiddagen te houden.
De inleiding tot zijn definitieve vertrek.

De opvolger van Odé, veearts H.A. Welman, wordt in 1901 benoemd. Ook deze vakbroeder houdt het al vrij snel voor gezien, want hij vertrekt in augustus 1904.

Vanaf 1894 ligt de export van vee vrijwel stil, hetgeen een desastreus gevolg heeft voor de vee prijzen. Deze situatie duurt tot het begin van de 20ste eeuw.

De inmiddels opgerichte Coöperatieve Stoomzuivel Fabriek (Hinderwetaanvraag d.d. 20-4-1900) telt in 1901 reeds 275 leden en groeit het daaropvolgende jaar naar 476 leden. Onder invloed van deze fabriek werd het aantal zelfkazende en boter producerende boeren vrijwel tot nul gereduceerd. In 1915 is er nog één kaasmaker. Ook de botermarkt gaat ter ziele. We zien de eerste aankopen van landbouwmachines, waaronder grasmaaiers en dorsmachines.

Na de Coöp. Zuivelfabriek volgden er ook al snel afdelingen van de Coöp. Boerenleenbank in Lichtenvoorde, Harreveld en Zieuwent.

Zoals reeds eerder opgemerkt boden de Gemeentewet, de Hinderwet en de Veiligheidswet handvatten om de belabberde hygiëne rond het slachten aan te pakken. Voor een groot deel zijn de slachters, die een vergunning van het Rijk hadden, degenen die de wetgeving saboteerden met als argument dat een rijksvergunning boven een gemeentevergunning stond. Ze werden daarbij gesteund door de Hoge Raad. In de 2e helft van de 19e eeuw werden er in Nederland slechts vier slachthuizen bijgebouwd, terwijl dat er op basis van de toen geldende normen 62 hadden moeten zijn. In de aanwezige slachthuizen konden slaggers zogenaamde slachtkamers huren en daar werd in ieder geval hygiënischer gewerkt en ook de destructiematerialen konden beter worden afgevoerd. Rivieren en grachten waren tot dan toe geliefde dumpplaatsen, met gevaren voor de volksgezondheid als gevolg. De Maatschappij voor Veeartsenijkunde stelde in 1893 een rapport op waaruit de schrijnende situatie duidelijk wordt. In Nederland waren in totaal 661 personen bij de vleeskeuring betrokken, van wie 245 veeartsen, 4 geneesheren, 72 empiristen, en 320 andere personen onder wie burgemeesters, touwslagers, rietdekkers, kosters, smeden, barbiers, bloemkwekers en kleermakers. Het heeft nog 26 jaar geduurd voordat de Vleeschkeuringwet werd ingediend en bekrachtigd. Professor Numan heeft het niet meer beleefd, maar verdient de eer dat door zijn impulsen het eerste slachthuis, met reguliere keuring, in Utrecht is gesticht. Jammer dat er bijna 100 jaar is verlopen vóórdat zijn ideeën gestalte kregen in de Vleeschkeuringwet.

Ook de slaggers en slachters zijn in het laatste decennium van de 19e eeuw actief, hetgeen mag blijken uit de aanvragen voor een vergunning volgens de Hinderwet.

Op 17-12-1894 doet D. Rosendal, slager te Lichtenvoorde, een verzoek tot oprichting van een slagerij. De eisen die gesteld worden beperken zich tot het aanwezig zijn van stenen vloeren en een gemetselde put voor bloed, faecaliën en afvallen, die goed afsluitbaar moet zijn.

Genoemde Rosendal doet nog een paar keer een aanvraag voor een Hinderwetvergunning en wel op 23-9-1904 en op 27-2-1913, steeds op andere kadastrale sectienummers. Dit laatste hoeft niet per se te betekenen dat het ook steeds om andere vestigingsplaatsen ging, hoewel de man aantoonbaar vaak is verhuisd.

Uit deze periode stamt ook de oprichting van een vlees- en spezkouterij, annex worstmakerij en rokerij door de gebroeders Hulshof, spekslaggers te Lichtenvoorde op perceel A 188. Naast de gebruikelijke eisen voor vloeren en afvalputten, moet er nu ook voldaan worden aan een aantal paragrafen uit een A.M.v.B. van 7-12-1896, ingaande 1-1-1898. Deze A.M.v.B. berust op de artikelen 6 en 7 van de Veiligheidswet en geeft een indeling van bedrijfsoorten en daarnaast voorschriften omtrent de werkhoogte van werklokalen, de luchtverversing, de verlichting, het voorkomen van brand en ongevallen bij brand, kleedkamers en schaftlokalen, en de privaten. Daarnaast is er ook oog voor de hygiëne door middel van voorschriften ter bevordering van de zindelijkheid, het bevorderen van een draaglijke temperatuur, het verwijderen van schadelijke dampen, gassen en stof. Voor het eerst doen bouwkundige en hygiëne-eisen hun intrede middels een stuk duidelijke wetgeving.

In juli 1899 meldt slager Stephanus Hendrikus Iding zich ook voor een Hinderwetvergunning betreffende een runder- en varkensslachterij op het adres A 193 d. Opvallend is dat er voor het eerst

ook eisen worden gesteld aan het wekelijks ledigen en zuiveren van de afvalput. Er mag niets worden afgevoerd naar de openbare weg.

Voorheen gebeurde dat kennelijk wel en daarop is waarschijnlijk ook de steeds terugkerende verplichting tot reiniging van de goten terug te brengen die in de gemeentejaaroverzichten staan vermeld.

De uit Amsterdam afkomstige slager W.F. Bakker vraagt op 22-2-1902 een Hinderwetvergunning aan en krijgt die in maart 1902. Op 6 juni 1907 doet genoemde Bakker wederom een aanvraag op perceel A 68.

Uit Zieuwent komt op 27-10-1905 een aanvraag Hinderwetvergunning van de kastelein B. klein Goldewijk tot oprichting van een varkensslachterij in een schuur van zijn woonhuis op E 70. Volgens een persoonlijke mededeling is hier later de noodslachtplaats achter 'Het Witte Paard' ontstaan.

Om de aanvragen tot de inwerkingtreding van de Vleeskeuringswet te completeren zijn er nog de hinderwetvergunningaanvragen van slager A. Ravesloot te Lichtenvoorde en van de landbouwer J.R. Vos te Zieuwent, tot oprichting van een runder- en varkensslachterij. Beide verzoeken worden gehonoreerd en wel op 14-08-1914 en 03-03-1915. Het is erg opvallend dat de Hinderwetvergunningen reeds na vrij korte tijd worden gehonoreerd.

De rundveeboeren krijgen opnieuw met tegenslag te maken (1907 e.v.) ten gevolge van een nieuwe uierziekte die bekend wordt onder de namen 'wrang of kwalster' en veroorzaakt wordt door een in die tijd nauwelijks te bestrijden bacterie (C. Pyogenes). Vliegen zijn de overbrengers. Het zijn niet alleen de melkkoeien die eraan lijden, maar vooral droogstaande koeien en zelfs vaarzen zijn het slachtoffer.

In 1907 is een vereniging opgericht voor een stierhouderij die een paar jaar later ook door de gemeente wordt ondersteund met een subsidiebedrag.

De gemeente stelt in 1909 een gratificatie ter beschikking voor verloskundige hulp bij vee. Een bijbehorende naam van de ontvanger wordt helaas niet vermeld. In 1912 wordt weer melding gemaakt van deze gratificatie, die ten deel valt aan P.J. Teunissen.

Nadat in 1905 de eerste telefoons hun intrede deden, is men rond 1910 ook rijp voor aansluiting op het elektriciteitsnet. Deze activiteit wordt door de provincie ondersteund. In de loop van de volgende jaren wordt het net langzaam uitgerold over Lichtenvoorde, hetgeen weer negatieve gevolgen heeft voor de lantaarnopsteker, maar wel een opsteker is voor de verdere ontwikkeling van Lichtenvoorde.

Vanaf 1912 worden er weer pogingen gedaan om een gemeenteveearts aan te stellen. De sollicitant F.W. Tervoert wordt echter (1914) niet benoemd, ook al is hij wel door B. en W. voorgedragen. Genoemde Tervoert blijft echter wel in beeld want in 1915 is hij opnieuw kandidaat voor de functie van gemeenteveearts. Ook nu lukt het niet.

Het inwonertal van Lichtenvoorde en de kerkdorpen is in 1912 de 5000 gepasseerd.

De Eerste Wereldoorlog breekt uit en ondanks de Nederlandse neutraliteit komt er wel een schaarste aan voedingsmiddelen, hetgeen een aantal maatregelen tot gevolg heeft die ook de veeteelt raken. Er komt een verbod op het voeren van rogge aan het vee. Ook komt er verstrekking van goedkope voedingsmiddelen aan on- en minvermogenden.

De keuring van levensmiddelen krijgt in 1917 een impuls door de gemeentelijke toetreding tot de Provinciale Keuringsdienst van levensmiddelen.

In 1918 wordt G. Albers benoemd tot gemeenteveearts en blijft hier enkele decennia werkzaam.

B. en H.
2. Sept. 1899

1. Dat in het slachthuis een vloer gelegd moet worden van harde met steen in portland cement gemetseld;
2. Dat de afval van het geslacht veer als bloet en de faecaliën vadelijk na het slachten moeten worden verzameld in een steenput in portland cement gemetseld en bepleiterd en behoorlijk afgedekt zoodat deze geen stank kan verspreiden;
3. Dat deze put wekelijks moet gereinigd en geëvacueerd worden;
4. Dat van het slachthuis hetzij door een riool of welke andere wijze ook, niets naar de openbare straat mag afgevoerd worden.

a. B. en H.
den 17. Nov. 1899

At dat het gebouw, waarinde motorische plaatel, door een steenen muur, die voldoende waarborg tegen brandgevaar oplevert, van de houtzagerij behoorlijk te worden afgeheiden;

At dat het gebouw niet moeten worden gedekt met pannen, welke behoorlijk met kalk moeten worden afgesmeerd, zoodat daar, hooi, stro, of andere voor brandgevaar licht valbare stoffen mogen gebruikt worden.
B. van Februari 1900.

HINDERWET.

n° 24

no 24

VERGUNNING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS der Gemeente

Lichtenvoorde;
Beschikkende op het **verzoek**, onder dagteekening van *Dries*
December 1916 ingediend door *J. R. Vos, land-*
bouwer, te Zieuwenk;

waarbij, onder overlegging der vereischte stukken, vergunning wordt gevraagd
tot het oprichten eener Rund- en Varkens-
slachterij, op het perceel, Kad. bekend,
sectie B, n° 2445;

Overwegende, dat aan de artt. *5, 6 en 7*
der Hinderwet is voldaan;

(*)

Gezien het proces-verbaal van het voorgevallene op de zitting, den
7 Januari 1916, ingevolge art. 7 der Hinderwet gehouden,
waaruit blijkt, dat tegen de inwilliging van het verzoek *geene*
bezwaren zijn ingebracht ;

(*) Zal de inrichting tevens zijn eene fabriek of werkplaats in den zin der Veiligheidswet, dan te
vermelden:
dat *blijkens mededeeling van het Hoofd van het District der Arbeidsinspectie, dd.*
de inrichting zal voldoen aan de eischen, krachtens art. 6 der Veiligheidswet gesteld, voor zover
zulks kan blijken uit de in art. 5, sub 1 en 2, der Hinderwet bedoelde stukken;

De hinderwetvergunning voor een rund- en varkensslachterij, verleend aan J.R. Vos in 1916. Vooral de eisen omtrent de afvoer van vloeibare afval is voor ons, bijna 100 jaar later, onvoorstelbaar.

2°. Te bepalen, dat de inrichting voltooid en in werking gebracht moet zijn vóór 1 Augustus 1916, en

3°. Den concessionaris / met nadruk te wijzen op het bepaalde bij art. 17 der wet, krachtens welk artikel hen nieuwe voorwaarden kunnen worden opgelegd, indien de ondervinding de noodzakelijkheid daarvan mocht aantoonen.

Afschrift van deze vergunning zal aan de z adressant worden uitgereikt, nadat daaraan een gewaarmerkt exemplaar zal gehecht zijn van de door hen in tweevoud overgelegde stukken, bedoeld bij art. 5, sub 1 en 2, der meer-genoemde wet.

Vastgesteld in de vergadering van den 3de Maand 1916.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,

Legger

Weth. A. van Ockelen

De Secretaris,

Weth. J. A. M. van Ockelen

Aan den concessionaris wordt herinnerd, dat van deze beslissing binnen veertien dagen beroep open staat bij H. M. de Koningin, en dat van het instellen van zoodanig beroep gelijktijdig kennis behoort te worden gegeven aan het Gemeentebestuur.

Het hoofd of de bestuurder van eene fabriek of werkplaats, in den zin der Veiligheidswet, wordt tevens herinnerd aan zijne verplichting tot het inzenden eener opgave, als bedoeld in artikel 13 der Veiligheidswet, *binnen* eene maand na het in werking brengen der inrichting.

Een formulier van deze opgave is ter gemeentesecretarie ter inzage beschikbaar.

Aan het eind van de oorlog liggen de grondprijzen rond de fl. 2000,00 per hectare, terwijl de huurprijs ongeveer fl. 200,00 doet. Het Coöperatieve gedachtegoed is inmiddels verder uitgegroeid. Er is een afdeling van de ABTB in Lichtenvoorde en Zieuwent, voorts een Coöp. Aankoopvereniging en ook de Coöp. Boerenleenbanken bestaan nog steeds. Ook de Coöp. Stoom Zuivelfabriek draait nog volop. Er komt een voorstel tot steun aan de oprichting van een landbouwwinterschool in Oost-Gelderland. De vraag naar kennis blijft kennelijk toenemen.

In 1920 gaat het inwonertal door de 6000 en zien we ook een groei van verschillende fabrieken. De economie berust niet meer hoofdzakelijk op landbouw en veeteelt. Of het daarmee samenhangt is niet duidelijk, maar er zijn dan wel 25 kroegbazen in ons dorp. Echter ook 17 bakkers en 14 slaggers.

Wordt vervolgd **Bronnen :**

Beerten H. - 2009 Persoonlijke mededeling

Clason A.T. – 1979 Zeldzame huisdierrassen

Gemeenteraadsverslagen van de Gemeente Lichtenvoorde 1851-1930

Hinderwetvergunningen in de gemeente Lichtenvoorde van 1875 - 1920

Jaarverslagen van de Gemeente Lichtenvoorde 1851 – 1930

Ligtenbarg A. – 2008 Langs Rail en weg

Loomans J.B.A. - 2008 The equine veterinarian. Proefschrift tot verkrijging van de graad van doctor in de diergeneeskunde

Merc & Co.,Inc.- 1985 Genus Bos Cattle breeds of the world

Offringa C. –1971 Van Gildestein naar Uithof deel 1

Roessingh H.K. ; Schaars A.H.G. – 1996 De Gelderse landbouw beschreven omstreeks 1825

Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden no 215 (1896)

Staring A.C.W. 19 Dichter en Landman – Regionalist en nationalist

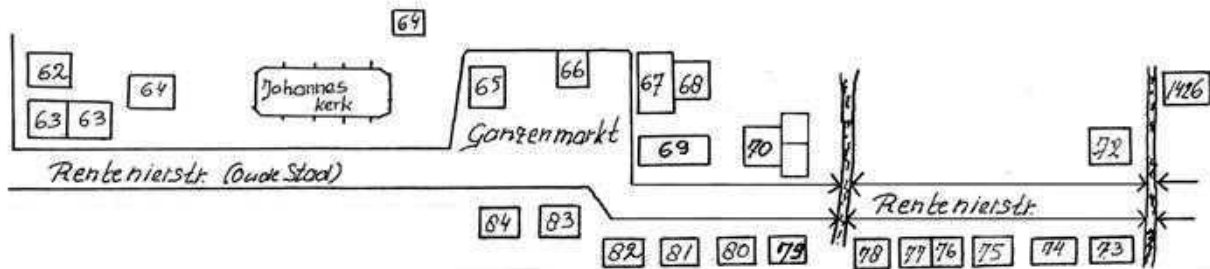
Vos J.G. – 1957 Achter Rijn en IJssel

Vanuit het midden

vervolg van periodiek 59
door Gerard Willemsen

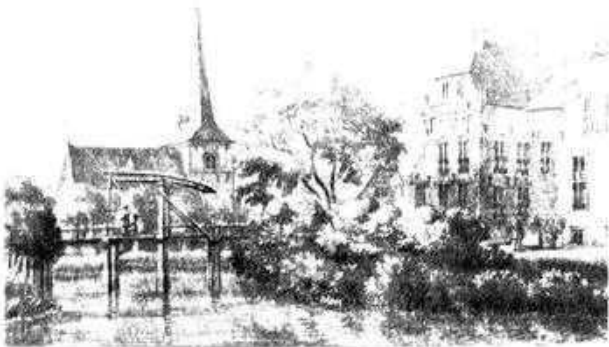
Lijst van ingezetenen van de Stad en Kring van Lichtenvoorde van 1825, aangevuld met aangetroffen aantekeningen en foto's van latere data.

Deel 4 nrs. 62 t/m 84 Rentenier (Oude stad)
voor juiste plaatsbepaling zie vanuit het midden periodiek 57

Schematische weergave van de gevestigde gebouwen en de huisnummering

kad.nr.	hsnr.	naam	geboren	beroep/relatie	aanmerkingen
g 1402	62	Sironden Henricus Hillen Berendina Sironden Jan Berent Sironden Christiaan Sironden Harmanus Gierkink Hendrikus	1782 26 nov. 1790 1812 17 mrt. 1820 29 mei 1826 28 mei 1801 5 mrt	dagloner vrouw zoon zoon zoon kostganger	+ 11.11.1850 (zn. v. Berend Syronen en Petronella Lammers) zoon van Hendrikus (Bokkat) komt uit Vragender nr.7
	62	Hengeveld Derksken Appels Grada Appels Antony	1743 1789 5 april 1825 25 mei	weduwe dochter kl.zoon	vrouw van wijlen A.Appels familie komt uit Dinxperlo
g 1401	63	Westerman Johannes Kempers Anna Chr. Westerman Christina	1764 1 sept 1759 1803 7 mei	landbouwer vrouw dochter	+ 29.6.1827 huwen op 16 sept. 1791
	63	Dieperink Johannes H. Boschker Geertjen Dieperink Hermanus Hartman Janna Dieperink Johannes H.	1750 10 okt. 1753 ... 1796 18 nov. 1798 21 april 1825 =	wever vrouw wever jonge vrouw kl.zoon	huwt op 13 mei 1786 Herman huwt op 24 april 1824 met Janna Hartman + 26.6.1826
g 1403	64	Westerman Joh. Ant. Brundel ten Berendina Westerman Jan Berent Hulshof Gertrudis Elferink Hendrica Westerman Aleida	1772 24 july 1762 17 mrt 1796 1 sept. 1804 17 aug. 1811 30 mrt 1826 22 mei	bakker landbouwer jonge vrouw dienstmeid dochter	huwt op 19 oktober 1792 huwt op 15 mei 1824 (Westermans Leide)
					pand nr. 63 is het z.g. Brouwhuis. De zaak is verkocht aan A. van Harxen, schoenmaker met twee knechten. De twee kadastrale erven van resp. 35- en 25 el zijn verkocht aan A. van Harxen en M. Dieperink

kad.nr.	hsnr.	naam	geboren	beroep/relatie	aanmerkingen
g 1405	--	Kerk	1648		<p><i>Johanneskerk, eigenaar is de Gereformeerde Kerk van Lichtenvoorde, indertijd de benaming voor de Ned.Hervormde Kerk</i></p> <p><i>Oudste afbeelding van de huidige kerk.</i></p>
g 1413 (Elias Traanboer)	64	Buinink Roelof Veerbeek Derksken Buynink Antony Chr. Buynink Janna Herm. Buynink Engelina Vriezen Gerrit Vriezen Johanna Chr.	1756 15 aug. 1751 11 july 1783 4 nov. 1781 15 febr. 1791 26 sept. 1783 30 jan. 1815 17 jan.	boswachter vrouw zoon dochter dochter schoonzoon kl.dochter	<i>bewoonde het Richtershuis</i> <i>Roelof Buinink werd met i inplaats van y geschreven</i> <i>Gerrit huwt op 21 april 1814 met Engelina Buynink</i>
g 1406 (eig. G. Schepers)	65	Valkenburg Johannes Tak van de Johanna Valkenburg Jacobus Valkenburg Johannes Hagen Joh.Gezina	1769 1781 1804 22 mei 1809 1804	commies te paard vrouw zoon zoon dienstmeid	<i>gezin komt van Elst</i> <i>vertrokken naar Eibergen komt van Winterswijk</i>
g 1416	66	Have ten Hendrikus Lochem v. Berendina Have ten Frederik Have ten Willem Have ten Harmen Have ten Otto Straks Gesina	1764 21 okt. 1768 1 jan. 1802 16 dec. 1806 1792 1798 31 mei 1797 20 okt.	schoenmaker vrouw zoon zoon landbouwer wever vrouw	<i>overl.op 22 jan.1839</i> <i>overl.op 30 dec.1829</i> <i>overl.op 18 juny 1843</i> <i>vertrokken naar Varsseveld komt van Aalten +.22.3.1869 van Winterswijk</i> <i>van A. 4 meid bij Wijnveldt</i>
g 1417	67	Keusink Gerrit Jan Keusink Joh.Berendina Keusink Jan Berend Keusink Aleida Keusink Bernardus Keusink Johanna Wijkamp Derk Keusink Janna Wijkamp Rebekka Hondorp Willem Keusink Aleida	1764 18 nov. 1794 1 april 1796 29 okt. 1809 11 dec. 1819 1 jan. 1827 25 mei 1799 1804 11 dec. 1827 11 me 1805 1809 11 dec	schoenmaker landbouwster schoenmaker dochter kl.dochter dagloner vrouw kl.dochter schoonzoon dochter	<i>wednr.v. Harmina Rebekka Vink</i> <i>vertrokken naar Varsseveld naar Vragender dochter van Johanna B. gehuwd met Aleida</i> <i>gezin vertr. nr.Varsseveld klompenm.v. Varsseveld</i>
g 1418 (geroyeerd 1828)	67	Heusels Anna Cath. Knippenborg Antony Knippenborg Gerh.Th	1765 1796 8 sept. 1799 24 april	landbouwster landbouwer landbouwer	<i>wed.v. Chr. Knippenborg hij overleed op 27 nov.1803</i> <i>Anna Catharina is geboren te Dorssen en is overleden op 29 september 1827</i>

kad.nr.	hsnr.	naam	geboren	beroep/relatie	aanmerkingen
g 1419 <i>geroyeerd in 1828</i>	67	Kolkman Hendrik Diepenbroek Gezina Kolkman Janna Kolkman Dina Kolkman Maria	1799 14 febr. 1783 1820 1823 30 april 1826 21 mei	daghuurder vrouw dochter dochter dochter	<i>komt uit Munsterland</i>
	68	Haverkamp Jan Rentink Aaltjen Haverkamp Berendina	1757 23 nov. 1757 1793 15 aug.	dagloner vrouw dochter	<i>(+ 8.6.1827, zoon van Berend Haverkamp en Geertjen Huiskes)</i>
<p><i>Op 22 september 1815 overleden in huisnummer 68 in de stad Antony Obbelink, echtgenoot van Janna Hoffstede, zoon van Derk Obbelink en Hendrina Boschker</i></p>					
<p><i>In 1828 is door de familie Keusink hun huis voor de sloop te koop aangeboden aan de gemeente Lichtenvoorde, na aankoop en afbraak is terplaatse een school gebouwd. De familie Keusink gaat wonen aan de Aaltenseweg B.141 Voor uitgebreide info zie relaas van Gerard Eppingbroek in periodiek van de Lichte Voorde nr. 23 blz.13 e.v.</i></p>					
					
g 1421	69	Huinink Christiaan A.C.	1775 21 april	landbouwer	<i>overl. op 6 aug.1844 van Dinxperlo + 16.1.1842</i>
		Sastein Sophia Huinink Johannes Huinink Damiana Fr. Huinink Jan Willem	1777 26 okt. 1810 18 april 1813 30 sept. 1816 29 okt.	vrouw zoon dochter zoon	
g 1422	70	Kolkman Antony Leemkamp Hendrica Kolkman Johannes B.	1798 17 mrt. 1797 20 juny 1828 17 aug.	kleermaker vrouw zoon	<i>gehuwd op 26 juni 1824</i>
		Knippenborg Gerrit J. Dorsthorst te Janna Knippenborg Jan Knippenborg Antony Dorsthorst te Willem Pillen Hendrika Dinkelo Derk	1789 31 dec. 1797 13 jan 1822 11 sept. 1824 1807 23 okt. 1805 8 july 1809 22 april	schoenmaker vrouw zoon zoon leerling 2 ^e vrouw knecht	<i>gehuwd op 8 okt.1821 overl. op 27 dec. 1830 overl. op 28 juny 1828 militair te Doesburg van Varsseveld</i>
	70	Have ten Hendrikus	1796 9 aug.	schoenmaker	<i>vertrokken met gezin naar A. 42</i>
<p><i>Korte tijd is dit adres bewoond door de familie van Essen, in 1828 vertrokken naar Rekken</i></p>					

kad.nr.	hsnr.	naam	geboren	beroep/relatie	aanmerkingen
g 1424	71	Have ten Hendrik Jan Rensink Maria Have ten Gerrit Jan Hietbrink ten Wilh.Luc Have ten Evert Have ten Willem	1757 26 dec. 1765 12 dec. 1796 2 mei 1802 19 sept. 1825 14 okt. 1827 16 april	schoenmaker vrouw schoenmaker schoondochter kl.zoon kl.zoon	<i>overl. op 12.3.1835 overl. op 17.5.1837 gehuwd op 30 okt.1824</i>
g 1430	72	Buynink Johan Gerard Liefink Aleida Buynink Dora BuyninkRoelof Buynink Johanna	1787 1 april 1796 24 juny 1819 19 april 1824 26 april 1826 11 dec.	timmerman vrouw dochter zoon dochter	<i>zoon van Roelof Buynink en Derkje Veerbeek</i>
g 1429 <i>eigenaar is A.Rexink</i>	73	Bronkhorst van Willem Bekken Fenne Bronkhorst van Harm. Holkenborg Hendrika Bronkhorst v. Antony Bronkhorst v. Gerrit Jan Bronkhorst v. Joh. Harm Bronkhorst v. Hendrica	1764 29 jan. 1765 21 dec. 1795 3 july 1797 1806 1811 14 sept. 1825 9 dec.. 1828 29 okt.	kuiper vrouw zoon schoondochter landbouwer kuiper kl.zoon kl.dochter	<i>familie vertrokken naar Aaltenseweg B.139 vertrokken naar Lochem</i>
<i>Kerkelijk huwelijk van Willem en Fenne op 20 januari 1792</i>					
<i>0313. In matrimonium conjunctie sunt Wilm van Brunkhorst et Fenne Bekken Testibus duo Hermanno Schreven et Gertrude Wijers</i>					
	73	Bosch ten Simon Izaak Bosch ten Moses <i>overl. op 18.2.1847 Simon Izak ten Bosch, weduwnaar van Rachael Moses</i>	1774 15 mrt. 1800 14 jan.	koopman koopman	<i>naar B.136</i>
<i>Huwelijk voor den huwelijkscommissaris van Lichtenvoorde op 1 mei 1797:</i>					
<i>Simon Ysaaks 27 jaar, wonende te Lichtenvoorde, zoon van Yzaak Meyer en Reusken Jacob en Rachael Moses 25 jaar, geboren te Bretzenin (Polen) en wonende te Lochem, dochter van Moses Zelig en Adel Benjamins</i>					
<i>Naamsaanninge op 24.12.1812 voor de Maire der gemeente Ligtenvoorde, etc. Symon Yzaak aangenomen naam: ten Bosch voornamen Symon Yzaak Moses Symon „ „ ten Bosch voornamen Moses Symon</i>					
<i>andere Naamsaanninge waren: Salomon Philips aangenomen naam: Vink voornamen Salomon Philips Philips Hertz aangenomen naam: Haas de voornamen Philips Hertz</i>					
g 1431	74	Hilderink Jannes Bronkhorst v. Geertruid	1790 25 april 1773 20 nov.	kledenmaker vrouw	<i>gehuwd op 8 july 1824</i>
	74	Pillen Jan Hendrik Leege ter Anna Kath. Pillen Catharina Pillen Hermanus Pillen Jan Willem	1788 21 nov. 1788 1822 23 sept 1824 9 sept. 1827 29 nov.	dagloner vrouw dochter zoon zoon	<i>overl. 8 sept 1829 gezin vertrekt naar B. 140 Aaltenseweg</i>

kad.nr.	hsnr.	naam	geboren	beroep/relatie	aanmerkingen
	74	Kolkman Berend	1753	dagloner	+ 11.2.1826
g 1432	75	Holweg Gerrit Jan Bansier Gesina Holweg Garrit Jan Holweg Anna Brundel ten Janna Holweg Hanna	1770 15 sept. 1760 7 okt. 1798 2 mrt. 1806 27 mei 1800 5 mei 1828 15apri	schoenmaker vrouw schoenmaker landbouwster jonge vrouw kl.dochter	<i>bouwmeester jewel huis</i> <i>nr. Vos Bennad E. 180</i> <i>komt van A. 90</i>
<i>Gerrit Jan was eertijds gehuwd met Janna Kruip (+ 13 july 1811) hij is een zoon van Jacob Holweg en Athe Toebes</i>					
	75	Boschker Hendrikus Kolkman Janna Boschker Bernardus Boschker Jan Berend	1780 21 mei 1793 28 sept. 1823 4 juny 1826 26 sept.	dagloner vrouw zoon zoon	
g 1433 eig. J.B. Wessels	76	Moses Rachael Bosch ten Moses S.	1755 1800	kraamster koopman	+ 27 nov. 1842 <i>ingekomen 19 april 1827</i> <i>van Aalten</i>
	76	Thiel van Lambertus Eimaal Maria Agnis Thiel van Johannes B Thiel van Maria El. Thiel van Carolina	1774 8 mei 1776 10 aug. 1816 12 april. 1818 11 july 1808 15 aug.	commies vrouw zoon dochter dochter	<i>komen in 1827 van Zilverde.</i>
g 1434	77	Klumperink Everard Elbberink Harmina Elbberink Hendrica Witbroek Gradus Ebberink Herm.Jozef	1800 16 febr. 1789 1781 24 juny 1822 25 juny 1795 24 april	schoenmaker vrouw schoonzuster leerling landbouwer	+ 23 febr.1829 + 20.3.1845 <i>komt van Grol in 1827</i>
g 1435	78	Oosterholt Jan Ijkink Johanna Oosterholt Johannes Oosterholt Bernardus Oosterholt Anne Oosterholt Geertrui Oosterholt Willemina Oosterholt Marie Oosterholt Gradus Oosterholt Engelina Oosterholt Janna	1776 15 dec. 1783 17 nov. 1807 1810 18 mrt. 1812 1816 15 sept. 1818 25 aug. 1817 1821 25 dec. 1825 4 oktober 1813 25 jan.	kledermaker vrouw zoon zoon dochter dochter dochter. dochter zoon dochter dochter	<i>(Jan en Johanna huwen op</i> <i>12 mei 1809, Jan was eertijds</i> <i>gehuwd met Berendina Raben)</i> <i>naar Weyenburg B.105</i> <i>naar Vragender</i> <i>1828 van nr. C.15</i>
	78	Concilius Johannes Oorband Margaretha Concilius Maria Hinkhuis Clara Oorband Grietjen	1787 1789 1824 1795 1822	marskramer vrouw dochter marskraamster bestedeling	<i>familie in 1826 vertrokken</i> <i>naar Doetinchem</i>
g 1439 eig J.H Lage- schaar	79	Have ten J Stroet te Berendina Have ten Jannes Have ten Anna Have ten Jan Hendrik	1766 1772 1802 11 aug. 1809 22 sept. 1811 13 okt.	landbouwer landbouwster landbouwer dochter zoon	+ 16 july 1823 + 28.4.1832

kad.nr.	hsnr.	naam	geboren	beroep/relatie	aanmerkingen
g 1440	80	Holweg Frederik Bosch ten Elisabeth Holweg Jakob Holweg Jan Derk Holweg Johanna Holweg Anna Chr.	1783 29 juny 1785 7 febr. 1813 19 sept. 1815 23 mrt. 1817 30 mrt. 1824 8 juny	schoenmaker vrouw zoon zoon dochter dochter	<i>gehuwd op 24 nov. 1812 (Liesbeth ten Bosch is een dochter van Theo ten Bosch en Christina Dreessen uit Bocholt blz 33 St.boom fam. Driessen)</i>
g 1442	81	Olijslager Gerrit Jan Huinink Hendrika Olijslager Jan Derk Bennink Hendricus Hilbrink Johan Hulshof Christina B.	1763 20 febr. 1761 23 sept. 1803 9 mrt. 1800 1803 1810 18 april	winkelier vrouw zoon knecht knecht jonge vrouw	+ 12 febr. 1849 <i>vertrokken naar Bochholt vertrokken naar Bochholt</i>
		<i>Jan Derk huwde op 6 okt. 1827 met Berendina Hulshof, dochter van Hendrikus Hulshof uit Zieuwent.</i>			
g 1443	82	Bronkhorst van Enb. Pillen Engele Bronkhorst v. Harmina Bronkhorst v. Freder. Pillen Willemina	1767 1768 29 sept. 1807 18 sept. 1818 17 mrt. 1777	kuipeer weduwe dochter dochter dagloonster	+ 16.1.1823 <i>wed. v. Engbertus v. Bronkhorst</i>
		<i>Op 6 mei 1830 huwt Harmina v. Bronkhorst met Jan Krabben uit Harreveld (Stroet) Harmina overleed op 12 januari 1835 Op 11 juny 1835 hertrouwd Jan met Reindina Kolkman</i>			
					
		<i>foto 1970 woonhuis van Jan Krabben in 1971 afgebroken t.b.v. de doorgang Rentenierstraat - Dijkstraat</i>			
	82	Winterink J. Kuentjes Harmina Winterink Berendina	1768 24 mrt. 1795 8 april	dagloonster dagloonster	
g 1444	83	Lankveld Toone Rolder te Harmina Nijenhuis Jannes Lankveld Hendrika Lankveld Geertrui Lankveld Janna	1762 1764 1 aug. 1794 8 sept. 1794 4 mrt. 1800 7 febr. 1808 14 july	landbouwer vrouw schoonzoon dochter dochter dochter	+ 1 nov. 1835 + 8.5.1839 <i>Jannes huwt op 30 mei 1822 met Hendrika</i>
g 1445	84	Sterenburg .Johannes. Knippenborg Harm. Sterenburg Harmanus Knippenborg Jan H. Abbink Johanna	1779 1784 18 dec. 1801 20 nov. 1792 1802	schoenmaker vrouw schoenmaker kledermaker dienstmeid	+ 1 april 1802 + 15 april 1836 <i>vertrokken naar A 36 vertrokken naar Bochholt gehuwd met Johanna Abbink</i>

Gatvlege, blinze en peerdevlege

Door Nic Adema

Uit mijn jeugd - de jaren vijftig en zestig - ken ik een bijzondere uitdrukking¹. Of die nog steeds wordt gebezigd, weet ik niet, want in het woordenboek van het Lichtenvoords² heb ik deze uiting niet gevonden. Het gaat om het gezegde *dat zal ow de gatvleegn wal afvangn*. Ook het woord *Gatvlege* komt niet in het Lichtenvoordse woordenboek voor. In de directe omgeving, in Eibergen, had ik meer succes, want in het woordenboek van het Eibergs³ vond ik het woord wel: *GATVLEGE – 1) paardeluisvlieg; vlieg met harde huid die op het achterwerk van koeien of paarden voorkomt. 2) ‘De gatvlegen ofvangen’ – iemand te slim af zijn [Odink 1, 73]*. Deze Eibergse uitdrukking is (of was) dus enigszins gewijzigd ook in Lieveelde bekend⁴. Ik ken het woord alleen maar in deze uitdrukking. Als het alleen nog maar in deze uitdrukking gebruikt wordt, dan heeft dit woord dus waarschijnlijk als geïsoleerd zelfstandig naamwoord binnen deze uitdrukking overleefd. Ik bedoel daarmee, dat het woord niet meer in andere zinnen en contexten gebruikt wordt; slechts in die ene uitdrukking. Onduidelijk is, wat het woord en die uitdrukking betekenen. Onzeker is m.i. ook de spelling: *gatvlege* of *gadvlege*. Ik zal het hier met een –t spellen, zoals in het Eibergs woordenboek.

De uitdrukking *dat zal ow de gatvleegn wal afvangn* werd bij mijn weten in Lieveelde en Lichtenvoorde wel gebruikt, maar niet in de betekenis die het Eibergse woordenboek eraan geeft. Als kind dacht ik - misschien zoals veel anderen - dat *gatvlege* strontvlieg betekende. Waarschijnlijk was dat het gevolg van een associatie bij het woorddeel *gat*. Een strontvlieg komt me voor als een vies en lastig beest, dat zijn doelwit goed lijkt te kennen en dat niet gemakkelijk daarvan is te verjagen. Die associatie met *gat* is trouwens ook te zien in de informatie die in het Eibergse woordenboek gegeven wordt.

Volgens een column in het Deventer Dagblad (21-4-2001) van de heer G.W. Kuijk is het woord *gatvlege* afkomstig uit de Achterhoek. Ook hij legt verband met het woord *gat*, maar dan in de betekenis van *klever*, automobilist of fietser die te dicht achter de voorganger zit. De uitdrukking noemt de schrijver niet, wel het woord. Toen ik contact opnam met de heer Kuijk om de precieze herkomst te vragen, deelde hij me mee dat hij het woord kende van zijn grootvader en die was afkomstig uit... Lichtenvoorde!

In het Limburgs⁵ komt het woord *gatvlege* overigens ook voor en wel in de betekenis van huisvlieg die ook lelijk kan steken, volgens een weerspreuk die ik ooit hoorde: *Der kump vaste raegn, want de vleegn stekt* (er komt vast regen, want de vliegen steken).

Sjostakowitsj

Het muziekstuk van D. Sjostakowitsj *De verliefde gad-fly* bracht me op een ander idee dan huisvlieg of strontvlieg. Het Engelse woord *gad-fly* doet wel erg aan *gatvlege* denken. Aangezien het Engels zeer verwant is aan ons dialect, zou dat ook ons woord *gatvlege* kunnen zijn. De overeenkomst lijkt me niet toevallig. De vertaling van *gad-fly* in de titel van het muziekstuk luidt: ‘paardenvlieg/horzel/daas’. Het Engelse werkwoord *to gad* betekent ronddolen of dwalen. Of die paardenvlieg ook zo ronddoolt, weet ik niet. Een daas is volgens het etymologisch woordenboek⁶ een dol rondzwervend insect. Dat past dus wel bij horzels, dazen en paardenvliegen, die op zoek zijn naar bloed. Als *gad-fly* een verband heeft met het Lieveelder woord *gatvlege*, dan moet er ooit in het Achterhoeks een werkwoord hebben bestaan dat leek op *to gad*, ronddolen. Helaas kan ik dat niet nagaan.

Ik ben weliswaar geen kenner van vee, toch denk ik dat beesten, eenmaal gestoken door deze bloedzuigers, niet licht de pijn zullen vergeten. Paarden en runderen moeten dan ook niets van die steekvliegen hebben. Ze stampen, schudden de kop en zwaaien met de staart als die kwelgeesten in de buurt zijn. Ik heb wel eens gehoord dat steekvliegen en horzels paarden zelfs op hol kunnen doen slaan. Ook koeien gaan door die horzels door de wei rennen. Kortom, vee wordt er onrustig en onwillig van.

Daarom zullen ook boeren een hekel hebben aan deze insecten, niet alleen omdat het gedrag van het vee daardoor onvoorspelbaar wordt, maar ook omdat een steek van een horzel bij het vee zeer grote bulten kan veroorzaken, waarin de horzellarven⁷ zich ontwikkelen. Bovendien kunnen bij het uitkomen van die larven grote wonden ontstaan en zeer lelijke infecties. Dus door die horzels weg te jagen, of te vangen, werden runderen en paarden weer rustig. Wegjagen en afvangen doe je door die insecten dood te slaan. Als de boosdoener, de horzel, op dat moment op zijn slachtoffer zit, krijgt het onrustige paard of de koe ook klappen. Klappen is synoniem voor straf. Deze vorm van slaag is weliswaar bedoeld om de horzel te doden, maar ook pijnlijk voor het paard. Als die horzel niet in een keer goed geraakt wordt, krijgt het paard zelfs meerdere klappen. Wordt de horzel eenmaal goed geraakt, dan is de oorzaak voor de onrust van het dier weg en houden de klappen op. De ‘straf’ zelf heeft hier de reden van die straf weggenomen. Dat lijkt wat vreemd, maar een vergelijking is nu eenmaal altijd een klein beetje anders dan de werkelijkheid. Het onberekenbare en wilde gedrag van het vee houdt op door de klap waarmee het insect is doodgeslagen. Dus hoeft er niet meer op horzels gejaagd te worden. Bij deze uitdrukking zit uiteraard ook enige humor, wat de betekenis extra kan vertekenen.

Bij mijn weten had de uitdrukking zeker niets te maken met slimheid, maar wel met de gevolgen van een straf of een andere onprettige nasleep van iets verkeerd. De straffende spreker zei daarmee dat hij verwachtte, dat iemand door die strenge straf na een verkeerde handeling niet in herhaling zou vallen. *Dat zal ow de gatvleegn wal afvangn* betekende iets als: ‘Dat zal je leren!’, of ‘Hierdoor zul je niet nog eens in de fout gaan!’ Het slachtoffer komt na die straf weer in het gareel, zoals het vee door doodgeslagen horzels weer rustig wordt. U zult misschien vinden, dat dit vergezocht is, maar dat zou je ook kunnen zeggen van de betekenis die het Eibergs woordenboek aangeeft.

Blinzen

Het woord *gatvlege* komt bij mijn weten in het Lievelder dialect dus alleen nog voor in de genoemde uitdrukking. In andere zinnen heb ik het woord nooit horen gebruiken. Als men tegenwoordig paardenvlieg of horzel bedoelt, gebruikt men andere woorden. In het Lievels ken ik ook het woord *blinze* of *blinde* met de betekenis van (langwerpige) steekvlieg. ‘*n Kleddeken Achterhooks*’⁸ noemt dit woord ook: *BLEENZEKE*, ‘*BLEENZEKE paardevlieg (Tabanus)*. ‘*t Eibargs Plat op de Riege*’⁹ geeft bij *BLINDE* en *BLINZE* de betekenis steekvlieg. Weliswaar gaat het hier niet om horzels, maar wel om vergelijkbare plaaggeesten. In ‘*n Spierken Zuver Grols*’¹⁰ staat: *BLINZE- bloedzuiger In ‘t olde openloch-zwembad van de ‘Bempte’ ha’j neet allene las van greunegheid, maor ok van blinzen*. Zie: *blezeken*. Dit lijkt een afwijkende betekenis. Een bloedzuiger kan ook een zwart gibberig waterdier zijn, maar waarschijnlijk worden hier toch bepaalde stekende insecten bedoeld die bij het water voorkomen. Het oude woord *gatvlege* (als dat inderdaad bestaan heeft!) is in het dialect van mijn jeugd blijkbaar al vervangen door een vorm van *blinze*. Het komt me voor, dat tegenwoordig ook *stekvlege*, *peerdevlege* en zelfs *hazzel* gebruikt worden. Hierin ziet men dus de invloed van het ABN.

Kortom, het woord *gatvlege*, zoals ik dat in het Lievels heb gekend, betekende misschien paardenluisvlieg of horzel (zoals in het Eibergs woordenboek). Dat woord is in het Lievels en Lichtenvoords ook bewaard gebleven, maar alleen in het meervoud en wel in de uitdrukking *ene de gatvleegn afvangn*. In het verdere taalgebruik is het vervangen door *blinze* of *peerdevlege* o.i.d. Deze uitdrukking heeft in het Lievels kennelijk ook een andere betekenis (gekregen) dan in het Eibergs. In taal zijn *Gatvleegn* kennelijk eveneens moeilijk grijpbare beesten.

Taalverandering

Taal leeft en verandert, er komen nieuwe woorden bij en er verdwijnen woorden. Hoewel er geen bandopnames zijn van ons dialect uit de 19e eeuw en vroeger, is toch niet alles verdwenen, wat verdwenen lijkt. Hier en daar vinden we resten van woorden die vroeger veel gebruikt zijn. *Gatvlege* is in het Lievels en Lichtenvoords al (bijna) verdwenen en vervangen door *blinze*, maar wordt nog wel gebruikt in de uitdrukking *ene de gatvleegn afvangn*. Uitdrukkingen zijn min of meer vaste woordcombinaties die misschien wel veel meer aandacht verdienen. Die vaste combinaties van woorden zijn in feite herhalingen van groepjes woorden en zinnen uit het dialect van vroeger. Elke

herhaling lijkt een beetje op het afdraaien van ruisende ‘bandopnames’ van die vroegere taal. Zoals het dialect altijd al veranderde, zo verandert het nu nog steeds. Door herhaling van vele woorden en uitdrukkingen veranderen (of ‘slijten’) de betekenis, de klemtoon en zelfs de klank, maar nog steeds is nog iets te horen van de taal van vroeger. Dialectgroepen kunnen die veranderingen beluisteren, horen en vastleggen. Dat kan voor latere lezers en sprekers van nut zijn bij het begrijpen van dialect(verandering) en het bestuderen van oude en nieuwe teksten.

Noten

- 1 Het kan hier gaan om Lievelde, maar ook om Lichtenvoords of Grols, want ik kan het gehoord hebben van familie in Lichtenvoorde en Groenlo.
- 2 'n Kleddeken Achterhooks, H.J.H. Hulshof, Doetinchem, 1992.
- 3 't Eibargs plat op de riege, B. Weeink, Doetinchem, 1995.
- 4 Er ontbreken uiteraard meer woorden in het genoemde woordenboek van het Lichtenvoords: een woordenboek is nooit compleet! Dialectgroepen zouden m.i. bezig moeten blijven met aanvullen, ook omdat er in het huidige dialect veel verandert. Die veranderingen moeten vastgelegd worden. Misschien ligt hier voor de dialectgroep een mogelijkheid voor een nieuwe vaste rubriek in ons blad de Lichte voorde.
- 5 Woordenboek der Limburgse dialecten, A. Weijnen
- 6 Vries, J. de, Nederlands etymologisch woordenboek, E.J. Brill, Leiden, 1992
- 7 Het woorddeel ‘gat’- in gatvlege zou ook ‘wond’ kunnen betekenen, zoals in ‘gatbeen’ (grote of hardnekkige wond) en ‘een gat in de kop vallen’. Er kan een behoorlijke wond ontstaan, als de horzellarven tevoorschijn komen.
- 8 'n Kleddeken Achterhooks, H.J.H. Hulshof, Doetinchem, 1992.
- 9 't Eibargs Plat op de Riege, B. Weeink, Doetinchem, 1995.
- 10 'n Spierken Zuver Grols, H.B.M. Temminghoff, Doetinchem, 1994

Driehoeksmeting, de basis van de kadasterkaarten in 1832

Door Henk Hanselman

Rond 1830 gaan landmeters te voet door het land om de gemeentegrenzen vast te leggen en daarna binnen die gemeenten alle huizen, wegen, beken en sloten, akkers en weilanden te meten en op kaart in te tekenen. Van elk perceel wordt niet alleen de ligging en de oppervlakte vastgelegd maar ook de naam van de eigenaar en de eventuele gewassen die erop verbouwd worden. In 1832 moet het werk gereed zijn want dan wordt de nieuwe en overal gelijke heffing van de grondbelasting ingevoerd. Tot op de dag van vandaag bouwt het Kadaster voort op die erfenis uit 1832. Alle oude kaarten en registers zijn bewaard gebleven, evenals de veranderingen in het grondbezit en het gebruik ervan.

De voorgeschiedenis tijdens de Bataafse republiek en de Franse overheersing

De geschiedenis van het Kadaster begint al in de achttiende eeuw als in 1795 de Patriotten, gesteund door de Franse troepen, de Bataafse Republiek uitroepen in het gebied van het tegenwoordige Nederland zonder de provincie Limburg.

Het is een rumoerige tijd met grote tegenstellingen onder de bevolking. In Lichtenvoorde zijn tegenstellingen tussen patriotten en orangisten aanleiding tot een caféruzie waarbij de patriottisch gezinde Reesink om het leven komt. Later zal de oranjegezinde Freule van Dorth het slachtoffer worden van een partijdige rechtspraak. Twee dodelijke slachtoffers in Lichtenvoorde die verband houden met de omwenteling en voorzover bekend de enigen in de Republiek.

In enkele jaren worden nu belangrijke veranderingen doorgevoerd zoals: de invoering van het Franse wetboek, de invoering van voor- en achternamen en de nummering van huizen. Er komt een nieuwe lengtemaat: de meter, waarvan de lengte gebaseerd is op één tienmiljoenste deel van de meridiaan (lengtegraad) die van de Noordpool tot de evenaar over Parijs loopt. Er komt één muntstelsel voor de hele republiek. Onder de bevolking heerst onvrede over de hoge en ongelijke belastingheffing op onroerend goed. In de lijn van het Franse ideaal *égalité* worden daarom besluiten genomen tot een rechtvaardiger heffing van de grondbelasting. Nieuwe en nauwkeurige topografische kaarten zullen niet alleen de grenzen van de republiek voor militairen en bestuurders in beeld moeten brengen maar moeten ook een beter zicht geven op het grondbezit van de inwoners.

Een netwerk van driehoeken

In 1798 krijgt baron C.R.T. Krayenhoff (1758-1840) de opdracht om een grote topografische kaart van de Bataafse Republiek te maken. Het ontwikkelen van de kaart zal veel jaren in beslag nemen en pas in 1823 zijn voltooid. Voor het eerst in Nederland zal daarbij driehoeksmeting worden toegepast. In 1802 wordt met de eerste metingen begonnen die in 1811 worden afgerond door M.J. de Man. Bij de meting wordt een wiskundig netwerk van driehoeken over de republiek gelegd waarbij men gebruik maakt van de eigenschap dat de afmetingen van een driehoek volledig zijn bepaald als de lengte van één zijde en de grootte van twee hoeken bekend zijn. In het driehoeksnet hebben de driehoeken steeds één zijde gemeenschappelijk.

Voor de hoekmetingen was goed zicht belangrijk, daarom werd vanaf kerktorens gemeten.

Vanaf een toren vanwaar ten minste twee andere torens te zien waren werd de hoek van de zichtlijnen met de andere torens gemeten. Op de twee andere torens werd dezelfde meting verricht. Nu waren de hoeken en dus de vorm van de driehoek bekend.

De lengtes van de zijden kon de landmeter berekenen zodra hij die van één driehoekszijde kende. Omdat alle driehoeken in het netwerk één zijde gemeenschappelijk hebben was het voldoende om voor het hele netwerk slechts één lengte op te meten. Alle andere konden dan berekend worden. Als bekende afstand voor de basis van de driehoek nam men in de tijd van Krayenhoff de afstand tussen Duinkerken en Mont Cassel in Noord-Frankrijk. Deze afstand was al eens nauwkeurig gemeten en sloot aan op het Franse netwerk. De metingen voor de kaarten van Krayenhoff waren in 1811 klaar en een reuzenstap in de vooruitgang van de landmeetkunde. Later heeft men de ligging van de driehoekspunten gekoppeld aan een denkbeeldige noord-zuidas en een oost-westas. Men kon nu veel meer posities met coördinaten aangeven.

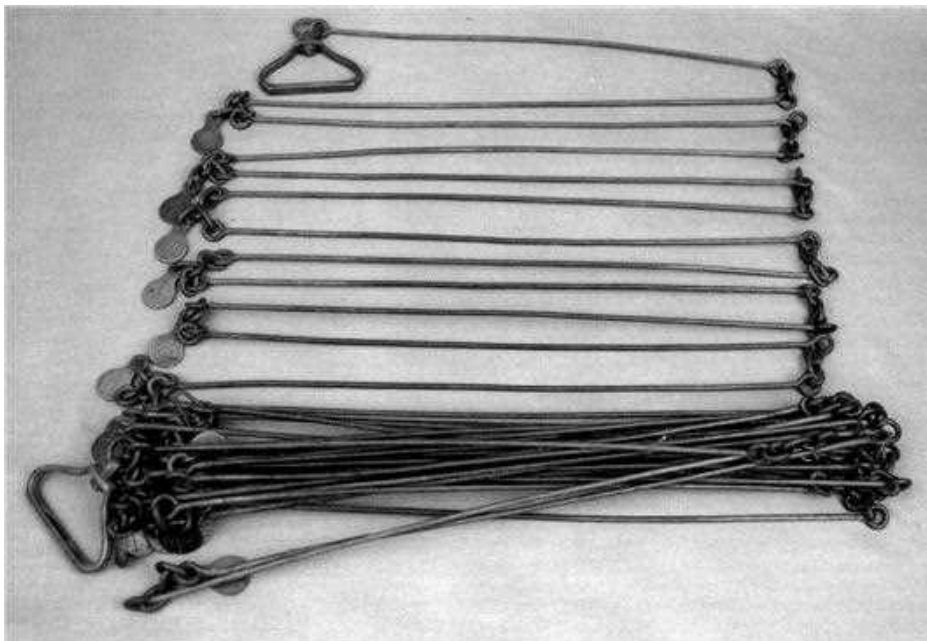
Het gebied tussen Lichtenvoorde, Aalten en Winterswijk op de kaart van Krayenhoff. De kaart was primair een militair topografische kaart.

Het driehoeksnet van Krayenhoff bleek in de loop van de tijd onvoldoende nauwkeurig en werd in 1885 vervangen door een geheel nieuw netwerk met de Onze Lieve Vrouwetoren in Amersfoort als centraal punt.

Tegenwoordig werkt het kadaster met de Rijksdriehoeksmeting (RD), een systeem waarbij gebruik gemaakt wordt van 400 vaste punten waarop met het Global Positioning System (GPS) kan worden gemeten. Op een vijftal stations wordt permanent met GPS gemeten door het kadaster.

De Kadastrering tussen 1825 en 1832

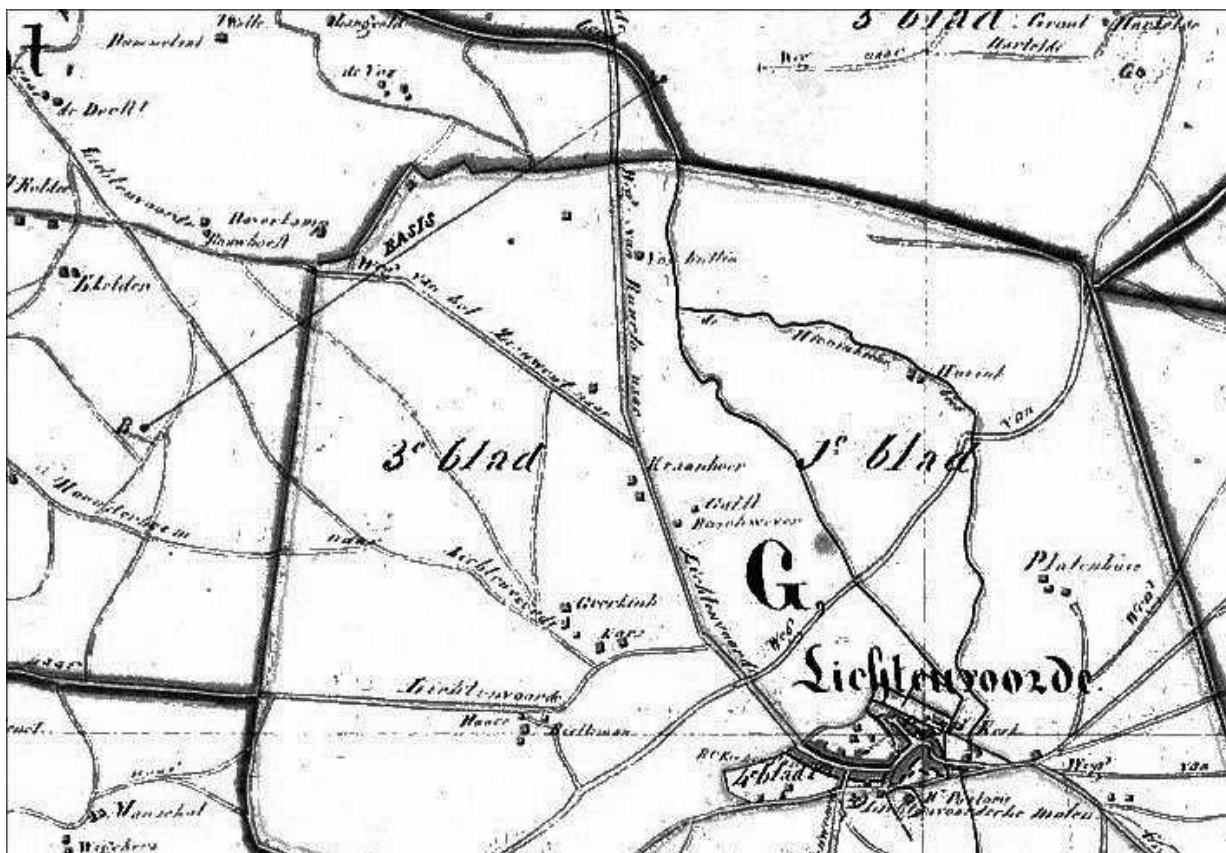
Na de val van Napoleon en het Congres van Wenen in 1814 blijven de Franse wetten gehandhaafd. De verschillende machtswisselingen aan het begin van de eeuw hebben een remmende werking gehad op de voortgang van de kadastrering. In 1825 worden weer vorderingen gemaakt door de invoering van een nieuw Burgerlijk Wetboek. In de wet wordt de samenhang tussen grondboekhouding en hypothecaire boekhouding geregeld, evenals de invoering ervan.

In het begin van de negentiende eeuw werd nog met de middeleeuwse meetketting een lengte gemeten. Het was geen nauwkeurig meettuig, een ketting kon mankementen vertonen, bijvoorbeeld verbogen schakels. Een landmeter kon een schakel dubbel laten liggen waardoor een meeting ook niet precies was. Afbeelding uit: Kadaster in kaart

In de periode 1826-1832 worden nu in versneld tempo kadasterkaarten gemaakt. Gemeentegrenzen liggen in die tijd nog niet nauwkeurig vast en daarom worden allereerst de zogenoemde *gemeenteplans* gemaakt, dit zijn kaarten waarop de grens en de sectie-indeling van een gemeente is te zien. Vertegenwoordigers van aan elkaar grenzende gemeenten, meestal de *schout* en de *assessoren* (burgemeester en wethouders) gaan te voet langs de grens en wijzen de *landmeter-delimitateur* de grens aan. Deze laatste maakt het proces-verbaal. In Lichtenvoorde zijn de gemeentegrenzen en het gemeenteplan vastgesteld in 1828.

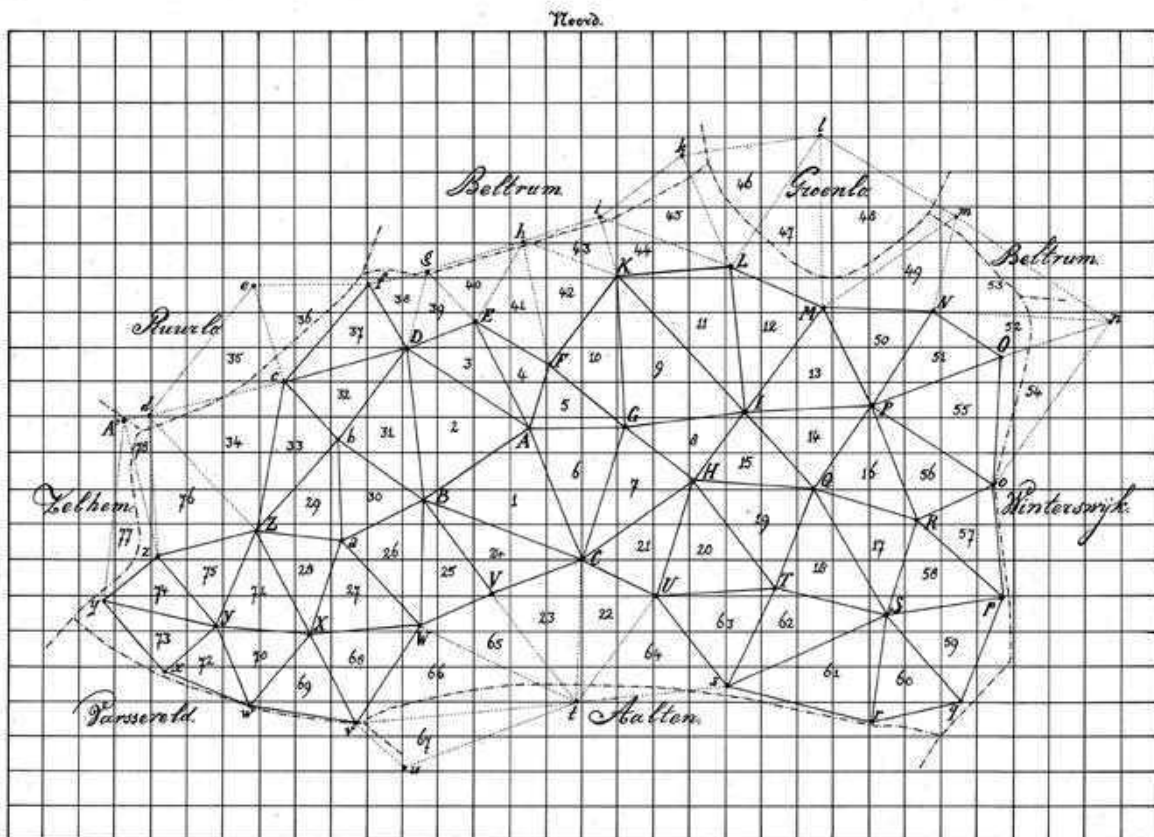
Bij het maken van de kadasterkaarten wordt het landelijk driehoeksnet van Krayenhoff merkwaardigerwijs verlaten en wordt in elke gemeente een geheel eigen driehoeksnet opgezet, het zogenoemde *Plan van Driehoeksmeting*. Deze gemeentelijke driehoeksnetten sluiten onderling niet aan, wel zijn er enkele gemeenschappelijke meetpunten. Een gevolg van deze werkwijze is dat kaarten en bijvoorbeeld nieuw geplande wegen op gemeentegrenzen niet aansluiten. Soms zien we dat nu nog terug op lokale wegen waar bij het passeren van de gemeentegrens plotseling een vreemde bocht gemaakt moeten worden om de weg in de andere gemeente te kunnen vervolgen.

De basislijn op de gemeentelijke verzamelkaart van Lichtenvoorde. Het punt C is de toren van de Johanneskerk.

In Lichtenvoorde wordt de toren van de hervormde Johanneskerk (punt C) het centrale punt in de *plankaart van de driehoeksmeting*. De basislijn (A-B) wordt gelegd vanaf een punt halverwege de Boschlaan en een punt op de grens van Lichtenvoorde en Zieuwent nabij de huidige Japikweg. Alle andere meetpunten van het gemeentelijke driehoeksnet worden gerelateerd aan deze drie punten. De meetpunten worden gemarkeerd door een hoge boom of paal met daaraan een gevlochten mand (baak of baken) op de manier zoals we dat nu nog een enkele keer zien langs de rivieren. Na de metingen zijn de palen vervangen door zogenoemde *kadasterstenen* in de grond. Vanaf 1828 wordt begonnen met het opmeten en tekenen van de *minuutplans* of kaarten met perceelgegevens per sectie.

P l a n van de Driehoeks-Meting der Gemeente Lichtenvoorde.

Opgemaakt door ons Landmeters van de Eerste Klasse.

C. de Jongh J. Bijnen G. de Hartog

Kaart van het: 'Plan van de Driehoeksmeting der gemeente Lichtenvoorde' uit 1828.

Het uitzetten van vaste meetpunten in driehoeksverband ging vooraf aan de perceelsmetingen voor de kaarten. De driehoeksmeting wordt afgesloten op 24 december 1828. De kadastrale gemeente Lichtenvoorde wordt door de landmeters der Eerste Klasse C. de Jongh, J. Bijnen en G. de Hartog verdeeld in 78 driehoeken met 51 driehoekspunten, gemerkt A t/m Z, a t/m z en A' (De letters J en j worden niet gebruikt).

Deze kaart is welwillend voor publicatie beschikbaar gesteld door de Stichting Werkgroep Kadastrale Atlas Gelderland.

Driehoekspunten

- A Baak Oostelijk uiteinde van den Basis nabij de Meibeek
- B Baak Westelijk uiteinde van den Basis bij de scheiding van het Zieuwent en Lichtenvoorde
- C Toren van Lichtenvoorde
- D Baak bij de scheiding tusschen Lievelede en het Zieuwent
- E Baak op den nieuwen dijk van Lichtenvoorde naar de straatweg
- F Baak in de Lievelesche Heide
- G Baak bij het voetpad van Lichtenvoorde naar Groenlo
- H Baak aan de scheiding tusschen Lievelede en Vragender
- I Baak op een heuvel onder Lievelede
- K Baak bij het huis van Krom Wessels
- L Baak bij het Klaphek
- M Baak op de Schans
- N Baak bij de straatweg van Groenlo naar Winterswijk
- O Baak bij het huis Oosterholt
- P Baak aan de weg van Groenlo naar het Koorenburgerveen
- Q Baak in den vragender Enk
- R Baak bij den weg van Groenlo naar het Koorenburgerveen
- S Baak tusschen het buurtschap Vragender en het Koorenburgerveen
- T Baak op den Vragender Enk
- U Baak aan den weg van Lichtenvoorde naar Winterswijk
- V Baak bij den weg van Varsseveld naar Lichtenvoorde
- X Torentje van het Harreveld
- Y Baak in de heide bij het Harreveld
- Z Baak in de Harreveldsche heide
- a Baak bij het huis van Teunis Kranenburg
- b Toren van het Hoenderboom
- c Molen van het Zieuwent, gemeenschappelijk waargenomen met de gemeente Ruurlo
- d Peppelboom bij het huis den Tulner gemeenschappelijk waargenomen met de gemeente Ruurlo
- e Schoorsteen van het huis de Reukert gemeenschappelijk waargenomen met de gemeente Ruurlo
- f Baak bij het Jeuwesvonder
- g Limietpaal tusschen Beltrum en Lichtenvoorde gemeenschappelijk waargenomen met de gemeente Beltrum
- h Baak op de Limiet van Lichtenvoorde
- i Baak op de Limiet van Lichtenvoorde en Beltrum
- k Baak bij Beekman gemeenschappelijk waargenomen met de gemeente Groenlo
- l Toren van Groenlo
- m Baak in het bouwland van J.H. Reirink gemeenschappelijk waargenomen met de gemeente Groenlo
- n Korenmolen van Meddelo gemeenschappelijk waargenomen met de gemeenten Beltrum en Winterswijk
- o Baak bij de graauwen steen
- p Limietpaal tusschen Lichtenvoorde en Winterswijk
- q Baak in eenen Boom bij het nieuwen huis gemeenschappelijk waargenomen met de gemeente Winterswijk
- r Baak op de Schaarsheide gemeenschappelijk waargenomen met de gemeente Aalten
- s Baak in eenen Boom op de Limiet van Lichtenvoorde en Aalten
- t Baak bij de Kievit
- u Baak in het zwarte veen gemeenschappelijk waargenomen met de gemeente Aalten
- v Baak op het Varsseveldsche veen gemeenschappelijk waargenomen met de gemeente Varsseveld
- w Baak op de Limiet van Lichtenvoorde en Varsseveld
- x Baak op de Limiet van Lichtenvoorde en Varsseveld
- y Baak aan de Limiet van Zelhem gemeenschappelijk waargenomen met de gemeente Varsseveld en Zelhem
- z Baak in de Harreveldsche Heide
- A' Baak op het weiland van Knippenburg gemeenschappelijk waargenomen met de gemeente Zelhem

In 1830 is dit werk afgerond en begint de schatting van de waarde van opstallen en eigendommen. Alle gegevens van zowel de opmetingen als de schattingen worden opgeschreven in lijsten, die later in boekvorm gebundeld worden tot de zogenoemde *Oorspronkelijk Aanwijzende Tafel (OAT)*. Met behulp van de OAT is na te gaan wie in 1832 een bepaald huis bezat, hoeveel het waard was en waarvoor het huis of perceel grond gebruikt werd (Zie voorbeeld hierna).

Als dan in 1832 het kadaster eindelijk in werking treedt zijn er veel ontwikkelingen aan voorafgegaan die in 1795 niet waren voorzien. De belastingheffing op onroerend goed is voortaan volgens de gegevens van het kadaster en zal geen cent te veel of te weinig zijn.

Naschrift

Originele kaarten zijn in het Lichtenvoordse archief helaas niet meer aanwezig, wel echter de volledige OAT en andere toegangen. In de binnenkort verschijnende uitgave van de Kadastrale Atlas van Lichtenvoorde zijn naast de OAT tevens alle originele kaarten op A3-formaat opgenomen. Mede door de vele kaarten is de atlas een belangrijke informatiebron voor iedereen die geïnteresseerd is in de bronnen van de sociaaleconomische verhoudingen van Lichtenvoorde. De atlas geeft een beeld van de gemeente van vóór de grote industriële veranderingen die in de negentiende eeuw hebben plaatsgevonden. De atlas wordt samen met die van Groenlo in één band uitgebracht. In hoofdstuk twee van de atlas zal de invoering en meting van het kadaster in Lichtenvoorde uitgebreid worden beschreven.

Bronnen:

Muller, E. en Zandvliet, K., Admissies als landmeter in Nederland voor 1811.

Rutten, Stefan, Kadaster in Kaart.

Fockema Andreae, S.J., en Koeman, C., Oude kaarten en hun makers.

Wolters-Noordhoff Atlasproducties, Grote Historische Atlas van Nederrland.

Archief Gemeentebestuur van Lichtenvoorde 1811-1929.

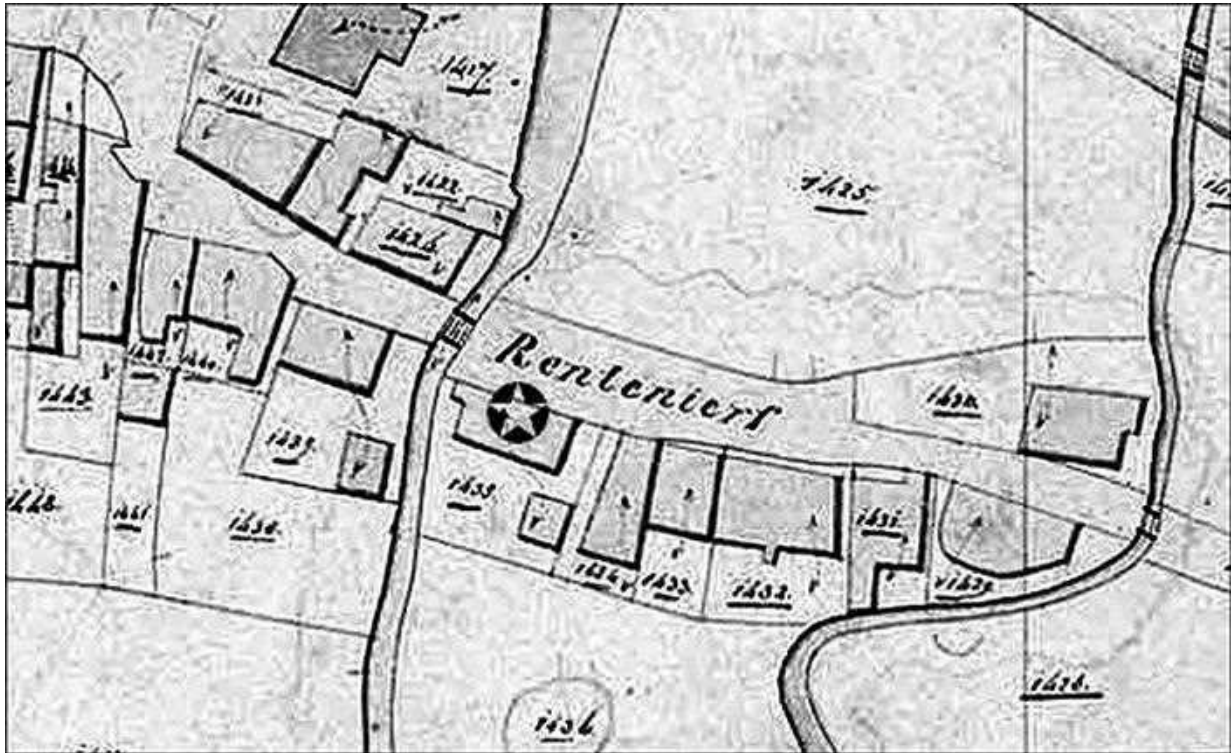
Site: <http://www.kadaster.nl>

Stichting Werkgroep Kadastrale Atlas Gelderland: Plankaart Driehoeksmeting Lichtenvoorde:

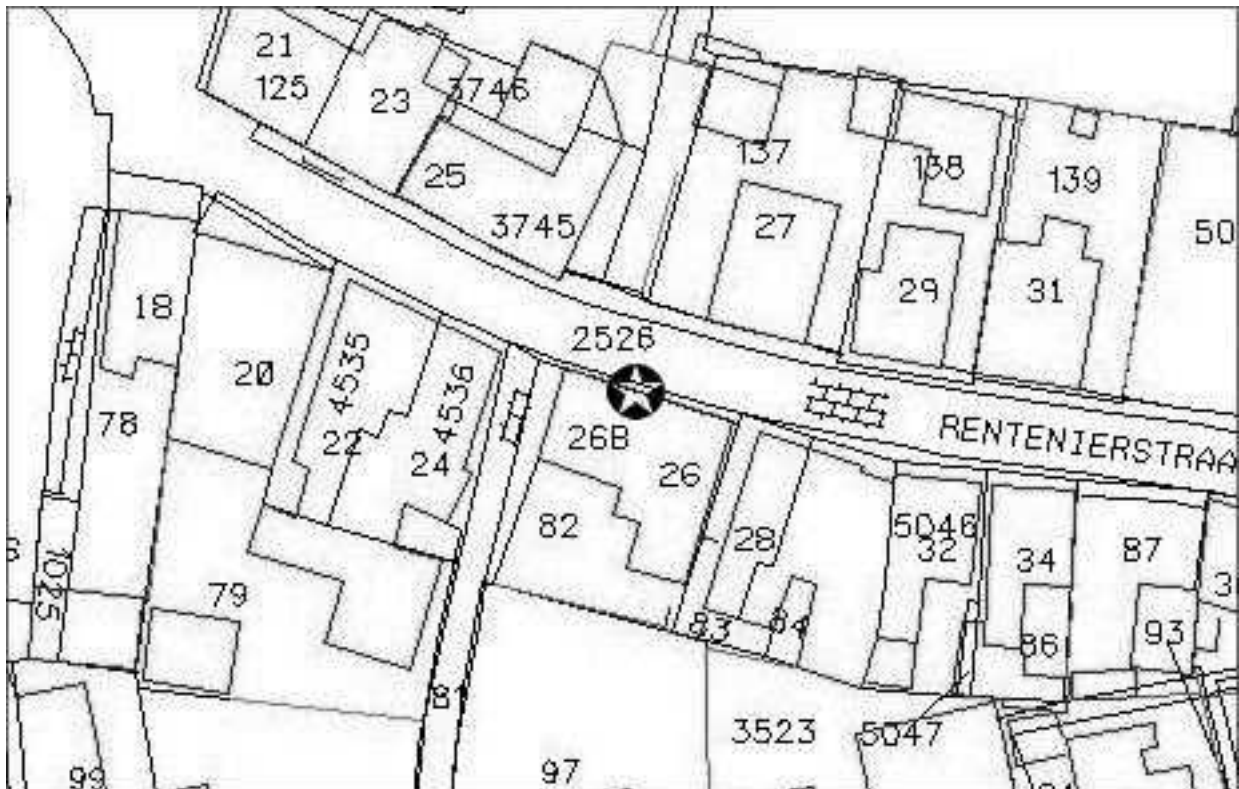
Met dank aan dhr. Nijman van het Streekarchivariaat Regio Achterhoek.

Polder, gelucht of plaatselijke benaming.		Functie naar het algemeen register der wijveloden		EIGENAREN EN VRUCHTGEBRUIKERS.				SOORT der EIGENDOMMEN.		INHOUDSGROOTTE.		
1.	2.	3.	4.	5. NAMEN.	6. VOORNAMEN.	7. BEROEPEN.	8. WOONPLAATSEN.	9.	10.	11. Volgorde der gebouwe eigendommen	12. VAN IEDER PERCEEL.	13.
1181	1181			Helderveen	Jannes	Kleerm.	Lichtenvoorde		huis en hof		5, 1, 1/2	
1182	1182			Hollenc	geruit H.	Schoerm.	"		"		2, 10	
1183	1183			Wegfeld	Jan Berend	"	"		"		1, 3/4	
1184	1184			Klemppeint	Ernst	"	"		"		1, 1/2	
1185	1185			Oosterholt	Jan	Kleerm.	"		"		3, 20	
1186	1186			Lichtenvoorde	Jegensf. Kastele van				Land		1, 20	
1187	1187			Fingerloo	bered. Harmey	Rentel.	Lichtenvoorde		"		1, 10	
1188	1188			Hollenc	Fredens	Schoerm.	"		"		1, 1/2	
1189	1189			Lagerhaer	Jan Hendrie	Landb.	"		Luis Hof		1, 10	
1190	1190			Hollenc	Fredens	Schoerm.	"		"		1, 1/2	

Detail uit de Oorspronkelijk Aanwijzende Tafel van 1832. Op de vijfde regel van boven de gegevens van het perceelsnummer 1635. Eigenaar is Jan Oosterholt uit Lichtenvoorde, van beroep kleermaker. Het perceel is 3 roeden (are) groot. Bron: Archief Gemeentebestuur van Lichtenvoorde 1811-1929

Het perceelnummer 1635 van Jan Oosterholt vinden we terug op de Sectiekaart G4 in de Rentenierstraat (met ster gemarkeerd).

Dezelfde plaats anno 2009, het kavel is in de loop van de tijd gewijzigd en heeft nieuwe sectienummers gekregen. Kaart: Gemeente Oost Gelre.

Dezelfde plaats in 1890. Het is dan het geboortehuis van Jan en Roelof Buijnink. Fotocollectie Buijnink

*Dezelfde plaats nogmaals, nu in 2010 (Rentenierstraat 26).
Foto: Henk Hanselman*

Hoe zag ons dorp of stad er vroeger uit?

Stichting Werkgroep Kadastrale Atlas Gelderland

Wie woonde er in dat prachtige pand of wie was de eigenaar van dat mooie landhuis? Wie bezat de meeste huizen of grond in de gemeente? Was die weg er altijd al of is hij pas van later datum? Dit soort vragen wordt steeds meer gesteld, omdat meer en meer mensen op zoek zijn naar de geschiedenis van het gebied waar ze wonen. Dankzij De Dienst voor het kadaster en de openbare registers zijn vanaf 1832 voor ieder stukje grond in Nederland al die gegevens vastgelegd. Om de oudste gegevens – die uit 1832 – voor steeds meer belangstellenden goed bereikbaar te maken, worden ze voor geheel Gelderland uitgegeven in zogenoemde Kadastrale Atlassen. Voor die verschijning draagt zorg de ‘Stichting Werkgroep Kadastrale Atlas Gelderland’.

Wat is een Kadastrale Atlas?

Een Kadastrale Atlas bestaat uit een aantal kaarten met allerlei toelichtingen. Met behulp van deze op authentiek materiaal gebaseerde gegevens kan iedere belangstellende nagaan, hoe de plattegrond van zijn huidige woonplaats er toen (in 1832, meer dan 175 jaar geleden!) uitzag, op wiens grond zijn huidige huis staat, en of dat toen bijvoorbeeld bouwland, weiland, bos of heide was. Misschien, als u een oud huis bewoont, wilt u nagaan wie er toen de eigenaar van was. Kortom, zo’n Kadastrale Atlas is voor iedereen die zich een beetje voor de geschiedenis van zijn eigen geboorte- of woonplaats interesseert, maar ook voor wie belangstelt in de historie van zijn eigen huis, een waardevol bezit.

Gelderland in 1832 in beeld

In iedere Kadastrale Atlas worden dus die gegevens opgenomen die informatie geven over de toestand van een bepaalde gemeente in het jaar 1832. Het gaat daarbij in de eerste plaats om de kaarten, minuutplannen geheten. Daarop zijn alle percelen getekend: huizen, tuinen, akkers, weilanden, woeste gronden, watertjes, wegen, enz. De schaal van deze minuutplannen varieert van 1:1000 voor binnensteden tot 1:5000 voor woeste gronden, zoals bossen en heidevelden. Het aantal kaarten per gemeente is afhankelijk van de grootte van de kadastrale gemeente, van de aard van de bebouwing en de soort gronden. Zo bestaat bijvoorbeeld de gemeente Doesburg uit slechts vier kaarten, maar daartegenover omvat een grote gemeente als Winterswijk wel 80 kaarten.

Sommige (burgerlijke) gemeenten zijn verdeeld in twee of meer kadastrale gemeenten, zodat in de Kadastrale Atlas van een gemeente soms de gegevens van verschillende kadastrale gemeenten kunnen zitten. Meestal wordt een (kadastrale) gemeente in meerdere secties verdeeld, die met een letter worden aangeduid (A,B,C): per sectie komen vaak ook meer kaartbladen voor. Ook worden per sectie de percelen genummerd, beginnend bij 1, 2 enz. Op die manier zijn alle percelen apart op de kaart te vinden (bijvoorbeeld sectie D nr. 154).

In iedere uit te geven Kadastrale Atlas zijn alle minuutplannen van een gemeente op hetzelfde formaat: A3 (42 x 30 cm) opgenomen. De oorspronkelijke kaarten, die een formaat hebben van 70 x 100 cm, zijn in hun geheel overgetekend en verkleind afgedrukt. Dit kleinere formaat zorgt voor een aanzienlijk gebruiksgemak, ze kunnen bijvoorbeeld makkelijk naast elkaar op tafel liggen. Sommige kaarten moe(s)ten geheel of gedeeltelijk worden gereconstrueerd, omdat de oorspronkelijke kaarten verloren gegaan zijn.

Andere gegevens uit 1832

Bij de minuutplannen behoren de zogenaamde Oorspronkelijke Aanwijzende Tafels (O.A.T.), die ook uit 1832 dateren. In die Tafels (tabellen) wordt per perceel een aantal gegevens vermeld: de naam, beroep en woonplaats van de eigenaar of vruchtgebruiker, alsmede de soort van bebouwing (huis, molen, enz.) of het grondgebruik (bouwland, hooiland, bos, enz.), de oppervlakte van het perceel en de belastingsklasse. Deze O.A.T.-gegevens worden op overzichtelijke wijze bij de kaarten geleverd. Om het zoeken te vereenvoudigen is een alfabetische lijst van eigenaren opgenomen. In een inleidend gedeelte wordt nog meer informatie aan de gebruiker verstrekt: onder andere over de totstandkoming

van de grenzen van de betrokken gemeente (proces-verbaal van grensbepaling), over de metingen die voor de kaarten zijn verricht, over De Dienst voor het kadaster en de openbare registers, enz. Bijzondere hulpmiddelen voor de geïnteresseerde gebruiker vormen een aantal tabellen zoals over bezitsverhoudingen (rechtspersonen en natuurlijke personen), de grootte van de soorten van eigendom en het aantal gebouwen per sectie.

De Stichting Werkgroep Kadastrale Atlas Gelderland 1832

De hierboven genoemde 'Stichting Werkgroep Kadastrale Atlas Gelderland' is in 1986 officieel van start gegaan. In het bestuur van de Stichting werkt een groot aantal belanghebbende organisaties samen, zoals onder andere De Dienst voor het kadaster en de openbare registers en het Gelders Archief. Ten behoeve van de Stichting verricht een groot aantal vrijwilligers allerlei werkzaamheden, zoals het tekenen van de kaarten en het overnemen van de verschillende gegevens uit de kadastrale administratie anno 1832.

Bij het tot stand brengen van een Kadastrale Atlas van een gemeente wordt, waar mogelijk, nauw samengewerkt met de plaatselijke historische vereniging, oudheidkamer of andere groep belangstellenden. Het werk van de Stichting wordt (financieel) gesteund door het Provinciaal Bestuur van Gelderland en door plaatselijke instellingen van zeer uiteenlopende aard, zoals gemeentebesturen, banken, bedrijfsleven e.d.

Inmiddels heeft het initiatief van de Stichting Werkgroep Kadastrale Atlas Gelderland in de meeste provincies navolging gevonden en worden ook kadastrale atlassen uitgegeven.

Enkele gegevens met betrekking tot Groenlo en Lichtenvoorde

Het grondgebied van Groenlo was in 1832 verdeeld in drie secties: Ooster-Es (sectie A); Eefsel (sectie B) en De Stad (sectie C). Lichtenvoorde was verdeeld in zeven secties: Lievelede Bewesten (sectie A); Lievelede Beoosten (sectie B); Vragender Beoosten (sectie C); Vragender Bewesten (sectie D); Harreveld (sectie E); Zieuwent (sectie F) en Lichtenvoorde (sectie G).

In het eerste deel van de atlas beschrijft H.G. Nijman de grens van Groenlo en de grens van Lichtenvoorde aan de hand van het proces-verbaal, hij gaat in op de secties, de driehoeksmeting, de soorten van eigendom, het belastbaar inkomen van de gebouwde eigendommen, de rechten, de eigenaren en het verleden en heden van Groenlo en Lichtenvoorde.

Het tweede deel van de atlas bestaat uit de kadastrale gegevens waarin elk perceel apart wordt beschreven met: de soort van eigendom (bouwland, weiland, huis enz.), de grootte van het perceel, de belastingklasse waarin het perceel werd ondergebracht, het bedrag dat de grondslag vormt voor de belastingheffing van het gebouwde eigendom (huizen) en de eigenaar van het perceel, eventueel met vermelding van de vruchtgebruiker. Elk perceel is op de kadastrale kaart terug te vinden. Tot slot is opgenomen een alfabetische lijst van eigenaren met vermelding van de woonplaats, beroep, de totale grootte van het bezit en de sectie(s) waarin dit eigendom ligt.

Alle kadastrale gegevens van 1832 worden in één boek (oblong formaat) uitgegeven.

Op een cd-rom worden bijgevoegd de 7 kadastrale kaarten van de gemeente Groenlo en de 38 kaarten van de gemeente Lichtenvoorde. Extra bijgevoegd worden 12 kaarten van de gebieden uit de kadastrale gemeenten Ruurlo, Zelhem en Beltrum (Zwolle) die thans deel uitmaken van de huidige gemeente Oost Gelre.

De cd-rom met de 65 kaarten wordt achter in het boek bijgevoegd.

Intekenen op de Atlas

Het streven is om de Kadastrale Atlas Groenlo-Lichtenvoorde 1832 dit jaar uit te brengen. Daarom kunt u nu reeds vóórintekenen op deze atlas voor een prijs tussen 25 en 30 euro per atlas. Het is van belang om te weten dat de oplage wordt bepaald naar het aantal inschrijvingen. Na verschijning is de voorraad minimaal en zal de prijs per atlas zo'n vijf euro meer zijn. De intekenaren krijgen bovendien de mogelijkheid om hun naam in de atlas te laten opnemen.

Ons zoekplaatje

Door Gerhard Eppingbroek

Geachte lezer, op het zoekplaatje uit periodiek nummer 59, de foto van het voorwerp gevonden in een kast in de pastorie van Vragender kregen we van maar liefst 17 personen een reactie. Ze kwamen van Herman Meeke, Gerry Doppen, hr. Bosman, Wim van Ooijen, Herman Wassink, Hemmie Ikink, Niek Adema, R. Geerdink, W. Scheltinga, pater Jeunink, Willie Devillers, Hans Tijdink, Leo Tenten, Ben Brus, Frans Arink, Johan te Molder en de hr. Vos. Allen hartelijk dank voor uw informatie. Het voorwerp werd door allen omschreven als een soort klepper die vroeger gebruikt werd op de laatste dagen van de vastentijd in de Katholieke Kerk en wel vanaf het moment na het Gloria op Witte Donderdag tot aan het Gloria op Paaszaterdag. In die periode werd de kerk heel sober aangekleed, in paars of zwart en mocht de altaarbel niet gebruikt worden. Ook de kerkklokken werden dan niet geluid. In de diensten op deze dagen werd dan deze klopper (of klepper) of een ratel gebruikt. Er waren meerdere soorten in omloop. De klopper werd heen en weer 'gezwiept' en een ratel werd rondgeslingerd. Ook liepen op tijden dat anders de klok of klokken geluid werd(en) een aantal misdienaars, gekleed in toog en superplie, door het dorp om de mensen aan te duiden welke tijd het was (Angelus) of dat er een dienst ophanden was. Men zei dan in die tijd tegen de kinderen dat de klokken naar Rome waren en met Pasen terugkwamen.

Ik denk dat over dit onderwerp nog veel meer te vertellen valt, misschien kan hier eens iemand induiken. Beste lezer kijk ook nog eens naar vorige zoekplaatjes want ook hiervan zijn nog steeds niet alle namen bekend, o.a. in de periodieken nummer 54 (nr.1 en nr.4) en nummer 56 (nr. 1, 2, 3, 5 en 7), kijk hierbij naar betreffende foto's !

Ons nieuwe zoekplaatje is weer een foto die in het verleden door fotograaf H. Westerveld ter beschikking gesteld is. Hierop geven een aantal dames omstreeks 15 januari 1980 een lijst met 5000 handtekeningen aan o.a. burgemeester J.F.J. Groffen van Lichtenvoorde voor de aanleg van een fietspad naar Groenlo.

Gaarne zouden we van u de ontbrekende namen willen weten en waar deze aanbieding heeft plaatsgevonden.

1. _____
2. _____
3. Burgemeester J.F.J. Groffen
4. _____

Reacties graag aan: G.J.A. Eppingbroek. Tel. 0543-515408

Adressen bestuur en contactpersonen Vereniging voor Oudheidkunde te Lichtenvoorde

J.A.M. Tijdink, Schatbergstraat 56, 7131 AS Lichtenvoorde, tel. 0544-373123.
Voorzitter

H.A.M. Everink, Lauwersdijk 5, 7137 ME Lievelede, tel. 0544-373081.
Secretaris

J. B.J. Ernst, Derde Broekdijk 2, 7132 EC Lichtenvoorde, tel. 0544-379321.
Penningmeester

F.A.M. Bonnes, Ludgerstraat 11, 7131 EX Lichtenvoorde, tel. 0544-372491.
Bestuurslid, werkgroep Streektaal, redactie periodiek

H.J. Hanselman Const. Huygensstraat 7, 7131 WG Lichtenvoorde, tel. 0544-373108.
Bestuurslid, bibliothecaris, redactie periodiek, werkgroep genealogie

F.J. van Lochem, v.d. Meer de Walcherenstraat 10, 7131 EN Lichtenvoorde,
Bestuurslid, redactie periodiek tel. 0544-374723.

A.Pluimers, Klaasbos 24, 7131 SZ Lichtenvoorde, tel. 0544-379065.
Bestuurslid, redactie periodiek

W.F.A.J. Waalder, Huge de Grootstraat 10, 7131 XZ Lichtenvoorde, tel. 0544-373177.
Bestuurslid, werkgroep archeologie

Th.G.F. Withag, Pastoor Sandersstraat 19, 7131 BT Lichtenvoorde, tel. 0544-375517.
Bestuurslid, beheer fotoarchief, werkgroep excursies en lezingen

Redactieadres

F.J. van Lochem, v.d. Meer de Walcherenstraat 10, 7131 EN Lichtenvoorde.
tel. 0544- 374723

Oude nummers de Lichte voorde

H.J. Hanselman Const. Huygensstraat 7, 7131 WG Lichtenvoorde. tel. 0544 373108

Contributie voor het lidmaatschap van de vereniging: € 20,--.

Internet:

Website Vereniging voor Oudheidkunde te Lichtenvoorde

www.oudheidkundelichtenvoorde.nl

E-mailadres Vereniging voor Oudheidkunde te Lichtenvoorde

info@oudheidkundelichtenvoorde.nl

Bank en giro

Postgiro:1007734 t.n.v.Vereniging voor Oudheidkunde te Lichtenvoorde

Banknummer: 3361.63.932 Rabobank Lichtenvoorde t.n.v.Vereniging voor Oudheidkunde te Lichtenvoorde

Digitale bewerking
Henk Hanselman
2013